DOSTĘPNOŚĆ DO KULTURY NA POZIOMIE GMINNYM – RODZAJE PRZEDSIĘWZIĘĆ W INSTYTUCJACH PUBLICZNYCH, PRYWATNYCH, ŚWIETLICACH WIEJSKICH

Raport z badania

Kolektyw Badawczy

Zrealizowano w ramach projektu *Mazowieckie Obserwatorium Kultury II* finansowanego ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Warszawa 2019

MAZOWIECKI INSTYTUT KULTURY

JEDNOSTKA ORGANIZACYJNA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

20 lat Mazowsze

ORGANIZATOR:
Mazowiecki Instytut Kultury

REALIZACJA BADAŃ:
Kolektyw Badawczy

Badanie *„Dostępność do kultury na poziomie gminnym – rodzaje przedsięwzięć w instytucjach publicznych, prywatnych, świetlicach wiejskich"* zostało przeprowadzone w ramach Mazowieckiego Obserwatorium Kultury, powołanego przez Mazowiecki Instytut Kultury w Warszawie. Badania zrealizowano dzięki dofinansowaniu ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego w ramach projektu Mazowieckie Obserwatorium Kultury II. Badania i analizy przygotował Kolektyw Badawczy.

ZESPÓŁ BADAWCZY:

dr Magdalena Ochał – Kolektyw Badawczy
Michał Kocikowski – Kolektyw Badawczy
Magdalena Różycka – Kolektyw Badawczy

OPRACOWANIE MERYTORYCZNE:
Magdalena Różycka – Kolektyw Badawczy

KOORDYNACJA PROJEKTU:
Anna Woźniak – Mazowiecki Instytut Kultury

REDAKCJA I KOREKTA:
REDAKTOR KONSULTANT W MIK:
Anna Kowalska

OPRACOWANIE GRAFICZNE I SKŁAD
Tomasz Grabowski, Anna Bochyńska

Warszawa 2019

Spis treści

1. WSTĘP ... 4
2. METODOLOGIA ... 6
2.1. METODY BADAWCZE ... 7
2.2. SŁOWNIK POJĘCIOWY WRAZ Z UWAGAMI METODOLOGICZNYMI ... 9
Kultura / działalność kulturalna ... 9
Dostępność / dostępność kultury ... 9
Instytucje kultury ... 13
Biblioteki ... 14
Centra / ośrodki / domy kultury ... 15
Muzea ... 16
Kina ... 17
Galerie sztuki ... 18
Instytucje muzyczne ... 19
Teatry ... 20
Prywatne instytucje kultury innego typu ... 20
Świetlice wiejskie ... 22
Inne typy instytucji / podmiotów kultury ... 23
3. WYNIKI Z PODZIAŁEM NA RODZAJE DOSTĘPNOŚCI ... 24
3.1. DOSTĘPNOŚĆ PRZESTRZENNA ZWIĄZANA Z MIEJSCEM ... 25
Liczba i typ instytucji ... 25
Liczba mieszkańców przypadajacych na placówkę ... 29
Komunikacja zbiorowa ... 34
Ogólnodostępne miejsca parkingowe ... 37
Dostępność budynku dla osób z niepełnosprawnościami ... 39
Infrastruktura ... 42
3.2. DOSTĘPNOŚĆ PRZESTRZENNA ZWIĄZANA Z OFERTĄ ... 45
Działalność incydentalna – wydarzenia ... 45
Stałe formy działalności ... 51
Liczba mieszkańcówa forma działalności ... 53
Dni i godziny otwarcia ... 55
3.3. DOSTĘPNOŚĆ SPOŁECZNO-EKONOMICZNA ... 63
Odpłatność za zajęcia ... 63
Oferta dla różnych grup odbiorców ... 66
Funkcje dodatkowe ... 68
Działania poza siedzibą ... 70
Dostępność strony internetowej ... 71
4.ZAKOŃCZENIE ... 73

WSTĘP

Badanie *Dostępność do kultury na poziomie gminnym – rodzaje przedsięwzięć w instytucjach publicznych, prywatnych, świetlicach wiejskich* zostało zrealizowane w 2019 roku na zlecenie Mazowieckiego Instytutu Kultury w Warszawie. Obejmowało ono gminy województwa mazowieckiego z wyłączeniem m.st. Warszawy i dotyczyło publicznych i prywatnych instytucji kultury oraz świetlic wiejskich. Było realizowane we współpracy i przy wsparciu Mazowieckiego Instytutu Kultury.

Badanie nastręczało wielu dylematów definicyjnych i metodologicznych, które szczegółowo opisaliśmy w kolejnym rozdziale. Przede wszystkim należało określić na potrzeby badania, jak rozumiemy pojęcia „dostępność" oraz „kultura". *Posłużyliśmy się tu w pierwszej kolejności definicjami zawartymi w Strategii rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2015–2020*[1]. Konieczne było także zdefiniowanie podmiotów, które zostaną objęte badaniem. Kierowaliśmy się tu przede wszystkim definicjami ustawowymi oraz opracowanymi przez Główny Urząd Statystyczny. Naszymi głównymi źródłami danych był Bank Danych Lokalnych, czyli baza danych prowadzona przez Główny Urząd Statystyczny od 1995 roku, której zasoby są na bieżąco uzupełniane i aktualizowane oraz odpowiedzi udzielone w kwestionariuszach ankiet skierowanych do instytucji kultury i urzędów gmin. Należy przy tym pamiętać, że obydwa źródła zawierają odpowiedzi deklaratywne.

W kolejnym rozdziale przedstawiamy wyniki badań z podziałem na trzy płaszczyzny dostępności: przestrzennej związanej z miejscem, przestrzennej związanej z ofertą oraz społeczno-ekonomicznej. W każdej wyróżniliśmy po kilka składających się na nią czynników. Staraliśmy się je analizować z uwzględnieniem poszczególnych form działalności i typów instytucji występujących w województwie mazowieckim poza m.st. Warszawą. Nie zawsze było to możliwe z uwagi na brak wiarygodnych danych.

W zakończeniu prezentujemy krótkie podsumowanie oraz zagadnienia i pytania, które ujawniły się w trakcie realizacji badania. Mogą one służyć jako wytyczne do kolejnych diagnoz realizowanych przez Mazowiecki Instytut Kultury.

1 *Strategia rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2015–2020.*

2. METODOLOGIA

2.1. METODY BADAWCZE

Badanie objęło swym zasięgiem województwo mazowieckie z wyłączeniem m.st. Warszawy. Analizie poddano 37 powiatów, czyli 309 gmin oraz 4 miasta na prawach powiatu. Spośród ogólnej liczby gmin 30 to gminy miejskie, 53 – miejsko-wiejskie, a 226 – wiejskie.

Badanie miało charakter ilościowy. W pierwszej kolejności przeprowadziliśmy analizę danych zastanych mającą na celu zidentyfikowanie możliwych źródeł pozyskania informacji o działalności kulturalnej w gminach województwa mazowieckiego. Następnie zebraliśmy dane z dostępnych źródeł.

Źródła pozyskanych danych:

- dane Głównego Urzędu Statystycznego, w szczególności zawarte w Banku Danych Lokalnych;
- dane Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG);
- wykaz muzeów prowadzony przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- strona internetowa projektu „Kino za Rogiem";
- *Muzea prywatne / kolekcje lokalne. Raport z badań*, Fundacja AriAri, 2013;
- *Muzea Prywatne na Mazowszu. Badania wizualne*, Warszawa 2015;
- *Prywatne pilnie poszukiwane...Badania prywatnych, niepublicznych, rodzinnych ośrodków kultury w województwie mazowieckim 2016*, Warszawa 2016;
- *Galerie niezależne 2017 – obserwacja uczestnicząca,* Warszawa 2017;
- strony internetowe urzędów gmin, starostw powiatowych oraz miast na prawach powiatu województwa mazowieckiego;
- strony internetowe oraz profile na portalach społecznościowych instytucji kultury województwa mazowieckiego.

W przypadku Banku Danych Lokalnych[2] braliśmy pod uwagę dane za rok 2018. Natomiast dane z Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej[3] pozyskaliśmy w lipcu i sierpniu 2019 roku. Wykaz muzeów prowadzony przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego[4] pobraliśmy ze strony Ministerstwa dnia 28.08.2019 roku. Stronę internetową projektu „Kino za Rogiem"[5] analizowaliśmy w sierpniu i wrześniu 2019 r. Informacje o prywatnych instytucjach uzupełniliśmy danymi z serii raportów Fundacji AriAri, realizowanych częściowo na zlecenie

2 Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, [dostęp: 30.07.2019].

3 Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej, <https://prod.ceidg.gov.pl/ceidg.cms.engine/>, [dostęp: 16.08.2019].

4 Wykaz muzeów Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, <http://bip.mkidn.gov.pl/pages/rejestry-ewidencje-archiwa-wykazy/rejestry-muzeow.php>, [dostęp: 28.08.2019].

5 Strona internetowa projektu „Kino za Rogiem",< http://www.kinozarogiem.pl/>, [dostęp: 30.08.2019].

Mazowieckiego Instytutu Kultury[6]. Dane zgromadzone za pomocą tych źródeł weryfikowaliśmy, analizując informacje zamieszczone na stronach internetowych jednostek samorządu terytorialnego oraz instytucji kultury.

Równolegle zbieraliśmy dane od publicznych instytucji kultury metodą CAWI (Computer Assisted Web Interviews), czyli za pomocą kwestionariuszy ankiet udostępnianych on-line. Przygotowaliśmy trzy typy kwestionariuszy:

- ankieta skierowana do bibliotek;
- ankieta skierowana do instytucji kultury innych niż biblioteki,
- ankieta skierowana do urzędów gmin dotycząca świetlic wiejskich.

Ankiety zostały rozesłane do urzędów gmin i miast na prawach powiatu z wyłączeniem m.st. Warszawy oraz do publicznych instytucji kultury. Skorzystano przy tym z baz mailowych Mazowieckiego Instytutu Kultury. Podczas analizy nie braliśmy pod uwagę tych kwestionariuszy ankiet, które zostały wypełnione przez instytucje inne niż instytucje kultury. Jeśli jedna placówka wypełniła kwestionariusz więcej niż raz, do analizy wykorzystywaliśmy dane z ostatniego wypełnienia.

Pozyskane w ten sposób informacje przeanalizowaliśmy pod kątem dostępności z trzech perspektyw: przestrzennej związanej z miejscem, przestrzennej związanej z ofertą oraz społeczno-ekonomicznej. Staraliśmy się uwzględnić wszystkie typy instytucji i formy działalności, ale w przypadku niektórych nie było to możliwe ze względu na brak danych.

Więcej na ten temat piszemy w rozdziale 2.2 Słownik pojęciowy wraz z uwagami metodologicznymi.

6 *Muzea prywatne / kolekcje lokalne. Raport z badań, Fundacja AriAri, 2013; Muzea Prywatne na Mazowszu. Badania wizualne, Warszawa 2015; Prywatne pilnie poszukiwane...Badania prywatnych, niepublicznych, rodzinnych ośrodków kultury w województwie mazowieckim 2016, Warszawa 2016; Galerie niezależne 2017 – obserwacja uczestnicząca,* Warszawa 2017.

2.2. SŁOWNIK POJĘCIOWY WRAZ Z UWAGAMI METODOLOGICZNYMI

KULTURA / DZIAŁALNOŚĆ KULTURALNA

Podstawowym dokumentem, którym kierowaliśmy się przy tworzeniu podstaw definicyjnych badania *Dostępność do kultury na poziomie gminnym była Strategia rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2015–2020*[7]

„**Kultura** – w szerokim sensie – jest od zawsze wspólną, tworzoną przez ludzi przestrzenią wartości i symboli, stanowi złożoną wypadkową indywidualnych wrażliwości i kreatywności każdego z nas".

„(...) **działalność kulturalna** – intencjonalna i planowa aktywność obywateli, ich organizacji oraz instytucji publicznych, mająca na celu tworzenie, upowszechnianie lub ochronę kultury".

Ze względu na przedmiot, zasięg i metody badania przyjęliśmy to węższe pojęcie działalności kulturalnej.

DOSTĘPNOŚĆ / DOSTĘPNOŚĆ KULTURY

Słownik języka polskiego PWN nie definiuje hasła „dostępność", zamiast tego odsyła do słowa „dostępny" oraz „dostęp"[8]. Oba hasła wskazują na **możliwość** dotarcia do kogoś lub czegoś oraz na **łatwość**: w dojściu/wejściu, w nawiązaniu kontaktu oraz w przyswojeniu.

dostępny

1. «taki, do którego można dojść bez przeszkód, na który można wejść stosunkowo łatwo»
2. «nietrudny do zdobycia»
3. «łatwy do przyswojenia»
4. «taki, z którym łatwo można nawiązać kontakt, do którego jest łatwy dostęp»

Słownik języka polskiego PWN

dostęp

1. «możność dostania się do jakiegoś miejsca»
2. «miejsce, przez które się dokądś dochodzi»
3. «możność przyjścia do kogoś, zetknięcia się z kimś, korzystania z czegoś»

Słownik języka polskiego PWN

7 Zob.: *Strategia rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2015–2020*.

8 *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl>, [dostęp: 24.09.2019].

Portal Inicjatywa na rzecz dostępności Napisy Plus rozróżnia pojęcia „dostęp" oraz „dostępność"[9]. W tym rozumieniu „dostęp" to samo fizyczne istnienie np. miejsca, natomiast na „dostępność" składają się wszystkie czynniki umożliwiające i ułatwiające korzystanie z danego miejsca i jego zasobów.

> **Dostęp** istnieje sam z siebie, jest powszechny, ale i powierzchowny.
>
> *Inicjatywa na rzecz dostępności Napisy Plus*

> Każdy rodzaj dostosowania treści do potrzeb osób z niepełnosprawnością sensoryczną (słabosłyszących, głuchych, niedowidzących, niewidomych lub głuchoniewidomych) jest elementem **dostępności** (ang. 'accessibility').
>
> *Inicjatywa na rzecz dostępności Napisy Plus*

Podstawowym dokumentem, którym kierowaliśmy się przy określeniu definicji **dostępu / dostępności do kultury** była *Strategia rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2015–2020.* Dostęp do kultury nie został w niej zdefiniowany, ale zmierzono go 4 wskaźnikami[10].

DOMY KULTURY		BIBLIOTEKI	
wskaźnik A1	liczba mieszkańców przypadających na jedną placówkę	**wskaźnik A2**	liczba mieszkańców przypadających na jedną placówkę
wskaźnik A3	liczba mieszkańców przypadających na jedną stałą formę działalności	**wskaźnik A4**	liczba komputerów z dostępem do Internetu udostępnionych czytelnikom na 1000 mieszkańców

Wskaźnik A4 wydaje się być nieaktualny w obliczu postępu technologicznego, m.in. zwiększającego się użytkowania tzw. smartfonów z dostępem do Internetu. Nie będziemy go więc analizowali w Raporcie, ale przyjrzymy się dostępowi do wi-fi oferowanemu przez instytucje.

W Raporcie wychodzimy od rozumienia pojęcia „dostęp do kultury" zaprezentowanego w *Strategii* uwzględniającej wskaźniki tyczące domów kultury i bibliotek, ale analizowane spektrum uzupełniamy o inne typy instytucji kultury (m.in. muzea) oraz świetlice wiejskie. Rozszerzamy w miarę możliwości i osiągalnych danych zakres tak przedstawionego pojęcia, aby od **dostępu** w sensie

9 Strona internetowa Inicjatywy na rzecz dostępności Napisy Plus, <https://napisyplus.pl/definicje/dostep-dostepnosc-czym-sa-czym-sie-roznia/>, [dostęp: 24.09.2019].

10 Zob.: *Strategia rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2015–2020*, s. 20–24.

fizycznym (istnienie miejsca) przejść do **dostępności** rozumianej jako zbiór czynników umożliwiających i uczestnictwo w kulturze. Z pomocą przychodzą tu inne badania i publikacje poruszające zagadnienie dostępu i dostępności (do) kultury, m.in. *Skrót z eksploracyjnych badań terenowych i analizy źródeł na potrzeby projektowania portalu kulturadostepna.pl oraz usługi publicznej «Kultura Dostępna»*[11], a także *Statystyka kultury w Polsce i Europie. Aktualne zagadnienia*[12].

„Mówiąc o dostępie do kultury powołujemy się na istniejące w rządowej Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (SKRS) określenie dostępu jako **zbioru uwarunkowań, umożliwiających uczestnictwo w kulturze**, zarówno fizyczne (np. wizytę w muzeum), jak i wirtualne (np. poznanie kolekcji tego muzeum w sieci), zarówno „bierne" (np. lekturę książki), jak i aktywne (np. udział w warsztatach artystycznych). (...) Dostępność wyznaczana jest przez **możliwości uczestnictwa**, a nie poziom samego uczestnictwa".

Skrót z eksploracyjnych badań terenowych i analiza źródeł na potrzeby projektowania

„Dostępność kultury jest to **łatwość, z jaką ludzie mogą uczestniczyć w życiu kulturalnym.** Nie jest tożsama z uczestnictwem w kulturze. Jej poziom różnicują czynniki geograficzne, społeczne i cechy indywidualne. Istniejące bariery dostępności działają z różną siłą w różnych dziedzinach życia kulturalnego. Internet zwiększa dostęp do kultury, ale nie rozwiązuje całkowicie problemówz dostępnością".

Statystyka kultury w Polsce i Europie. Aktualne zagadnienia

W obu definicjach mamy znów odwołanie do **możliwości i łatwości**. W drugiej z cytowanych publikacji znajdujemy także trzy czynniki różnicujące poziom dostępności do kultury:

- geograficzne,
- społeczne,
- cechy indywidualne.

Trzy perspektywy analizy dostępności do kultury sygnalizuje również Małopolski Instytut Kultury w publikacji *Nowa sprawozdawczość instytucji kultury*[13]. Podobnie jak w publikacji Narodowego Centrum Kultury jest tu mowa o dostępności przestrzennej (geograficznej) oraz społecznej.

11 *Skrót z eksploracyjnych badań terenowych i analizy źródeł na potrzeby projektowania portalu kulturadostepna.pl oraz usługi publicznej «Kultura Dostępna»*, Warszawa 2015, s. 3, <http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2015/20150623_KulturaDostepna_BADANIA.pdf>, [dostęp: 20.09.2019].

12 T. Kukułowicz, *Dostępność kultury. Definicje i wskaźniki*, [w:] *Statystyka kultury w Polsce i Europie. Aktualne zagadnienia*, red. T. Kukułowicz, Warszawa 2015, s. 68.

13 *Nowa sprawozdawczość instytucji kultury,* Małopolski Instytut Kultury, Kraków 2015, s. 187–188, <http://badania-w-kulturze.mik.krakow.pl/files/nowa_sprawozdawczosc_BWK_raport_2015_9.pdf>, [dostęp: 20.09.2019].

Dodatkowo wyodrębniono tu perspektywę ekonomiczną. Pominięto natomiast czynniki związane z cechami indywidualnymi, są one bowiem nieuchwytne z poziomu sprawozdawczości instytucji kultury.

> „W literaturze problem dostępności rozpatrywany jest z **trzech głównych perspektyw**. Mówi się więc o dostępności przestrzennej, ekonomicznej oraz społecznej, a elementem decydującym o rodzaju jest w tym przypadku kryterium, które określa możliwość lub szanse skorzystania z określonej usługi".
>
> Nowa sprawozdawczość instytucji kultury

Dostęp do kultury w rozumieniu *Strategii rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2015–2020* rozszerzyliśmy m.in. o inne kategorie z zakresu dostępności przestrzennej, ekonomicznej i społecznej w rozumieniu, jakie zaproponowano w publikacji *Nowa sprawozdawczość instytucji kultury*[14]. Przy czym dostępność przestrzenną rozdzieliliśmy na tę związaną z miejscem (siedzibą, placówką) i tę związaną z ofertą (działania stałe i wydarzenia), natomiast dostępność ekonomiczną i społeczną połączyliśmy.

Dostępność kultury w tym Raporcie jest analizowana z trzech perspektyw:

DOSTĘPNOŚĆ PRZESTRZENNA ZWIĄZANA Z MIEJSCEM

- liczba i typ instytucji,
- liczba mieszkańców przypadających na placówkę,
- możliwość dotarcia komunikacją zbiorową,
- liczba ogólnodostępnych miejsc parkingowych,
- dostępność budynku dla osób z niepełnosprawnościami,
- infrastruktura, m.in. liczba sal widowiskowych / pracowni specjalistycznych itp.

DOSTĘPNOŚĆ PRZESTRZENNA ZWIĄZANA Z OFERTĄ

- typy / rodzaje wydarzeń (działalność incydentalna),
- typy / rodzaje stałych form działalności,
- liczba mieszkańców a stała forma działalności,
- dni i godziny otwarcia placówki.

DOSTĘPNOŚĆ SPOŁECZNO-EKONOMICZNA

- zajęcia płatne i bezpłatne,
- grupy odbiorców, do których kierowane są działania,
- funkcje dodatkowe w budynku (np. kawiarnia, strefa wypoczynku)
- realizacja działań poza siedzibą,
- dostępność strony internetowej.

14 Zob.: Tamże, s. 188–193

INSTYTUCJE KULTURY

Instytucje kultury to, zgodnie z *Ustawą o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej*, podmioty, dla których prowadzenie działalności kulturalnej jest głównym celem statutowym[15].

> Działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury.
>
> *Ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej*

W ustawie wyodrębniono państwowe instytucje kultury, których organizatorami są ministrowie i kierownicy urzędów centralnych oraz samorządowe instytucje kultury, których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego. Oba te typy instytucji, zgodnie z *Ustawą o finansach publicznych*, należą do jednostek sektora finansów publicznych[16]. Działalność kulturalną mogą prowadzić nie tylko organy państwowe i samorządowe, ale także inne osoby prawne, osoby fizyczne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

Publiczne instytucje kultury

Państwowe i samorządowe instytucje, których głównym celem statutowym jest prowadzenie działalności kulturalnej.
Mogą przyjmować różne formy organizacyjne oraz łączyć kilka form w jednej instytucji.

Prywatne instytucje kultury

Instytucje, których głównym celem statutowym jest prowadzenie działalności kulturalnej, a organem założycielskim jest podmiot prywatny.
Mogą przyjmować różne formy organizacyjne oraz łączyć kilka form w jednej instytucji.

UWAGI METODOLOGICZNE

Podczas badania kierowaliśmy się podziałem na typy instytucji zastosowanym przez Główny Urząd Statystyczny w Banku Danych Lokalnych: biblioteki, centra / ośrodki / domy kultury, muzea, kina, galerie sztuki, instytucje muzyczne, teatry. Klasyfikację tę uzupełniliśmy o: prywatne instytucje kultury innego typu oraz świetlice wiejskie.

Badanie nie obejmowało instytucji prowadzonych przez organizacje pozarządowe, z wyłączeniem tych przypadków, gdy niemożliwe było oddzielenie dotyczących ich danych od pozostałych.

15 Zob. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1983, z 2019 r. poz 115, 730).

16 Zob. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 869, 1622, 1649).

BIBLIOTEKI

Definicje biblioteki znajdziemy w *Ustawie o bibliotekach* [17] oraz na stronach Banku Danych Lokalnych[18].

Biblioteka publiczna

„Biblioteki publiczne służą zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych ogółu społeczeństwa oraz uczestniczą w upowszechnianiu wiedzy i kultury".

Ustawa o bibliotekach

Biblioteka publiczna

„Jednostka organizacyjna lub jej część posiadająca uporządkowany (zinwentaryzowany) zbiór książek, czasopism i innych materiałów piśmienniczych liczący co najmniej 300 jednostek inwentarzowych, której głównymi celami są tworzenie i obsługa zbiorów oraz udostępnianie ich użytkownikom w sposób kontrolowany".

Opracowanie własne GUS

Dla nas biblioteka to instytucja, która łączy obydwie te definicje – zaspokaja potrzeby kulturalne i oświatowe, upowszechnia wiedzę, a przy tym posiada zbiór książek i czasopism, które udostępnia. Warto jeszcze zaznaczyć, że *Ustawa o bibliotekach* nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek prowadzenia co najmniej jednej biblioteki.

UWAGI METODOLOGICZNE

Główne źródła danych: Bank Danych Lokalnych + ankieta dla bibliotek

Ankieta zawierała:
- pytania z ankiety dla innych instytucji,
- pytania o wydarzenia i zajęcia stałe – tych danych brakuje w BDL

Ankietę wypełniły 393 biblioteki. Dodatkowo 9 bibliotek wypełniło ankietę skierowaną do pozostałych instytucji, co daje w sumie 402 biblioteki. Biorąc pod uwagę, że podczas badania zidentyfikowano 758 bibliotek na terenie województwa mazowieckiego z wyłączeniem m.st. Warszawy, poziom realizacji próby wyniósł 53,03% dla pytań wspólnych dla obydwu kwestionariuszy oraz 51,85% dla pytań o wydarzenia i zajęcia stałe.

17 Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479).
18 Opracowanie własne Głównego Urzędu Statystycznego, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/>, [dostęp: 01.08.2019].

CENTRA/OŚRODKI/DOMY KULTURY

Definicje tych instytucji znajdziemy w opracowaniach Głównego Urzędu Statystycznego[19], nie ma odrębnej ustawy regulującej działanie tego typu podmiotów.

Dom kultury

„Instytucja kultury prowadząca wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną, mieszcząca się w odrębnym, specjalnie wzniesionym lub adaptowanym budynku z salą widowiskowo-kinową, z odpowiednio przystosowanymi pomieszczeniami i urządzeniami do prowadzenia specjalistycznej działalności kulturalnej".

Opracowanie własne GUS

Ośrodek kultury

„Wielofunkcyjna instytucja kultury o charakterze środowiskowym, integrująca wokół wspólnego programu działalność istniejących w danej miejscowości (gminie) autonomicznych instytucji kultury, jak również urządzeń rekreacyjno-sportowych i zakładu usług gastronomicznych. (...) Ośrodek może integrować i koordynować działalność takich instytucji jak: dom kultury, biblioteka, klub, świetlica, kino, ognisko artystyczne, galeria sztuki, izba regionalna. W ostatnim okresie ośrodki kultury skupiły się przede wszystkim na prowadzeniu własnej działalności, rezygnując z programowych działań koordynacyjnych".

Opracowanie własne GUS

Od 2015 roku wprowadzono w Banku Danych Lokalnych informacje o centrach kultury[20].

Centrum kultury

„Instytucja kultury prowadząca wielokierunkową działalność animacyjną, polegającą na inicjowaniu, pobudzaniu i wspieraniu aktywności kulturalnej grup społecznych i środowisk lokalnych, posiadająca stały program kulturalny, zespół wykwalifikowanych pracowników (animatorów i/lub instruktorów, pedagogów, edukatorów) oraz odpowiednią infrastrukturę (pomieszczenia i urządzenia). Istotą działalności centrum kultury jest edukacja kulturalna, edukacja artystyczna i animacja społeczna".

Opracowanie własne GUS, Bank Danych Lokalnych

Podsumowując, instytucje tego typu prowadzą działalność społeczno-kulturalną, edukacyjną i / lub animacyjną. Mogą również integrować działanie kilku podmiotów, a w tym rekreacyjno-sportowych czy gastronomicznych. Posiadają odrębny i odpowiednio wyposażony budynek oraz wykwalifikowanych pracowników. Dla ułatwienia w dalszej części Raportu będziemy je określać zbiorczo jako ośrodki kultury.

19 jw.

20 Bank danych lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/metadane/podgrupy/370>.

UWAGI METODOLOGICZNE

Główne źródła danych: Bank Danych Lokalnych + ankieta dla instytucji kultury innych niż biblioteki

W Banku Danych Lokalnych znajdziemy łącznie informacje na temat działalności centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic oraz podmiotów z sektora publicznego i prywatnego. Dane dotyczące tych podmiotów są przedstawione zbiorczo i nie da się oddzielić od siebie działań prowadzonych przez poszczególne typy. W związku z tym wszędzie tam, gdzie jest mowa o danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych, dane te obejmują wszystkie wyżej wymienione typy instytucji.

Ankietę wypełniły 102 ośrodki kultury. Biorąc pod uwagę, że podczas badania zidentyfikowano 295 tego typu instytucji na terenie województwa mazowieckiego z wyłączeniem m.st. Warszawy, poziom realizacji próby wyniósł 34,58%.

MUZEA

Ten typ instytucji jest zdefiniowany w *Ustawie o muzeach*[21].

Muzeum

„Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiąganie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów".

Ustawa o muzeach

Ustawa wyróżnia i definiuje muzea rejestrowane oraz muzea w organizacji. Te pierwsze wpisane są do Państwowego Rejestru Muzeów ze względu na wysoki poziom merytorycznej działalności i znaczenie zbiorów oraz posiadanie wykwalifikowanych pracowników i stałego źródła finansowania. Muzeum w organizacji, to najkrócej mówiąc placówka, dla której rozpoczęto proces organizowania, ale nie jest jeszcze udostępniona wystawa stała muzeum. Znaczna część muzeów założonych i prowadzonych przez osoby prywatne ma status muzeów w organizacji.

21 Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2018 r. poz. 720, 1669).

UWAGI METODOLOGICZNE

Główne źródła danych: Bank Danych Lokalnych + wykaz muzeów MKiDN + ankieta dla instytucji kultury innych niż biblioteki

Przyjęliśmy, że muzeum to instytucja zgodna z ustawową definicją, o której informacje znajdują się w Banku Danych Lokalnych lub w wykazie muzeów prowadzonym przez MKiDN. Do muzeów zaliczyliśmy także oddziały tak zdefiniowanych placówek.

W Banku Danych Lokalnych znajdziemy łącznie informacje na temat działalności muzeów z sektora publicznego i prywatnego. Dane dotyczące tych podmiotów są przedstawione zbiorczo i nie da się oddzielić od siebie działań prowadzonych przez poszczególne typy. W związku z tym wszędzie tam, gdzie jest mowa o danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych, dane te obejmują obydwa rodzaje.

Wykaz muzeów MKiDN nie uwzględnia oddziałów muzeów oraz muzeów, dla których organizatorem jest inne ministerstwo.

Kwestionariusz ankiet był rozsyłany do urzędów gmin oraz instytucji publicznych. Ankietę wypełniło 30 muzeów, w tym 2 prywatne. Poziom realizacji próby wyniósł 45,90%, jeśli weźmiemy pod uwagę placówki publiczne oraz 21,74% dla wszystkich muzeów.

KINA

Jednym z dokumentów regulujących działalność filmową jest *Ustawa o kinematografii* [22], która definiuje także, czym jest kino. Główny Urząd Statystyczny dodaje do tego pojęcie kina stałego[23] – informacje o tak zdefiniowanych instytucjach znajdziemy w Banku Danych Lokalnych.

Kino

„miejsce i zespół urządzeń technicznych służących do publicznego wyświetlania filmu".

Ustawa o kinematografii

Kino stałe

„Jednostka prowadząca działalność w jednym obiekcie przystosowanym na stałe do publicznego wyświetlania filmów z określoną częstotliwością. (...) Do kin stałych zalicza się też kino letnie".

Opracowanie własne GUS

22 Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii (Dz. U. z 2018 r. poz. 597, z 2019 r. poz 50).
23 Opracowanie własne Głównego Urzędu Statystycznego, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/>, [dostęp: 01.08.2019].

W naszym badaniu łączymy te definicje, a kino to dla nas placówka, która posiada infrastrukturę – odpowiednio wyposażoną salę i urządzenia techniczne, które umożliwiają publiczne wyświetlanie filmów z określoną częstotliwością.

UWAGI METODOLOGICZNE

Główne źródła danych: Bank Danych Lokalnych + strona internetowa projektu „Kino za Rogiem"

W Banku Danych Lokalnych znajdziemy łącznie informacje na temat działalności kin z sektora publicznego i prywatnego, a także stałych kin letnich. Dane dotyczące tych podmiotów są przedstawione zbiorczo i nie da się oddzielić od siebie działań prowadzonych przez poszczególne typy. W związku z tym wszędzie tam, gdzie jest mowa o danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych, dane te obejmują obydwa rodzaje.

Kina nie wypełniały odrębnie kwestionariuszy ankiet, bowiem zdecydowana większość jest w strukturach innych publicznych instytucji kultury. Do analizy włączyliśmy wszystkie kina znajdujące się w województwie mazowieckim z wyłączeniem m.st. Warszawy, bez względu na typ i rodzaj organizatora.

GALERIE SZTUKI

Definicję galerii sztuki znajdziemy na stronach Głównego Urzędu Statystycznego[24], a także w publikacji Urzędu Statystycznego w Krakowie *Statystyka kultury. Zeszyt metodologiczny*[25].

Galeria

„Jednostka, której podstawowym (lub jednym z głównych) rodzajem działalności jest wystawiennictwo".

Opracowanie własne GUS

Galerie i salony sztuki

„jednostki, których podstawowym (lub jednym z głównych) rodzajem działalności jest wystawiennictwo. Nie uwzględnia się tu galerii i salonów sztuki, które są oddziałami muzealnymi, ani jednostek, które zajmują się handlem dziełami sztuki, nie prowadząc przy tym działalności wystawienniczej".

Statystyka kultury. Zeszyt metodologiczny

Kierując się tą definicją, nie będziemy w rozdziale dotyczącym tego typu instytucji uwzględniać galerii znajdujących się w strukturach innych podmiotów (najczęściej centrów / domów / ośrodków kultury), o ile nie zostały one wyodrębnione w Banku Danych Lokalnych.

24 jw.

25 *Statystyka kultury. Zeszyt metodologiczny*, Urząd Statystyczny w Krakowie, 2017, s. 34.

UWAGI METODOLOGICZNE

Główne źródła danych: Bank Danych Lokalnych + ankieta dla instytucji kultury innych niż biblioteki

W Banku Danych Lokalnych znajdziemy łącznie informacje na temat działalności galerii funkcjonujących jako odrębne instytucje oraz znajdujących się w strukturach innych podmiotów. Dane dotyczące galerii są przedstawione zbiorczo i nie da się oddzielić od siebie działań prowadzonych przez te dwa typy. W związku z tym wszędzie tam, gdzie jest mowa o danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych, dane te obejmują obydwa rodzaje.

Wszystkie galerie sztuki, które działają w województwie mazowieckim z wyłączeniem m.st. Warszawy jako odrębne instytucje wypełniły kwestionariusz ankiet.

INSTYTUCJE MUZYCZNE

Główny Urząd Statystyczny[26] określa instytucje muzyczne następująco:

Instytucje muzyczne

„Wspólna nazwa instytucji scenicznych, których podstawową warstwą prezentacji jest muzyka (opera, operetka, filharmonia, orkiestra, chór, zespół pieśni i tańca)".

Opracowanie własne GUS

Dodatkowo GUS wyróżnia w tym obszarze także filharmonię, chór oraz orkiestrę symfoniczną i kameralną[27]. Z wyjątkiem filharmonii wszystkie pozostałe instytucje możemy znaleźć w województwie mazowieckim poza Warszawą.

Chór

„profesjonalna jednostka posiadająca zespół śpiewaków wykonujących wspólnie utwory muzyczne, często z towarzyszeniem instrumentów muzycznych".

Opracowanie własne GUS

Orkiestra symfoniczna i kameralna

„profesjonalna jednostka prezentująca muzykę poważną, ludową lub rozrywkową, posiadająca: 1) wieloosobowy instrumentalny zespół muzyczny (kwintet smyczkowy, instrumenty dęte drewniane, dęte blaszane, perkusje, harfy, niekiedy fortepian i inne), w skład którego wchodzi współcześnie 50–120 osób, kierowana przez dyrygenta, 2) mały zespół instrumentalny (duo, trio, kwartet, kwintet, sekstet, septet, oktet, nonet) grający utwory muzyki kameralnej przeznaczone do wykonywania w małych pomieszczeniach".

Opracowanie własne GUS

26 Opracowanie własne Głównego Urzędu Statystycznego, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/>, [dostęp: 01.08.2019].

27 jw.

TEATRY

Teatr w opracowaniach Głównego Urzędu Statystycznego[28] to:

Teatr

„Instytucja lub organizacja zajmująca się profesjonalnie regularnym wystawianiem utworów scenicznych (dramatycznych, lalkowych, muzycznych i rozrywkowych) posiadająca stały zespół (aktorów, śpiewaków, tancerzy, muzyków, reżyserów, scenografów itp.), z reguły posiadająca budynek lub pomieszczenie przystosowane do wystawiania utworów scenicznych, przy wykorzystaniu różnych technik przekazu: słowo, ruch, muzyka, dźwięk, plastyka (niezależnie od liczby występujących w nich osób)".

Opracowanie własne GUS

UWAGI METODOLOGICZNE

Główne źródła danych: Bank Danych Lokalnych + ankieta dla instytucji kultury innych niż biblioteki

Wszystkie teatry, które działają w województwie mazowieckim z wyłączeniem m.st. Warszawy wypełniły kwestionariusz ankiet.

PRYWATNE INSTYTUCJE KULTURY INNEGO TYPU

Wśród poszczególnych typów instytucji kultury opisanych powyżej znajdują się także prywatne podmioty. Nie wyczerpuje to jednak listy prowadzonych przez osoby prywatne oraz firmy instytucji, których głównych celem jest działalność kulturalna. Realizacja badania wymagała więc opracowania własnej dodatkowej definicji prywatnych instytucji kultury, która pozwoliłaby na identyfikację i analizę wszystkich mieszczących się w niej podmiotów. Przyjęliśmy, że prywatne instytucje kultury innego typu to podmioty utworzone przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, które swoją przeważającą formę działalności określiły jako:

- działalność obiektów kulturalnych (kod PKD 90.04.Z),
- działalność bibliotek (kod PKD 91.01.A),
- działalność muzeów (kod PKD 91.02.Z),
- pozaszkolne formy działalności artystycznej (kod PKD 85.52.Z).

28 jw.

PKD 90.04.Z

Podklasa ta obejmuje:

- działalność teatrów i sal koncertowych, galerii i salonów wystawienniczych, domów i ośrodków kultury, świetlic oraz pozostałych obiektów kulturalnych.

Klasyfikacja PKD

PKD 91.01.A

Podklasa ta obejmuje:

- dokumentacyjną i informacyjną działalność bibliotek wszystkich rodzajów, czytelni, pomieszczeń do odsłuchiwania i oglądania, świadczoną dla ogółu społeczeństwa lub specjalnych grup odbiorców,
- przechowywanie zdjęć i filmów przez biblioteki i usługi z tym związane.

Klasyfikacja PKD

PKD 91.02.Z

Podklasa ta obejmuje:

- muzea sztuki, biżuterii, mebli, strojów, ceramiki, srebra stołowego,
- muzea historii naturalnej, nauki i techniki, historyczne, włączając muzea wojskowe i izby pamięci,
- pozostałe muzea wyspecjalizowane,
- muzea na wolnym powietrzu.

Klasyfikacja PKD

PKD 85.52.Z

Podklasa ta obejmuje:

- naukę gry na instrumentach muzycznych i inne zajęcia muzyczne,
- zajęcia z dziedziny sztuki,
- kursy tańca,
- szkoły teatralne, z wyłączeniem akademickich,
- szkoły sztuk pięknych, z wyłączeniem akademickich
- szkoły sztuk widowiskowych, z wyłączeniem akademickich,
- kursy fotograficzne, z wyłączeniem fotografii profesjonalnej.

Klasyfikacja PKD

UWAGI METODOLOGICZNE

Główne źródło danych: Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej.

Uzupełniające źródła danych: raporty Fundacji AriAri, analiza danych zastanych, ankiety dotyczące świetlic wiejskich.

W przypadku CEIDG wzięliśmy pod uwagę te, których status był określony jako aktywny lub zawieszony nie dawniej niż w 2018 roku (część tego typu podmiotów zawiesza działalność w miesiącach wakacyjnych).

Nie uwzględnialiśmy podmiotów prowadzonych przez organizacje pozarządowe.

UWAGA DODATKOWA

Zdajemy sobie sprawę, że przyjęta przez nas na potrzeby tego badania definicja prywatnych instytucji, uzupełniona o dane z wyżej wymienionych źródeł nie obejmuje całości działających w obszarze kultury podmiotów prywatnych. Konieczne było jednak przyjęcie kryteriów, które pozwoliłyby na identyfikację wszystkich podmiotów je spełniających i ich analizę ilościową. Instytucje prywatne to dodatkowo podmioty, których funkcjonowanie bywa dużo bardziej niestabilne niż publicznych instytucji kultury: zawieszają one swoją działalność czasowo lub całkowicie się zamykają po kilku miesiącach / latach działalności. Stworzenie wyczerpującego katalogu prywatnych instytucji kultury wymagałoby posiadania siatki wiarygodnych informatorów bardzo dobrze zorientowanych w działalności kulturalnej danego regionu, którzy przekazywaliby informacje o tego typu instytucjach i aktualizowali je na bieżąco. Ze względu na czas i warunki nie było to możliwe w przypadku tego badania.

ŚWIETLICE WIEJSKIE

Definicję świetlicy znajdziemy w materiałach Głównego Urzędu Statystycznego[29]. Z kolei „Witryna wiejska" w wywiadzie z Iwoną Raszeją-Ossowską przywołuje definicję świetlicy wiejskiej przyjętą na potrzeby Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2014 [30].

Świetlica

„Placówka kulturalna posiadająca z reguły jedno pomieszczenie, niezbędny sprzęt i obejmująca swoim zasięgiem działania małej grupy środowiska lokalnego. (...) Działalność prowadzona jest zasadniczo przez działaczy społecznych przy pomocy kierownika świetlicy. Nie uważa się za świetlice jednostek, zwyczajowo określanych „świetlicami", nie prowadzących działalności kulturalnej, których pomieszczenia służą do innych celów, np. do organizowania narad i konferencji, kursów zawodowych itp. Nie ujmuje się tu także świetlic szkolnych".

Opracowanie własne GUS

Świetlica wiejska

„Świetlica to budynek lub pomieszczenie przeznaczone do spędzania czasu wolnego, rozwijania zainteresowań, działań na rzecz rozwoju kultury i edukacji oraz miejsce integracji społecznej".

Opracowanie własne GUS

Przyjęliśmy tę drugą definicję, bowiem mówi ona szerzej o działaniach podejmowanych przez tego typu placówki. Badanie nie obejmowało natomiast świetlic szkolnych, świetlic socjoterapeutycznych itp.

UWAGI METODOLOGICZNE

Główne źródło danych: ankieta dla urzędów gmin dotycząca świetlic wiejskich

Informacje o kilku świetlicach znajdziemy w Banku Danych Lokalnych w części dotyczącej działalności centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic. Dane pozyskane w ten sposób włączyliśmy do analizy instytucji typu ośrodki kultury.

W części gmin świetlice wiejskie są włączone w struktury ośrodków kultury i informacje o nich znajdziemy na stronach tych placówek.

Analiza danych zastanych uwidoczniła natomiast, że tylko część gmin na stronach swoich urzędów podaje dane o znajdujących się na ich terenie świetlicach wiejskich. Jeszcze rzadziej znajdziemy tam informacje o rodzajach działań realizowanych w tego typu placówkach.

Ankietę dotyczącą świetlic wiejskich wypełniło 121 gmin, co oznacza, że poziom realizacji próby wyniósł 39,16%.

29 jw.

30 *Świetlice z problemami*, „Witryna wiejska", <https://witrynawiejska.org.pl/strona-glowna/moje-solectwo/item/45417-swietlice-z-problemami>, [dostęp 30.09.2019].

INNE TYPY INSTYTUCJI/PODMIOTÓW KULTURY

Realizując badanie, stawialiśmy sobie za cel analizę dostępności do publicznych i prywatnych instytucji kultury oraz świetlic wiejskich. Należy jednak pamiętać, że działalność kulturalną prowadzą także inne instytucje i podmioty niż te zdefiniowane powyżej. Przede wszystkim są to organizacje pozarządowe różnego typu: fundacje i stowarzyszenia działające na terenie całego województwa. W niektórych gminach funkcjonują także młodzieżowe domy kultury niebędące instytucjami kultury, a placówkami oświatowo-wychowawczymi, nad którymi nadzór merytoryczny sprawuje Mazowiecki Kurator Oświaty. Są to podmioty, które bardzo często prowadzą działalność kulturalną zgodną z definicją przedstawioną na początku rozdziału. W niektórych miastach województwa istnieją także spółdzielcze domy kultury, które, jak sama nazwa wskazuje, są podmiotami zakładanymi przez spółdzielnie mieszkaniowe. Kierują one swoje działania głównie do członków swojej spółdzielni, ale coraz częściej mają ofertę dla wszystkich zainteresowanych mieszkańców. W województwie funkcjonują także wojskowe lub garnizonowe ośrodki kultury, które prowadzą działalność kulturalną skierowaną również do ludności cywilnej. Działa także sieć bibliotek pedagogicznych. Nie można zapominać o działalności kulturalnej inicjowanej i realizowanej przez samych mieszkańców np. w ramach inicjatyw sąsiedzkich.

3. WYNIKI Z PODZIAŁEM NA RODZAJE DOSTĘPNOŚCI

3.1. DOSTĘPNOŚĆ PRZESTRZENNA ZWIĄZANA Z MIEJSCEM

LICZBA I TYP INSTYTUCJI

W województwie mazowieckim z wyłączeniem m.st. Warszawy działają:

BIBLIOTEKI wraz z filiami

749
Źródło: Bank Danych Lokalnych za 2018 r.

→

758
Źródło: BDL oraz analiza danych

UWAGA - W BDL nie ma części filii, a także placówek otwartych w 2018 r. i później.

oraz PUNKTY BIBLIOTECZNE

48
Źródło: Bank Danych Lokalnych

GDZIE:

- co najmniej jedna w każdej gminie i mieście na prawach powiatu
- więcej niż jedna znajduje się w 203 gminach (z 309)

OŚRODKI KULTURY wraz z filiami

242
Źródło: Bank Danych Lokalnych za 2018 r.

- **232** sektor publiczny
- **11** sektor prywatny

→

295
Źródło: BDL oraz analiza danych

UWAGA - W BDL nie ma części filii, a także placówek otwartych w 2018 r. i później.

GDZIE:

- co najmniej jeden w 183 gminach (z 309) oraz we wszystkich miastach na prawach powiatu
- co najmniej jeden w każdym powiecie

MUZEA wraz z oddziałami

69
Źródło: Bank Danych Lokalnych za 2018 r.

- **27** w gestii sam. gmin, powiatów i miast na pr. powiatów
- **42** państwowe, wojewódzkie oraz prywatne

108
Źródło: Wykaz muzeów MKiDN

- **32** sektor publiczny
- **2** podmioty kościelne
- **62** utworz. przez osobę fizyczną
- **12** utworz. przez osobę prawną

→ **138**
Źródło: BDL, Wykaz oraz analiza danych

- **61** sektor publiczny
- **77** sektor prywatny

UWAGA - Muzea w BDL i Wykazie- częściowo się pokrywają.

GDZIE:
- co najmniej jedno w 81 gminach (z 309) oraz we wszystkich miastach na prawach powiatu
- co najmniej jedno w 34 powiatach (z 37)

KINA

51
Źródło: Bank Danych Lokalnych za 2018 r.

- **40** sektor publiczny
- **11** sektor prywatny

19
Źródło: „Kina za Rogiem"

→ **67**
Źródło: BDL, „Kina za Rogiem" oraz analiza danych

UWAGA - Część "Kin za Rogiem" jest uwzględniona w BDL.

GDZIE:
- co najmniej jedno w 32 powiatach (z 37) i wszystkich miastach na prawach powiatu
- w 21 powiatach więcej niż jedno

GALERIE SZTUKI

10
Źródło: Bank Danych Lokalnych za 2018 r.

3
Samodzielne instytucje

7
w strukturach ośrodków

Galerie działające jako samodzielne instytucje to:

- Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku,
- Płocka Galeria Sztuki,
- Łaźnia-Radomski Klub Środowisk Twórczych i Galeria.

GDZIE:

- co najmniej jedna w 5 powiatach (z 37) i 3 w miastach na prawach powiatu

INSTYTUCJE MUZYCZNE

3
Źródło: Bank Danych Lokalnych za 2018 r.

1
chór

1
orkiestra symfoniczna

1
orkiestra kameralna

Instytucje muzyczne to:

- Chór Pueri et Puellae Cantores Plocenses,
- Płocka Orkiestra Symfoniczna im. Witolda Lutosławskiego,
- Radomska Orkiestra Kameralna.

GDZIE:

- w dwóch miastach na prawach powiatu

TEATRY

2
Źródło: Bank Danych Lokalnych za 2018 r.

2
teatry dramatyczne

Teatry to:

- Teatr Dramatyczny im. J. Szaniawskiego w Płocku,
- Teatr Powszechny im. J. Kochanowskiego w Radomiu.

GDZIE:

w dwóch miastach na prawach powiatu

PRYWATNE INSTYTUCJE KULTURY INNEGO TYPU

437
Źródło: CEIDG

460
Źródło: CEIDG
oraz analiza danych

411
PKD 85.52.Z

24
PKD 85.52.Z

2
PKD 91.02.Z

PKD:

- 85.52.Z – pozaszkolne formy działalności artystycznej,
- 90.04.Z – działalność obiektów kulturalnych
- 91.02.Z – działalność muzeów.

GDZIE:

- co najmniej jedna w 99 gminach oraz wszystkich miastach na prawach powiatu
- co najmniej jedna w 32 powiatach (z 37)

ŚWIETLICE WIEJSKIE

999
Źródło: Ankieta on-line wypełniona przez 121 gmin (z 309)

→

1046
Źródło: Ankiety oraz analiza danych, informacje dla 129 gmin (z 309)

Świetlice wiejskie przyjmują różne formy działalności. Urzędy gmin zajmują się ich prowadzeniem samodzielnie lub delegują inne podmioty do realizacji tego zadania, w tym instytucje kultury.

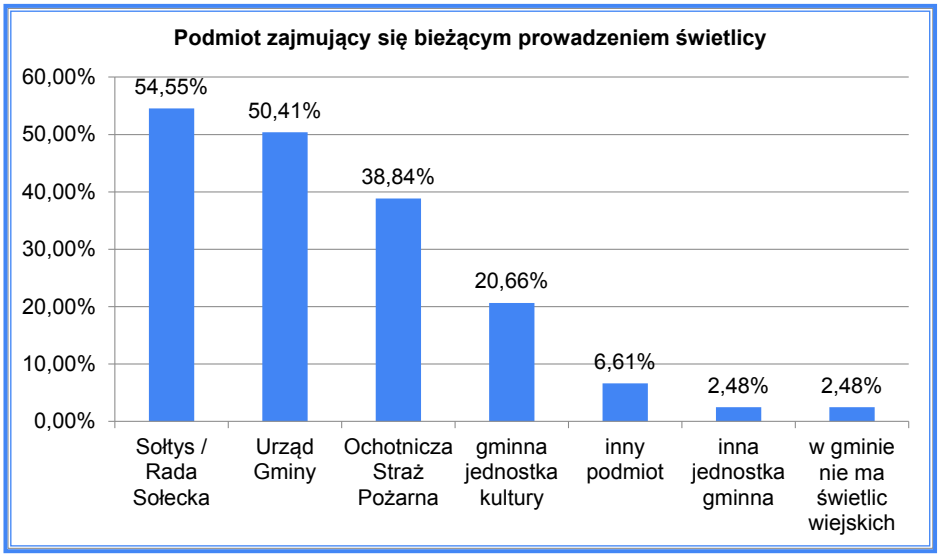

Wykres 1. Podmioty zajmujące się bieżącym prowadzeniem świetlicy wiejskiej.
Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

LICZBA MIESZKAŃCÓW PRZYPADAJĄCYCH NA PLACÓWKĘ

Jak zauważono w *Strategii rozwoju kultury w województwie mazowieckim* sama liczba placówek nie świadczy o dostępności. Istotne jest m.in. to, ilu mieszkańców przypada na jedną instytucję. Poniższe wykresy prezentują liczbę mieszkańców przypadających na jedną placówkę biblioteczną oraz na jeden ośrodek kultury w poszczególnych powiatach województwa mazowieckiego.

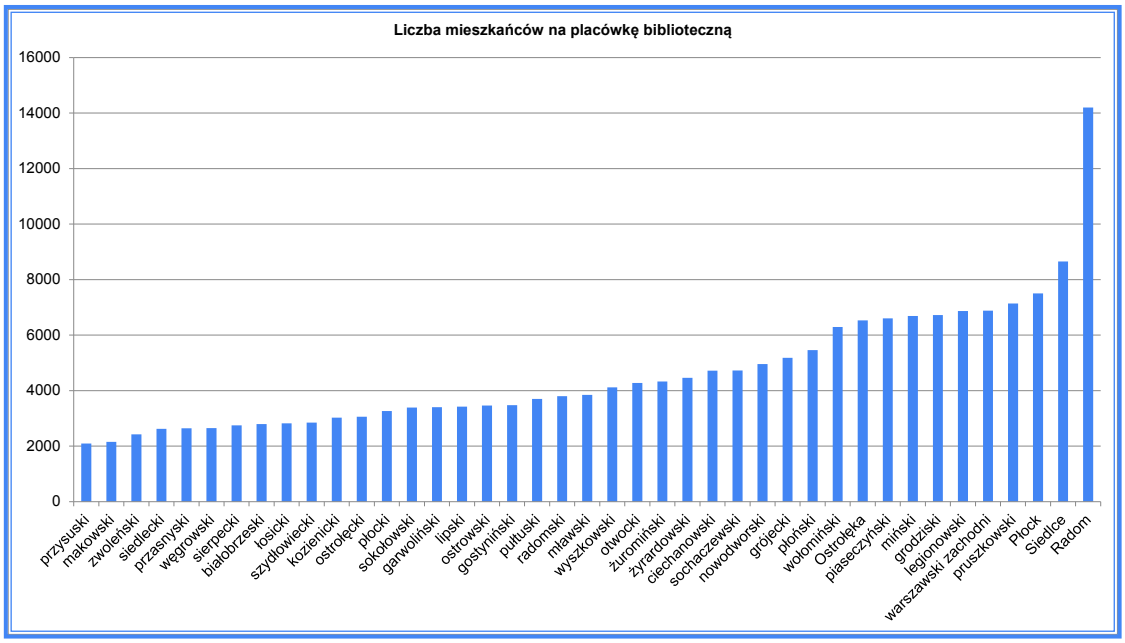

Wykres 2. Liczba mieszkańców przypadających na jedną placówkę biblioteczną (w tym filie oraz punkty biblioteczne). Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018 oraz analizy danych zastanych.

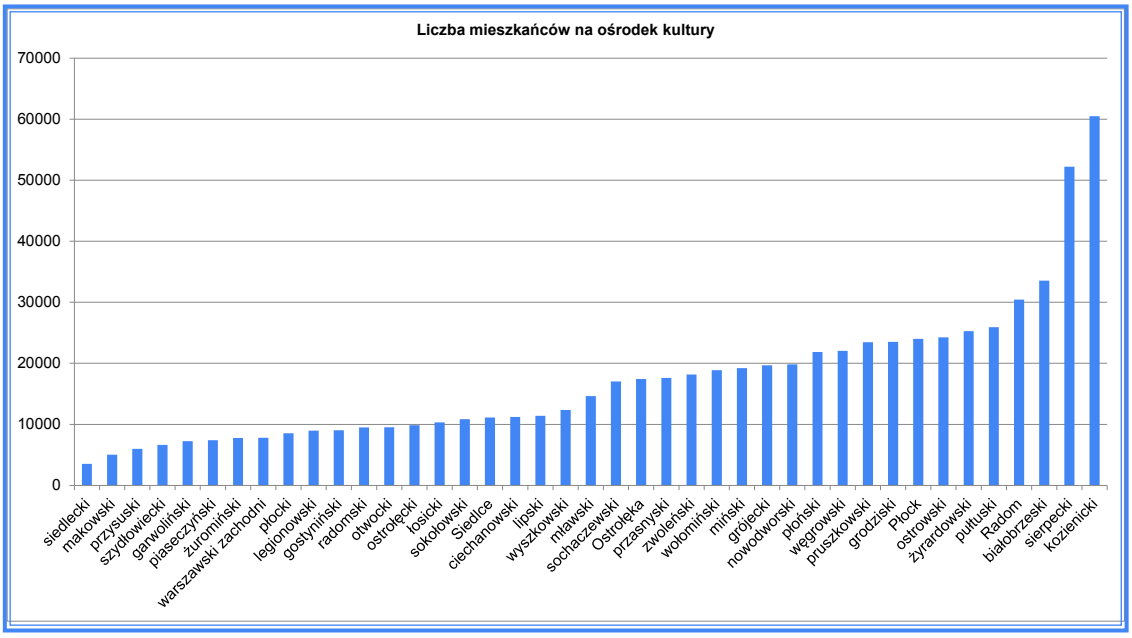

Wykres 3. Liczba mieszkańców przypadających na jeden ośrodek kultury (w tym filie i oddziały). Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018 oraz analizy danych zastanych.

Wśród 10 powiatów o najniższej liczbie mieszkańców przypadających na jedną placówkę biblioteczną nie ma żadnego sąsiadującego z Warszawą, a 5 to powiaty położone przy granicach województwa. Nieco inaczej wygląda sytuacja w przypadku ośrodków kultury – 3 powiaty sąsiadujące z Warszawą znajdują się wśród 10 z najniższą liczbą mieszkańców przypadających na placówkę. Wynika to z istnienia w nich sieci filii i oddziałów. Trzeba jednak podkreślić, że czasami filie te są skupione w stolicy powiatu. Oznacza to, że zwiększa się dostępność w tym mieście, ale nie zawsze przekłada się to na podniesienie dostępu do kultury dla mieszkańców z mniejszych miejscowości powiatu.

Powiaty z najwyższym wskaźnikiem liczby mieszkańców przypadających na placówkę biblioteczną to wszystkie miasta na prawach powiatu oraz 5 powiatów sąsiadujących z Warszawą. Jeśli porównamy ten fakt z liczbą mieszkańców przypadających na ośrodek kultury, zauważymy, że powiaty grodziski i pruszkowski oraz Płock i Radom w obydwu przypadkach znajdują się w dziesiątce z najwyższym wskaźnikiem. Warto też zwrócić uwagę na powiaty białobrzeski i sierpecki, które plasują się wśród dziesięciu z najniższą liczbą mieszkańców przypadających na placówkę biblioteczną, ale jednocześnie lokowane są w dziesiątce z najwyższą liczbą mieszkańców przypadających na ośrodek kultury. Wynika to z faktu, że w każdym z tych powiatów działa tylko jedna instytucja tego drugiego typu, a sieć bibliotek jest bardziej rozbudowana. Podobnie wygląda sytuacja w powiecie kozienickim z najwyższą liczbą mieszkańców przypadających na ośrodek kultury. Pod względem liczby bibliotek powiat ten plasuje się tuż za pierwszą dziesiątką z najniższym wskaźnikiem.

Jak wyraźnie widać, przynajmniej w części powiatów braki w dostępie do jednego typu instytucji są rekompensowane w innym obszarze. Musimy jednak pamiętać, że biblioteki i ośrodki kultury różnią się pod względem rodzaju oferty oraz metod i celów działania. Co prawda, instytucje tego pierwszego typu często nie ograniczają się do udostępniania zbiorów, ale ich oferta wydarzeń i zajęć nie zawsze ma charakter ciągły i cykliczny. Z drugiej strony, ośrodki kultury nie zajmują się działaniami typowymi dla bibliotek, czyli m.in. wypożyczaniem książek czy udostępnianiem prasy.

Nie możemy także pominąć widocznej tendencji do łączenia różnego typu instytucji kultury w jeden podmiot. Szczególnie dotyczy to właśnie bibliotek i ośrodków kultury. Czasami efekt taki ogranicza się tylko do kwestii wspólnej kadry kierowniczej, ale bywa, że połączenie jest ściślejsze i dotyczy także zagadnień programowych oraz obszarów działania. Sprawia to, że w części przypadków trudno jest określić, czy dany podmiot jest bardziej biblioteką czy ośrodkiem kultury. Zdarzyć się może, że taka połączona instytucja będzie w Banku Danych Lokalnych wykazywana podwójnie.

Instytucje kultury pozostałych typów występują dużo rzadziej w powiatach i gminach województwa mazowieckiego z wyłączeniem m.st. Warszawy. Najwięcej jest muzeów, ale nawet one nie znajdują się w każdym powiecie. Dodatkowo są to instytucje, których forma działalności jest nastawiona nie tylko na społeczność lokalną, ale także na turystów. W związku z tym uważamy, że analiza liczby mieszkańców przypadających na placówkę muzealną w poszczególnych powiatach jest bezzasadna. Warto natomiast podać, że na jedno muzeum, wliczając w to Oddziały, przypada w zaokrągleniu 26 271 mieszkańców województwa mazowieckiego (wyłączając mieszkańców Warszawy).

Kin także nie znajdziemy w niektórych powiatach. Są to: białobrzeski, legionowski, przysuski, siedlecki oraz szydłowiecki. W przypadku powiatu legionowskiego mieszkańcy mają dostęp do kin znajdujących się w Warszawie. Co istotne, w gminach tego powiatu kursuje stołeczna komunikacja publiczna, co z pewnością stanowi ułatwienie w dotarciu na seans filmowy. Powiat siedlecki leży wokół Siedlec, gdzie zlokalizowane są dwa kina. Jednak z innych naszych badań wynika, że często brakuje tam komunikacji zbiorowej, która umożliwiałaby dojazd do Siedlec. Mieszkańcy powiatów białobrzeskiego, przysuskiego oraz szydłowieckiego najbliższe stałe kino mają dopiero w sąsiednich powiatach.

Galerie sztuki, instytucje muzyczne oraz teatry to instytucje kultury, których jest najmniej w województwie mazowieckiem z wyłączeniem m.st. Warszawy. W przypadku galerii sztuki na jedną tego typu instytucję przypada 362 544 mieszkańców (wyłączając mieszkańców Warszawy). Jeśli weźmiemy pod uwagę tylko placówki działające jako odrębne instytucje kultury, liczba ta wzrasta do 1 208 480 mieszkańców. Identycznie wygląda sytuacja w przypadku instytucji muzycznych. Na jeden teatr działający w województwie mazowieckim poza Warszawą przypada 1 812 720 mieszkańców (wyłączając mieszkańców Warszawy).

Konieczna w tym miejscu jest także konstatacja, że galerie sztuki, instytucje muzyczne oraz teatry znajdują się przede wszystkim w trzech miastach na prawach powiatu – Ostrołęce, Płocku oraz Radomiu. Jeśli wrócimy na chwilę do wykresów przedstawiających liczbę mieszkańców przypadających na bibliotekę i ośrodek kultury (wykresy 2 i 3) zauważymy, że miasta te mają raczej wysokie wskaźniki w tym obszarze. Działanie w nich instytucji innego typu, czyli galerii sztuki, instytucji muzycznych i teatrów zwiększa ogólny dostęp do kultury. Trzeba jednak pamiętać, że instytucje te prowadzą bardziej wyspecjalizowane formy działalności i częściej skupiają się na prezentacji dzieł kultury niż na jej innych aspektach np. prowadzeniu stałych zajęć edukacyjnych. W ich przypadku dużo częściej występują także bariery indywidualne w dostępie.

Istotne z punktu widzenia dostępności jest także zagadnienie kumulacji instytucji różnego typu w centralnej miejscowości powiatu lub gminy. Zdarza się przy tym, że placówki znajdują się nie tylko w jednym mieście, ale także w bezpośrednim sąsiedztwie lub nawet w jednym budynku. Oznacza to, że mieszkańcy tej miejscowości mają szeroki i różnorodny dostęp do kultury. Gorzej natomiast wygląda dostępność dla społeczności lokalnej innych części gminy lub powiatu.

Na koniec tego rozdziału chcielibyśmy jeszcze omówić wykres prezentujący liczbę prywatnych instytucji kultury innego typu w poszczególnych powiatach województwa mazowieckiego.

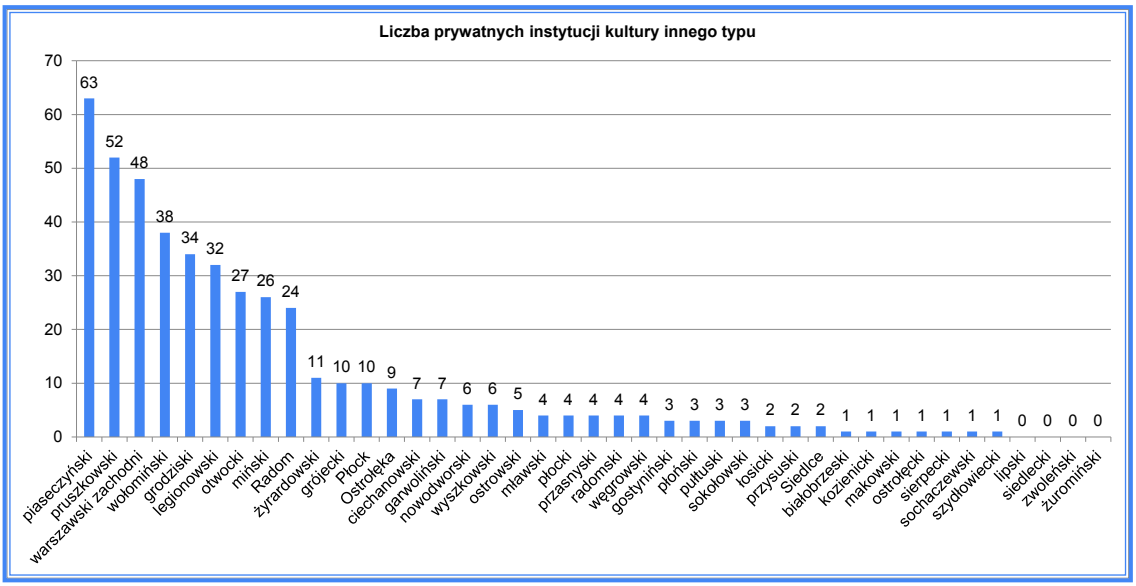

Wykres 4. Liczba prywatnych instytucji kultury innego typu w poszczególnych powiatach.
Dane na podstawie CEiDG oraz źródeł uzupełniających.

Rzuca się w oczy, że najwięcej tego typu podmiotów jest zlokalizowanych w powiatach położonych najbliżej Warszawy. Stosunkowo duża ich liczba znajduje się także w niektórych miastach na prawach powiatu: Radomiu, Płocku oraz Ostrołęce. Wyniki te można zestawić z poziomem dostępności do publicznych instytucji kultury określonym przez liczbę mieszkańców przypadających na placówkę. Powiaty położone bliżej Warszawy oraz miasta na prawach powiatu wypadały w tych zestawieniach gorzej niż pozostałe. Większa liczba prywatnych podmiotów w tych miejscach może świadczyć o wypełnianiu pewnej luki i popycie większym niż oferta publicznych placówek. Są także powiaty, w których nie działa żadna prywatna instytucja kultury innego typu, a w aż 14 powiatach istnieją takie podmioty po dwa i mniej. Natomiast w 12 powiatach działa ich po 10 więcej. Warto zauważyć, że w powiatach położonych wokół miast na prawach powiatów nie ma wcale lub jest niewiele prywatnych instytucji kultury innego typu. Obserwujemy tu sytuację odwrotną niż w przypadku powiatów leżących wokół Warszawy. Na taki stan rzeczy może mieć wpływ wiele czynników, m.in. zapotrzebowanie na usługi świadczone przez tego typu instytucje czy wzorce spędzania czasu wolnego. Istotny wpływ na dużą liczbę tych instytucji w tzw. wianuszku okołowarszawskim może mieć także struktura zatrudnienia w publicznych instytucjach kultury – zakładanie jednoosobowych działalności gospodarczych przez instruktorów. Wszystkie te kwestie wymagają głębszej analizy z użyciem m.in. metod jakościowych oraz szerszego i dłuższego badania.

W rozdziale dotyczącym pojęć oraz uwag metodologicznych zwróciliśmy już uwagę na brak informacji o świetlicach wiejskich na stronach internetowych wielu urzędów gmin. Ankietę dotyczącą tego typu placówek wypełniło 121 z 309 gmin znajdujących się w województwie mazowieckim. W związku z tym nie jest możliwe podanie ogólnej liczby świetlic wiejskich działających w gminach województwa ani przedstawienie liczby tego typu podmiotów w poszczególnych powiatach.

KOMUNIKACJA ZBIOROWA

Istnienie instytucji kultury nie ma znaczenia, jeśli nie można do niej dotrzeć. Ograniczenia w tym zakresie mogą być różne, a jednym z nich jest brak komunikacji zbiorowej, która umożliwiałaby dojazd do instytucji. Poniższe wykresy pokazują odpowiedzi przedstawicieli trzech typów instytucji: bibliotek, ośrodków kultury i muzeów na pytanie, czy do ich placówki można dotrzeć za pomocą komunikacji publicznej.

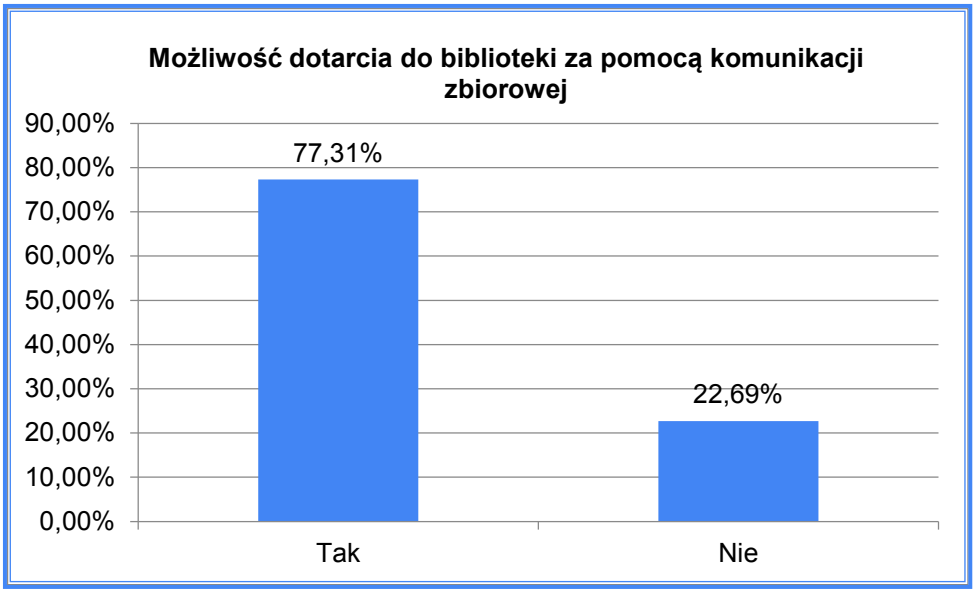

Wykres 5. Możliwość dotarcia za pomocą komunikacji zbiorowej do biblioteki. Dane na podstawie ankiet.

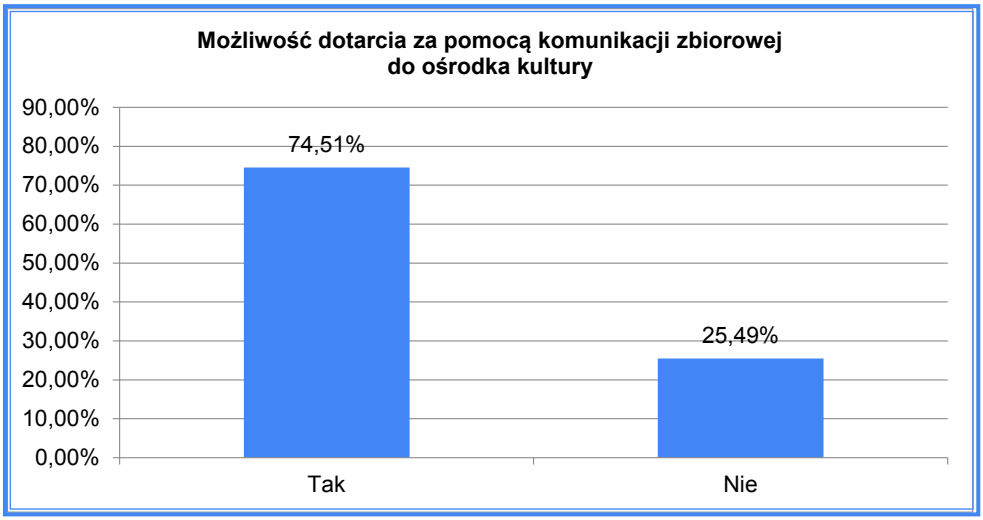

Wykres 6. Możliwość dotarcia za pomocą komunikacji zbiorowej do ośrodka kultury. Dane na podstawie ankiet.

Wykres 7. Możliwość dotarcia za pomocą komunikacji zbiorowej do muzeum. Dane na podstawie ankiet.

Większość instytucji deklaruje, że istnieje możliwość dotarcia do nich za pomocą komunikacji zbiorowej. Takiej odpowiedzi udzielili także przedstawiciele wszystkich galerii sztuki, instytucji muzycznych oraz teatrów, którzy wypełnili ankietę. Warto jednak zwrócić uwagę na przekraczające 20% negatywne w tej kwestii odpowiedzi tyczące bibliotek, ośrodków kultury i muzeów. Oznacza to, że do ponad 1/5 tego typu instytucji, a w przypadku ośrodków kultury nawet ¼, nie ma żadnej możliwości dotarcia środkami komunikacji zbiorowej. Odbiorca zainteresowany, mający możliwość skorzystania z ofert tych placówek to osoba zmotoryzowana lub mieszkająca w odległości, którą da się pokonać pieszo, ewentualnie rowerem. Możliwe jest także, że wśród instytucji udzielających odpowiedzi twierdzącej znajdują się placówki, do których można dotrzeć dzięki komunikacji zbiorowej tylko z części miejscowości położonych w gminie.

Możemy także porównać, jak wygląda sytuacja w gminach różnego typu: miejskich, miejsko-wiejskich, wiejskich oraz miastach na prawach powiatu.

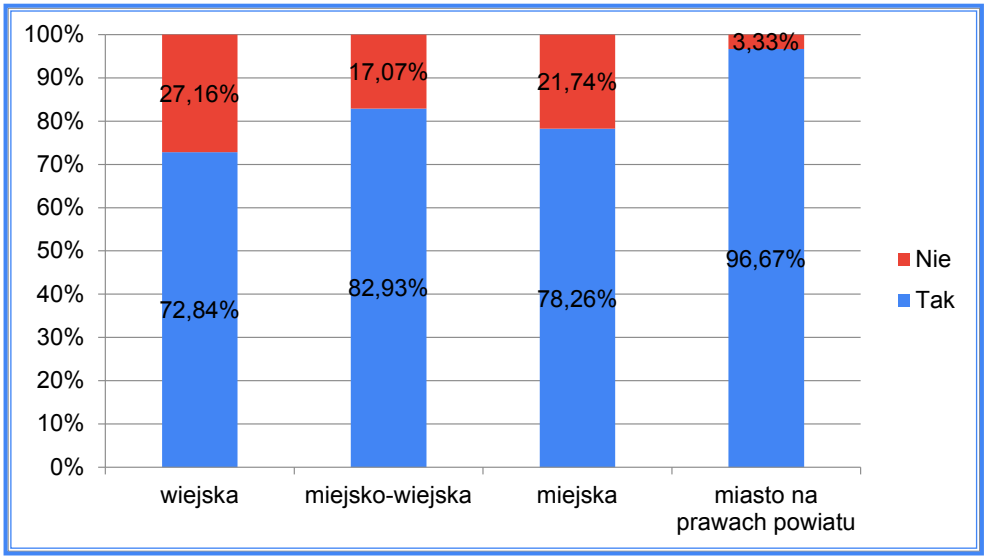

Wykres 8. Możliwość dotarcia za pomocą komunikacji zbiorowej do biblioteki – podział ze względu na typ gminy. Dane na podstawie ankiet.

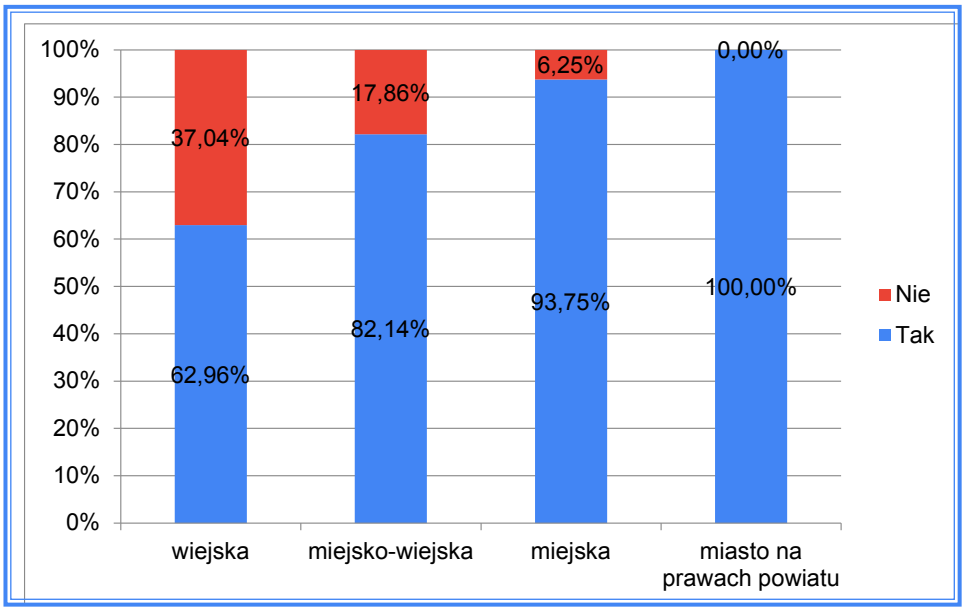

Wykres 9. Możliwość dotarcia za pomocą komunikacji zbiorowej do ośrodka kultury – podział ze względu na typ gminy. Dane na podstawie ankiet.

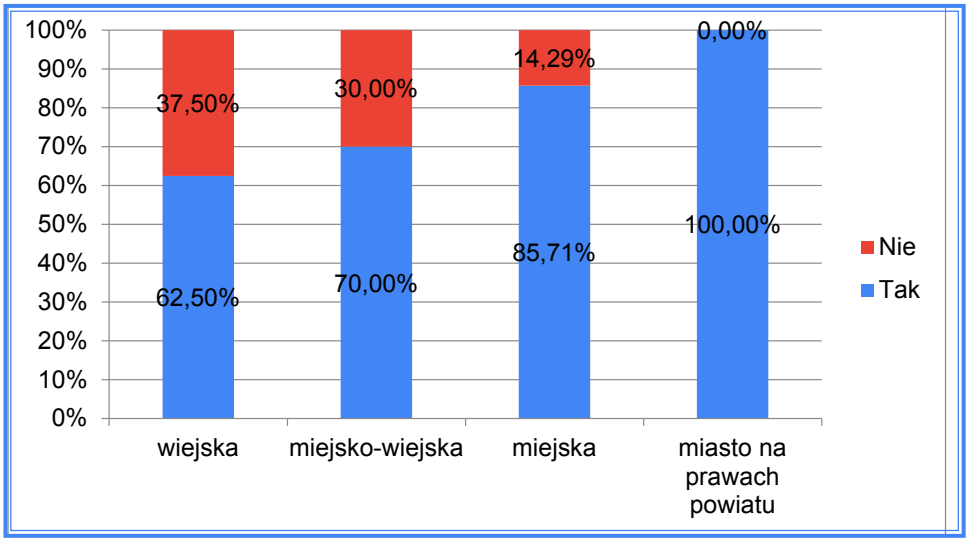

Wykres 10. Możliwość dotarcia za pomocą komunikacji zbiorowej do muzeum– podział ze względu na typ gminy. Dane na podstawie ankiet.

W przypadku wszystkich typów instytucji największa możliwość dotarcia środkami komunikacji zbiorowej istnieje w miastach na prawach powiatu. Także galerie sztuki, instytucje muzyczne i teatry, które deklarowały, że jest taka możliwość, znajdują się w miastach na prawach powiatu. Najgorzej wygląda sytuacja w przypadku gmin wiejskich – ponad 37% ośrodków kultury oraz muzeów deklaruje, że nie można do nich dotrzeć za pomocą komunikacji zbiorowej. W przypadku bibliotek do ponad 27%

placówek znajdujących się w gminach wiejskich i ponad 21% w gminach miejskich nie ma możliwości dojazdu tym rodzajem komunikacji. Oznacza to, że szczególnie w gminach wiejskich, pomimo istnienia instytucji kultury, pozostaje ona niedostępna dla części mieszkańców, np. niezmotoryzowanych i zamieszkujących miejscowości inne niż siedziba placówki.

OGÓLNODOSTĘPNE MIEJSCA PARKINGOWE

Innym sposobem dotarcia do instytucji kultury jest dojazd samochodem – w takim przypadku istotna jest liczba ogólnodostępnych miejsc parkingowych. Na poniższych wykresach zaprezentowaliśmy deklaracje w tej kwestii przedstawicieli bibliotek, ośrodków kultury oraz muzeów.

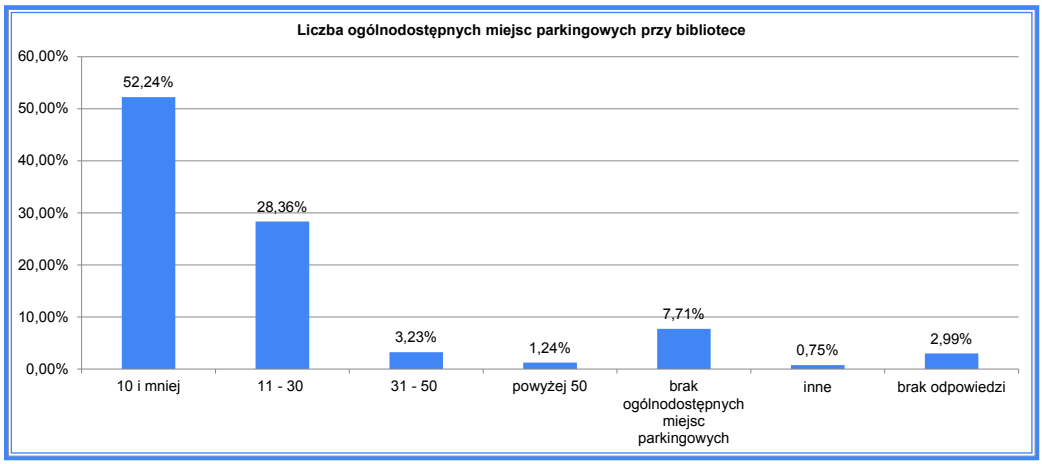

Wykres 11. Liczba ogólnodostępnych miejsc parkingowych przy bibliotece. Dane na podstawie ankiet.

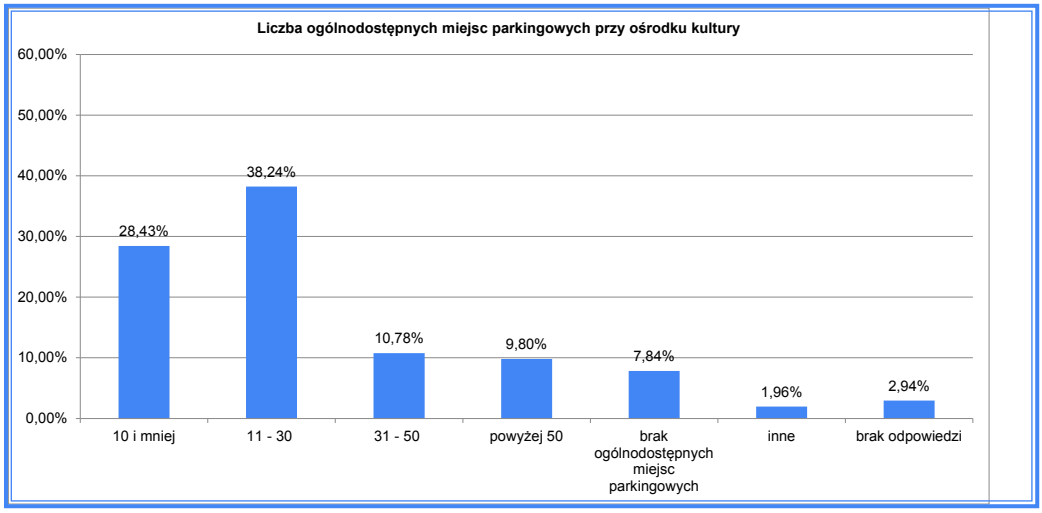

Wykres 12. Liczba ogólnodostępnych miejsc parkingowych przy ośrodku kultury. Dane na podstawie ankiet.

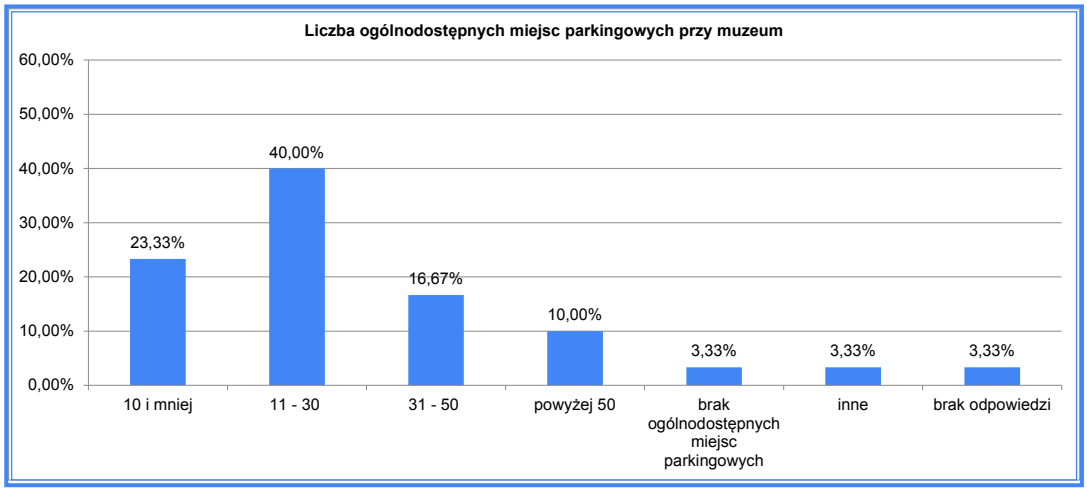

Wykres 13. Liczba ogólnodostępnych miejsc parkingowych przy muzeum. Dane na podstawie ankiet.

Przy większości tego typu instytucji znajdują się ogólnodostępne miejsca parkingowe. W przypadku galerii sztuki dwie z nich posiadają takie miejsca, ale w przypadku trzeciej parkowanie jest możliwe tylko w płatnej strefie parkowania. Żadna z instytucji muzycznych nie zadeklarowała, że przy jej siedzibie znajdują się ogólnodostępne miejsca parkingowe, ale oba teatry dysponują takimi miejscami. Wśród odpowiedzi „inne" wymienione zostały m.in. te placówki, które nie posiadają własnego parkingu, ale w ich pobliżu działają inne podmioty, które dysponują miejscami do parkowania, np. kościół lub urząd oraz takie, w okolicy których parkowanie jest możliwe tylko w płatnej strefie. W przypadku bibliotek i ośrodków kultury sprawozdano (lub: okazało się), że ponad 7% spośród nich nie ma ogólnodostępnych miejsc parkingowych. Wyróżniają się na tym tle muzea, spośród których tylko nieco ponad 3% deklaruje, że nie ma takich miejsc. Wynika to zapewne, przynajmniej częściowo, z charakteru tego typu instytucji oraz grup odbiorców, wśród których są także turyści.

DOSTĘPNOŚĆ BUDYNKU DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

Kolejnym aspektem dostępności przestrzennej związanej z miejscem jest dostępność budynku dla osób z niepełnosprawnościami. W tym przypadku dane na temat poszczególnych typów instytucji kultury znajdziemy w Banku Danych Lokalnych.

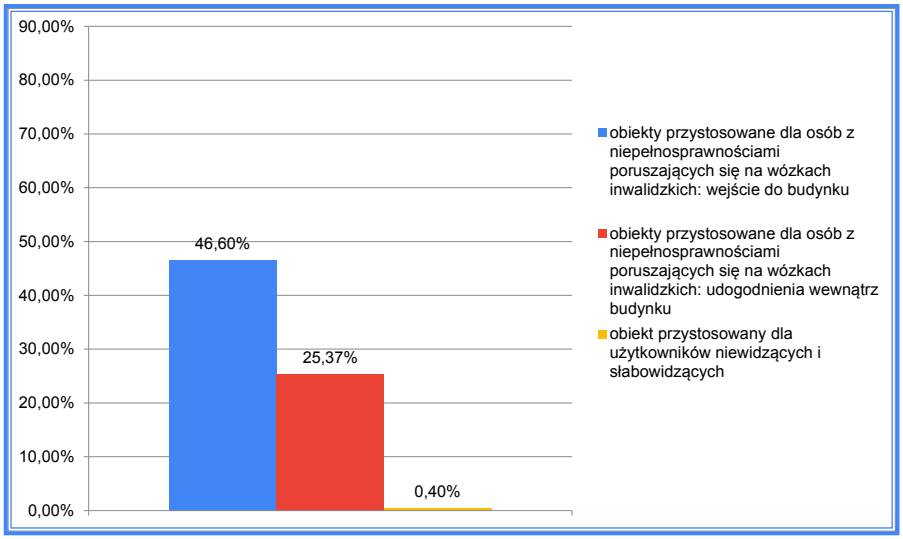

Wykres 14. Biblioteki dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

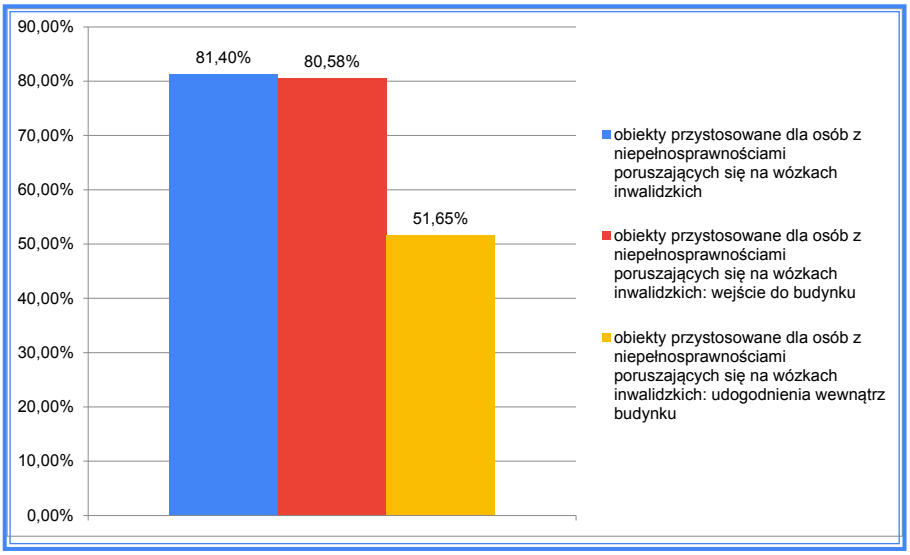

Wykres 15. Ośrodki kultury dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

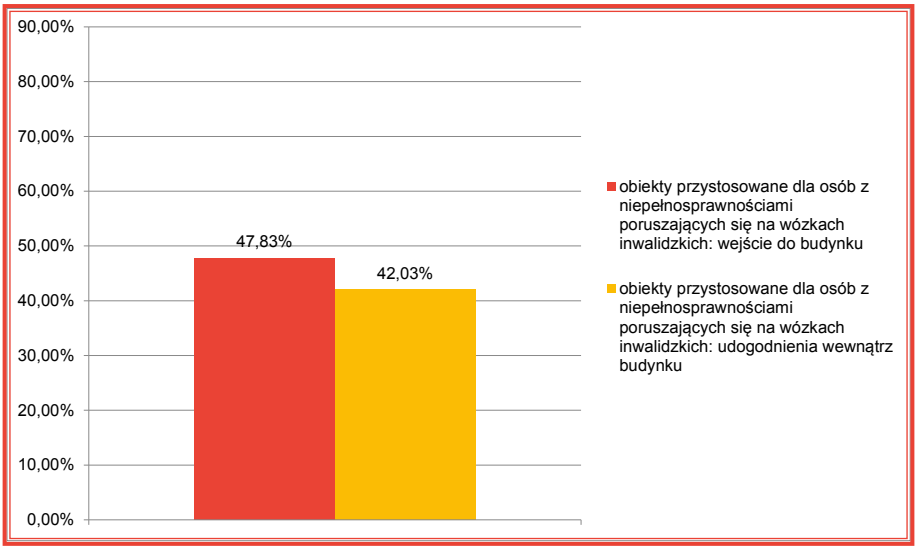

Wykres 16. Muzea dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

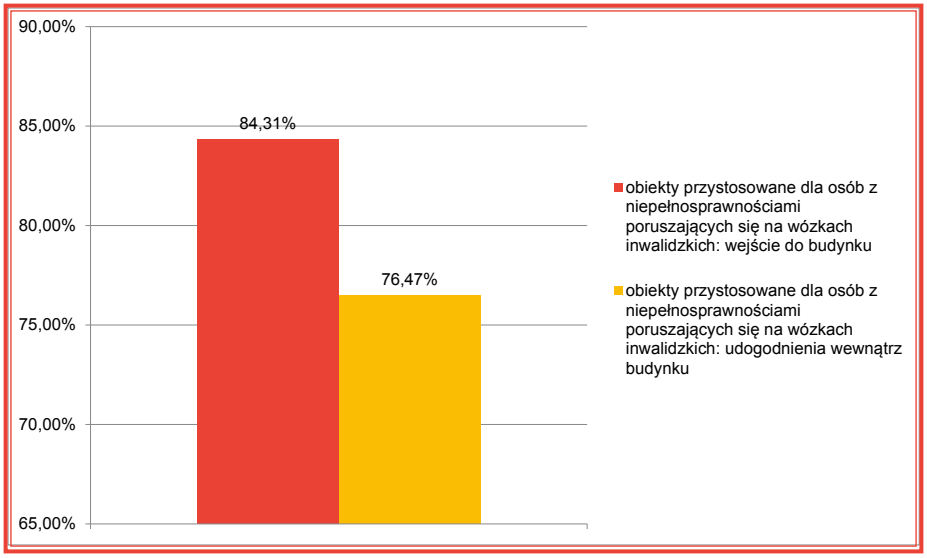

Wykres 17. Kina dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

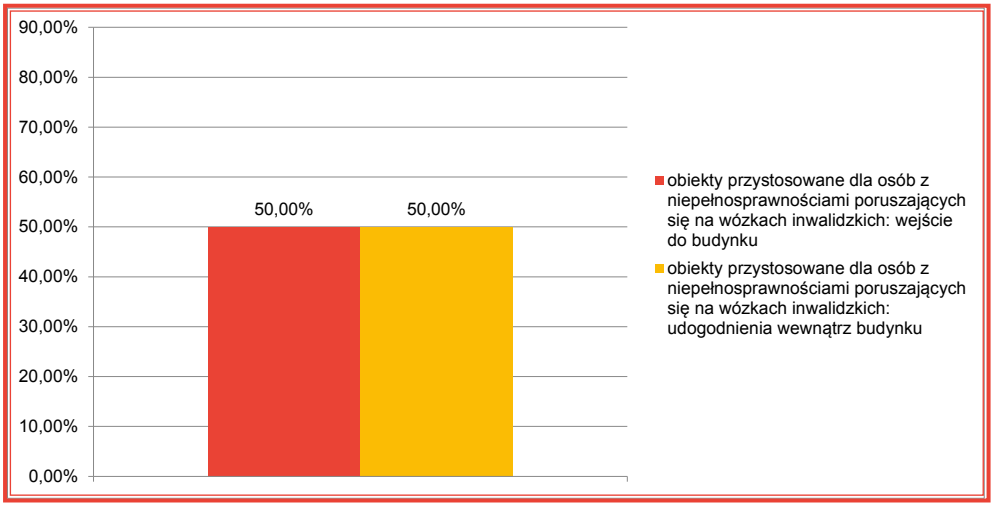

Wykres 18. Galerie sztuki dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

Z powyższych wykresów widać, że brakuje danych na temat dostępności instytucji kultury dla osób z niepełnosprawnościami. W Banku Danych Lokalnych znajdziemy głównie informacje na temat dostępności budynku, zarówno wejścia, jak i wnętrza, dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Tylko w przypadku bibliotek mamy dane o przystosowaniu do potrzeb osób niewidzących i słabo widzących (0,4% placówek). O żadnym typie instytucji nie znajdziemy w BDL informacji na temat przystosowania dla osób głuchych. W przypadku instytucji muzycznych i teatrów w ogóle nie ma danych o dostosowaniu obiektu do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Te braki to niewątpliwie luka, którą należałoby wypełnić. Rzetelne przedstawienie tego typu danych wymaga inwentaryzacji na miejscu, w instytucjach. Mazowiecki Instytut Kultury, wraz z Fundacją Polska bez Barier, prowadzi tego typu działanie w miastach powiatowych województwa mazowieckiego i na tej podstawie można już stwierdzić, że widoczna jest rozbieżność między deklaracjami instytucji kultury a stanem faktycznym.

W kwestii przysposobienie instytucji do potrzeb osób poruszających się na wózkach najlepiej wypadają kina: 84,31% z nich posiada przystosowane wejście, a 76,47%–udogodnienia także wewnątrz budynku. Również ponad 80% ośrodków kultury ma przystosowane wejście, ale wewnątrz budynku dostosowanych jest już tylko 51,65%. Połowa galerii sztuki ma wejście do budynku dostosowane dla osób z niepełnosprawnościami poruszających się na wózkach. Także połowa posiada udogodnienia wewnątrz budynku. Warto jednak zaznaczyć, że tylko 4 galerie są przystosowane zarówno, jeśli chodzi o wejście do budynku, jak i wewnątrz. Niespełna połowa muzeów i bibliotek to obiekty, których wejście jest przystosowane dla osób poruszających się na wózkach. Wewnątrz budynku dostosowanych jest 42,03% muzeów oraz tylko 25,37% bibliotek. Trzeba w tym miejscu dodać, że niedostosowanie obiektu do potrzeb osób poruszających się na wózkach oznacza także utrudnienia w dostępie do instytucji dla rodziców z małymi dziećmi oraz dla osób starszych.

INFRASTRUKTURA

Bank Danych Lokalnych dostarcza także informacji związanych z infrastrukturą niektórych instytucji – ośrodków kultury oraz kin. W przypadku tych pierwszych dowiemy się m.in., czy użytkują one odrębny budynek, czy może dzielą przestrzeń z innymi podmiotami.

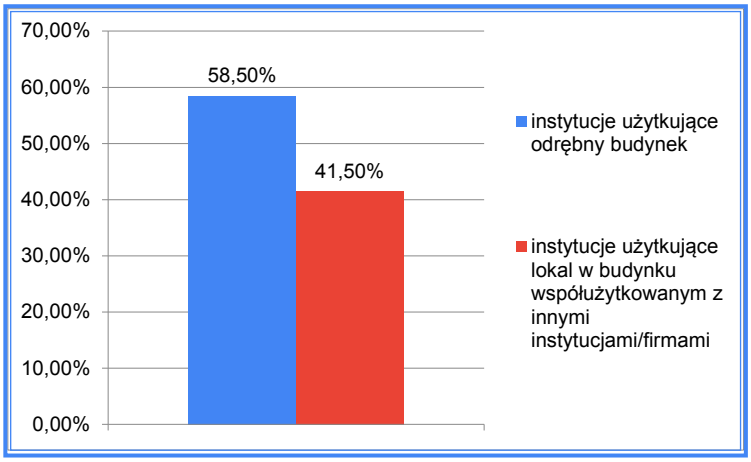

Wykres 19. Infrastruktura ośrodków kultury – użytkowanie odrębnego lub wspólnego budynku. Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

W Banku Danych Lokalnych znajdziemy także dane o salach widowiskowych i pracowniach specjalistycznych działających w ośrodkach kultury. Instytucja posiadająca tego typu przestrzenie ma możliwość tworzenia szerszej oferty – posiada do tego odpowiednie zaplecze infrastrukturalne. Ponad 62% ośrodków kultury ma salę widowiskową, a pracowni specjalistycznych jest łącznie 715. Najwięcej z nich to pracownie plastyczne oraz muzyczne, natomiast najmniejszy procent stanowią studia radiowe i telewizyjne.

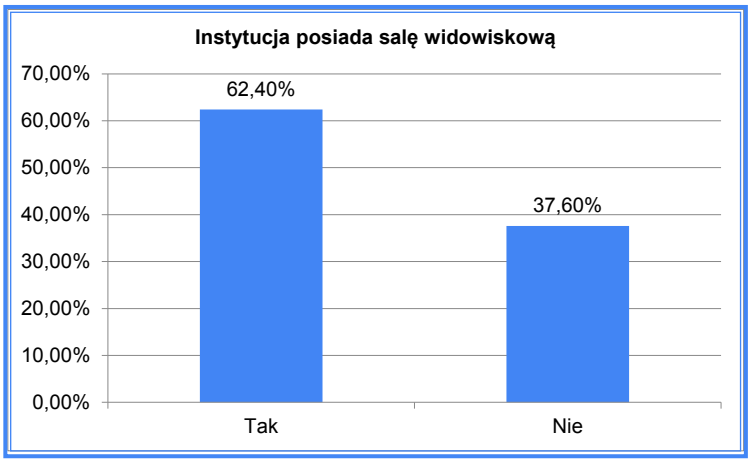

Wykres 20. Infrastruktura ośrodków kultury – sala widowiskowa. Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

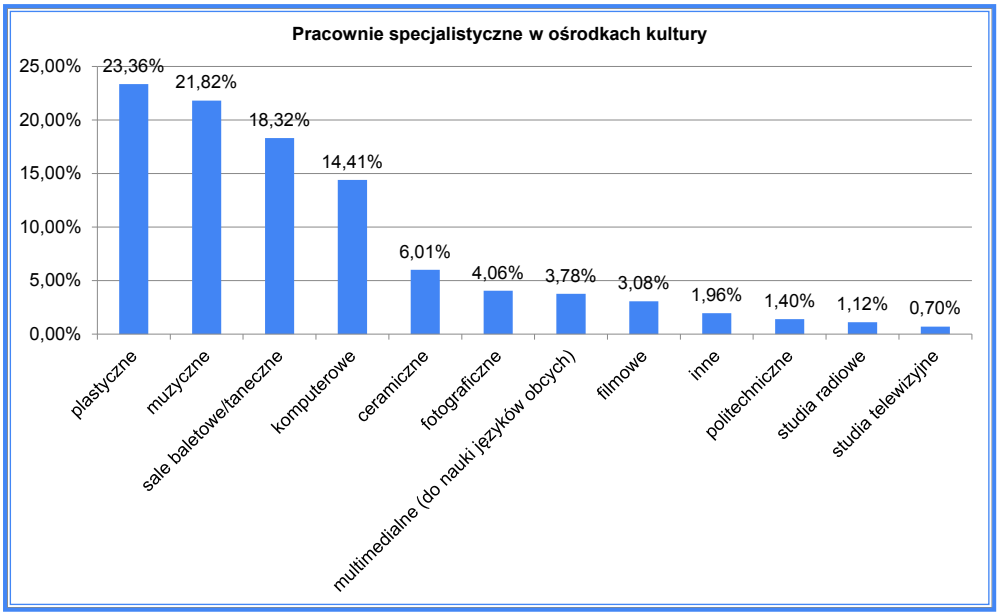

Wykres 21. Infrastruktura ośrodków kultury – pracownie specjalistyczne.
Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

W Banku Danych Lokalnych znajdziemy także informacje o liczbie miejsc na widowni w kinach stałych. Dane te uzupełniliśmy informacjami z analizy danych zastanych. Najwięcej miejsc mają kina w powiecie pruszkowskim oraz w Siedlcach, Radomiu i Płocku. Natomiast najmniej instytucje w powiecie ostrołęckim, płockim i przasnyskim (po 20).

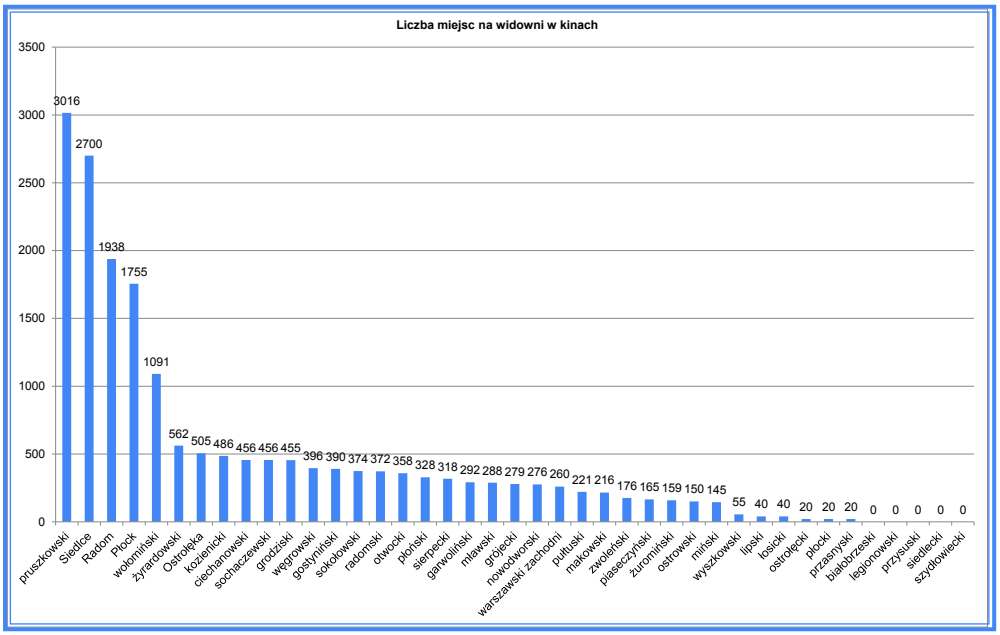

Wykres 22. Liczba miejsc na widowni w kinach w poszczególnych powiatach.
Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych oraz analizy danych zastanych.

Poza liczbą miejsc na widowni istotne jest jednak także to, ilu mieszkańców przypada na jedno miejsce. Najwyższe wskaźniki są w powiatach: płockim, ostrołęckim i przasnyskim – znajdują się w nich tylko małe „Kina za rogiem". Trzeba jednak pamiętać, że mieszkańcy dwóch pierwszych mają blisko do dużych kin zlokalizowanych w Płocku i Ostrołęce. Najmniej mieszkańców na jedno miejsce w kinie przypada właśnie w miastach na prawach powiatów, ale też w powiecie pruszkowskim, w którym działa duże kino komercyjne.

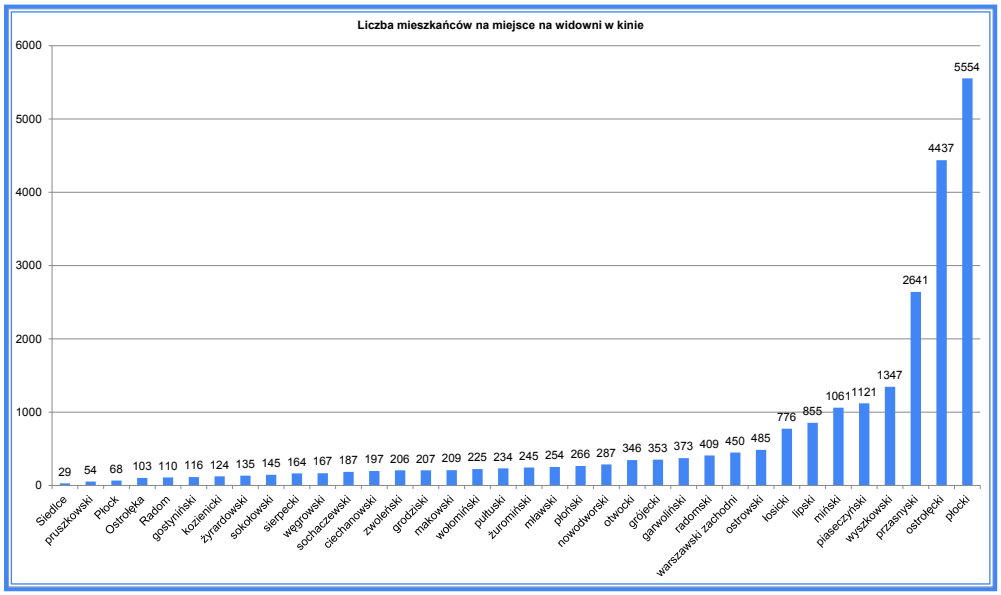

Wykres 23. Liczba mieszkańców przypadających na jedno miejsce na widowni w kinach w poszczególnych powiatach. Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych oraz analizy danych zastanych.

Odpowiednio przystosowanymi i wyposażonymi salami oraz miejscami na widowni dysponują także instytucje muzyczne i teatry. Brak informacji na ten temat w Banku Danych Lokalnych, ale uzupełniliśmy je podczas analizy stron internetowych tych instytucji. Orkiestra w Radomiu posiada salę koncertową na 597 miejsc, a orkiestra w Płocku korzysta z sali szkoły muzycznej na 500 miejsc. Teatry dysponują jeszcze bardziej rozbudowaną infrastrukturą. Teatr Dramatyczny w Płocku posiada trzy sceny: Dużą Scenę, Scenę Kameralną oraz Scenę Piekiełko. Duża Scena ma 402 miejsca na widowni, Scena Kameralna – 92, a Scena Piekiełko – 50. Ta ostatnia przeznaczona jest do realizacji spotkań oraz małych form scenicznych. Teatr Powszechny w Radomiu dysponuje czterema scenami: Dużą Sceną, Sceną Kameralną, Lalkową Sceną Fraszka oraz Sceną Kotłownia. Duża Scena wyposażona jest w 359 miejsc na widowni. Scena Kameralna w zależności od ustawienia dysponuje 102 lub 188 miejscami. Lalkowa Scena Fraszka ma 79, a Scena Kotłownia – 76 miejsc.

3.2. DOSTĘPNOŚĆ PRZESTRZENNA ZWIĄZANA Z OFERTĄ DZIAŁALNOŚĆ INCYDENTALNA – WYDARZENIA

Oferta instytucji kultury to przede wszystkim wydarzenia – różnego rodzaju imprezy tworzone dla odbiorcy. W Banku Danych Lokalnych znajdziemy najwięcej informacji o tego typu działaniach realizowanych przez ośrodki kultury oraz muzea. Obecnie także biblioteki robią znacznie więcej niż tylko wypożyczanie książek. Nierzadko są jedynymi instytucjami kultury na terenie gmin i centrami życia kulturalnego oferującymi różnorodne działania i wydarzenia. Informacje udostępniane w Banku Danych Lokalnych nie pozwalają na dostrzeżenie i analizę tej części działalności bibliotek – pytania dotyczące tej kwestii zawarliśmy jednak w kwestionariuszach ankiet.

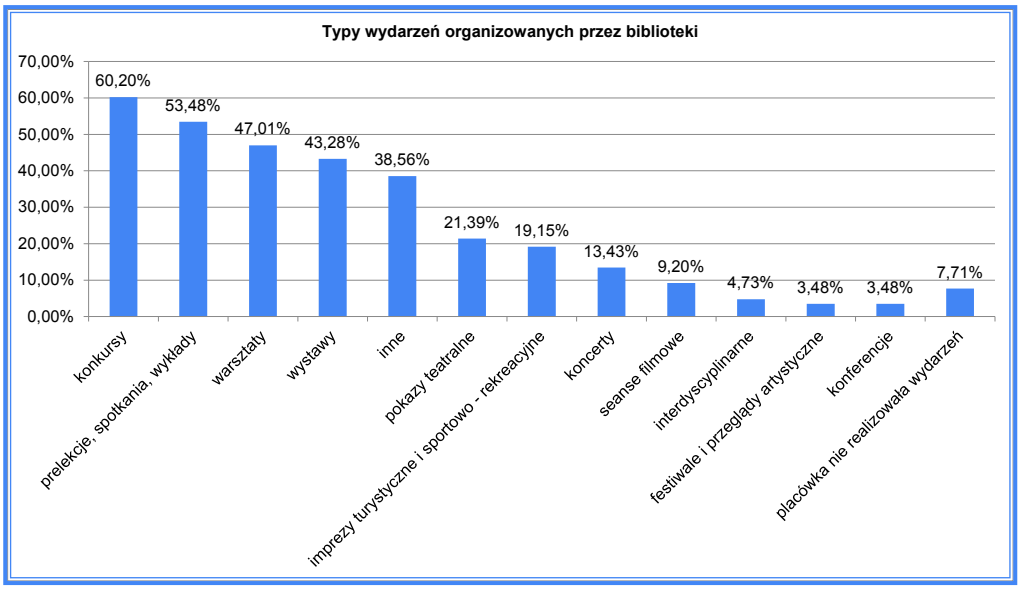

Wykres 24. Typy wydarzeń organizowanych przez biblioteki.
Dane na podstawie ankiet, pytanie z możliwością wielokrotnego wyboru.

Wyniki pokazują, że tylko niespełna 8% bibliotek nie realizowało w 2018 roku żadnych wydarzeń. Ponad połowa bibliotek zorganizowała konkursy (60,2%) oraz prelekcje, spotkania i wykłady (53,48%), a niemal połowa warsztaty (47,01%). Na drugim końcu wykresu plasują się konferencje oraz festiwale i przeglądy artystyczne, których organizację w 2018 roku deklaruje mniej niż 4% bibliotek.

Jednocześnie prosiliśmy w ankiecie o podanie liczby wydarzeń danego typu zrealizowanych w 2018 roku. Pozwala to na porównanie z wydarzeniami organizowanymi przez ośrodki kultury.

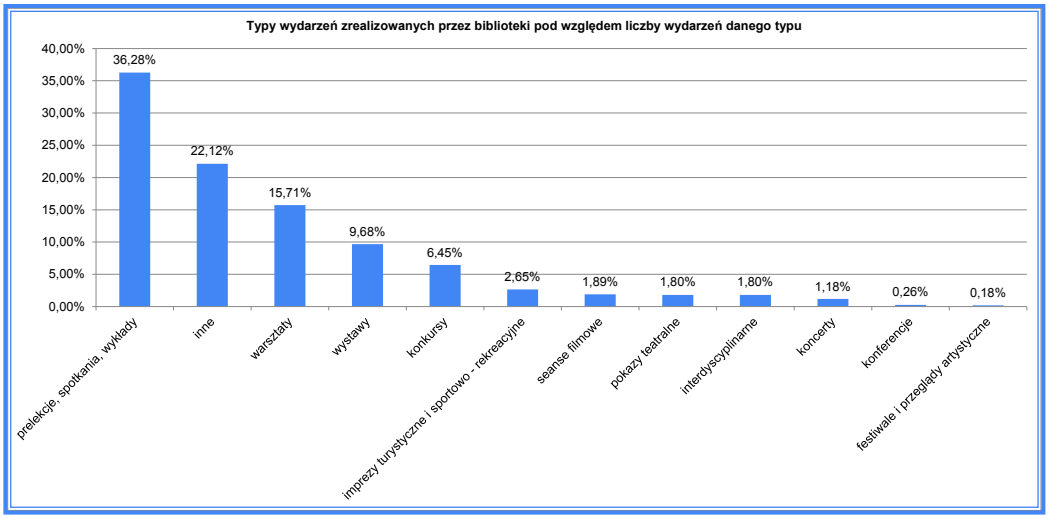

Wykres 25. Typy wydarzeń zrealizowanych przez biblioteki pod względem częstości organizowania. Dane na podstawie ankiet, pytanie otwarte.

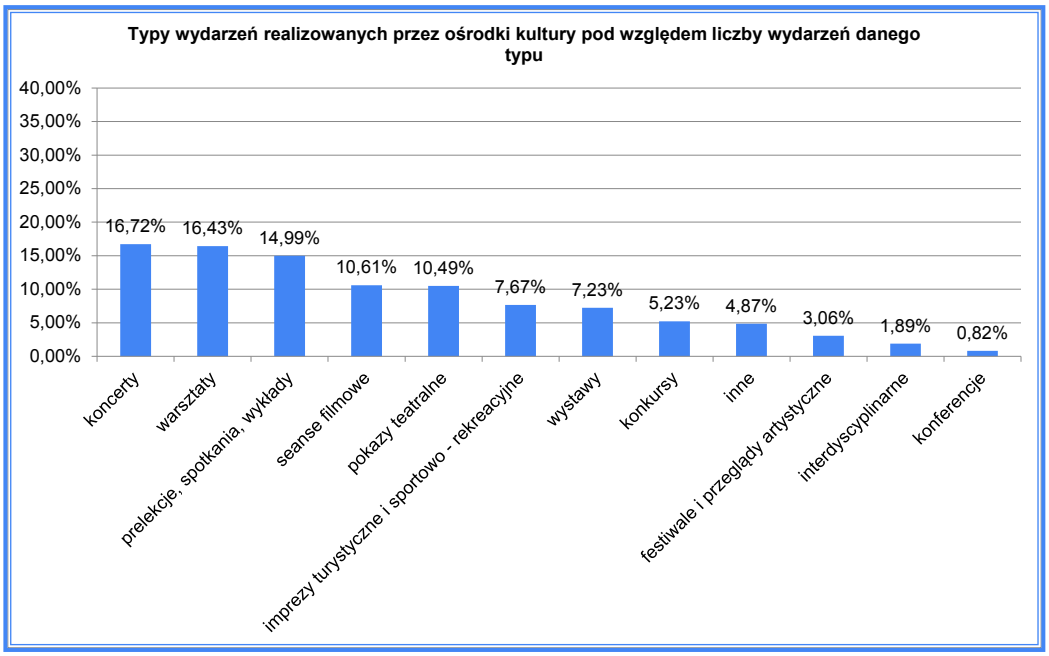

Wykres 26. Typy wydarzeń zrealizowanych przez ośrodki kultury pod względem częstości organizowania. Dane na Banku Danych Lokalnych.

Z tych dwóch wykresów widać przede wszystkim, że w przypadku ośrodków kultury wydarzenia przyjmują bardziej różnorodne formy, co oznacza, że odbiorca ma dostęp do szerszego wachlarza ofert.

Spośród imprez realizowanych przez biblioteki aż 6 typów nie osiągnęło progu 2%. W tym typie instytucji zdecydowanie przeważa organizowanie prelekcji, spotkań i wykładów. Warto przy tym dodać, że w kategorii inne przedstawiciele bibliotek wypełniający ankietę umieszczali m.in. lekcje biblioteczne oraz spotkania z autor(k)ami. Wydaje się więc, że wszelkiego rodzaju spotkania, prelekcje i wykłady oraz lekcje biblioteczne to dominujący typ wydarzeń organizowanych przez biblioteki. Ponadto, porównanie tych dwóch wykresów wyraźnie pokazuje, że biblioteki uzupełniają ofertę ośrodków kultury, ale nie są w stanie ich zastąpić, jeśli chodzi o różnorodność proponowanych form. Tam, gdzie brakuje ośrodka kultury, dostępność pod względem bogactwa ofert będzie mniejsza niż w gminach, które posiadają taką instytucję.

Ofertę wydarzeń uzupełniają także muzea – oczywiście w tych gminach, w których działają. Bank Danych Lokalnych zawiera informacje o tego typu działaniach organizowanych przez muzea[31].

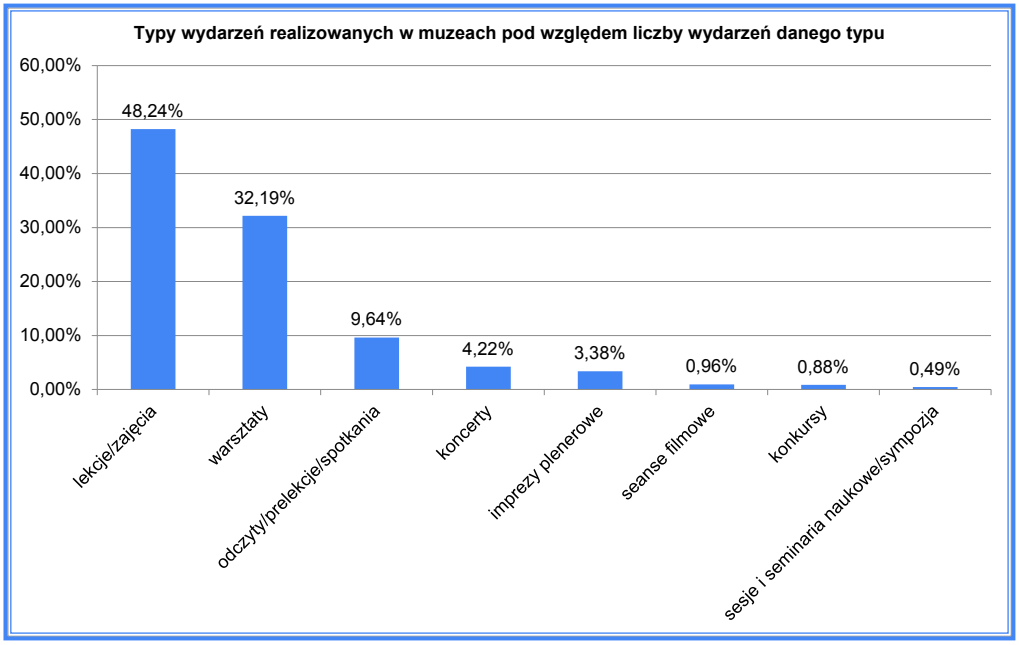

Wykres 27. Typy wydarzeń zrealizowanych przez muzea. Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych.

Co zapewne nie dziwi, placówki muzealne najczęściej organizują lekcje, zajęcia – niemal połowa działań przyjmuje właśnie tę formę. Na drugim miejscu znajdują się warsztaty, które w 2018 stanowiły 32,19% wszystkich wydarzeń. Pozostałe rodzaje aktywności są podejmowane znacznie rzadziej. Widać tu zbieżność z typami wydarzeń najczęściej realizowanymi przez biblioteki. Jednak ich forma oraz podejmowany temat mogą się znacząco różnić, m.in. z uwagi na odmienne cele realizowane przez obydwa rodzaje instytucji.

31 W Banku Danych Lokalnych ten typ działań jest klasyfikowany jako imprezy oświatowe.

W ankiecie skierowanej do urzędów gmin dotyczącej świetlic wiejskich pytaliśmy o rodzaje działań realizowanych przez te typy podmiotów.

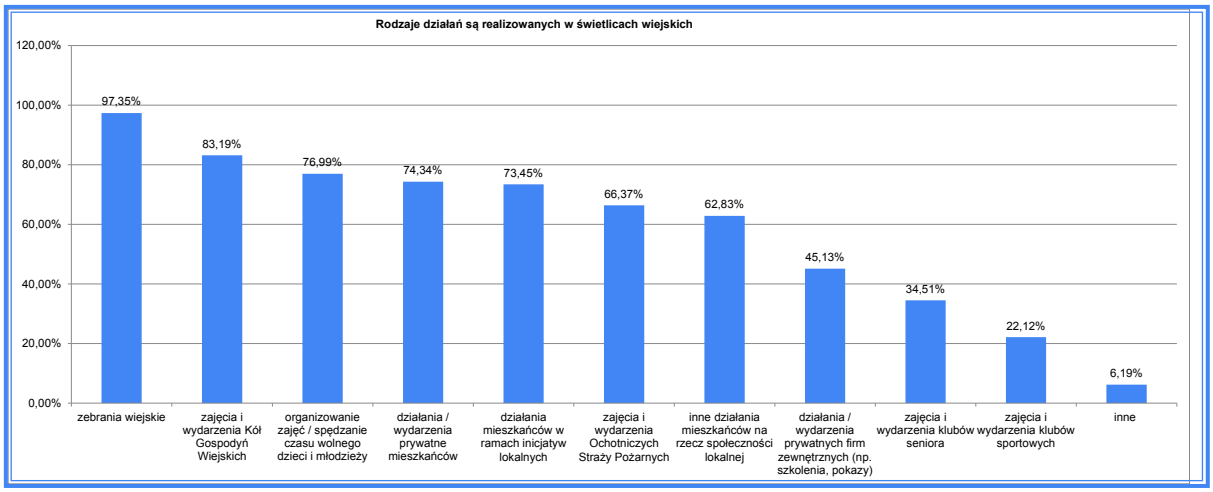

Wykres 28. Rodzaje działań realizowanych w świetlicach wiejskich. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

Spośród gmin, które wypełniły ankietę 97,35% zaznaczyło, że korzysta ze świetlic na potrzeby zebrań wiejskich. W 76,99% gmin w tych placówkach organizowane są jakieś formy zajęć dla dzieci, a w 34,51% odbywają się działania Klubów Seniora. Także inne podmioty i organizacje działające w gminach realizują swoje imprezy w świetlicach wiejskich. Koła Gospodyń Wiejskich organizują zajęcia i wydarzenia w 83,19% gmin, Ochotnicze Straże Pożarne w 66,37%, a kluby sportowe w 22,12%. Mieszkańcy mają często możliwość korzystania ze świetlic i ich infrastruktury. 73,45% gmin deklaruje, że świetlice wiejskie udostępniają swoją przestrzeń na działalność mieszkańców realizowaną w ramach inicjatywy lokalnej, 62,83% na inne działania tej grupy na rzecz społeczności lokalnej, a 74,34% także na wydarzenia prywatne mieszkańców. W świetlicach wiejskich odbywają się wydarzenia organizowane przez firmy prywatne, m.in. warsztaty i pokazy. Wśród innych form aktywności znalazły się zajęcia sportowe, ale praktykuje się także udostępnianie świetlicy na lokal wyborczy czy gabinet lekarski.

Poszczególne typy instytucji mogą mieć swoje charakterystyczne formy działania np. spektakle w przypadku teatrów czy seanse filmowe w kinach. Nie oznacza to jednak, że zawsze realizują tylko taki rodzaj wydarzeń. Niestety, w przypadku części instytucji w Banku Danych Lokalnych znajdziemy tylko informacje o typowych dla nich formach działań.

Muzea i galerie sztuki zajmują się m.in. prezentacją zbiorów w formie wystaw. Muzea eksponują zarówno wystawy stałe, jak i co roku organizują wystawy czasowe. W 2018 roku do 151 już trwających wystaw stałych dołączono 36 nowo otwartych, co stanowi 19,25% ogółu wystaw stałych. Są też takie placówki, które nie posiadają wystaw stałych. Muzea w województwie mazowieckim w 2018 roku zorganizowały także 299 wystaw czasowych. Przeważająca część (63,55%) to były wystawy własne, a nieco ponad 14% – współorganizowane. Prawie 22% stanowiły wystawy z innych placówek krajowych, a tylko 1,34% z zagranicznych. Galerie sztuki, zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych, w 2018 roku

zorganizowały 175 wystaw w kraju, przy czym w przypadku 8 wykorzystywano „nowe media". Spośród ogólnej liczby wystaw, które odbyły się w Polsce, ponad 90% stanowiły wystawy polskie w kraju, 6,86% – wystawy międzynarodowe, a 3,16% – zagraniczne. Galerie zorganizowały 4 seanse filmowe związane z działalnością wystawienniczą placówek oraz 2 wystawy zagranicą. Z tych danych wyraźnie widać, że oferta muzeów oraz galerii sztuki działających w województwie mazowieckim poza Warszawę skupia się głównie na prezentacji zbiorów krajowych. Tylko niewielki odsetek stanowią wystawy zagraniczne – nieco wyższy w przypadku galerii niż muzeów.

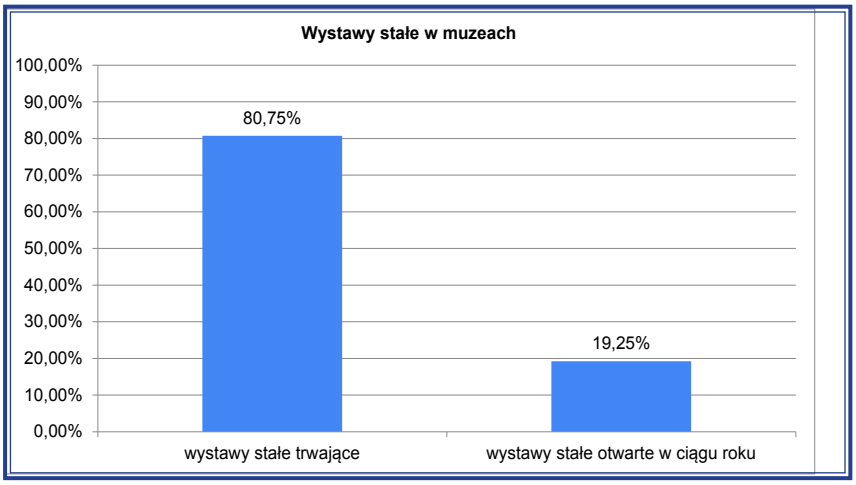

Wykres 29. Wystawy stałe w muzeach. Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

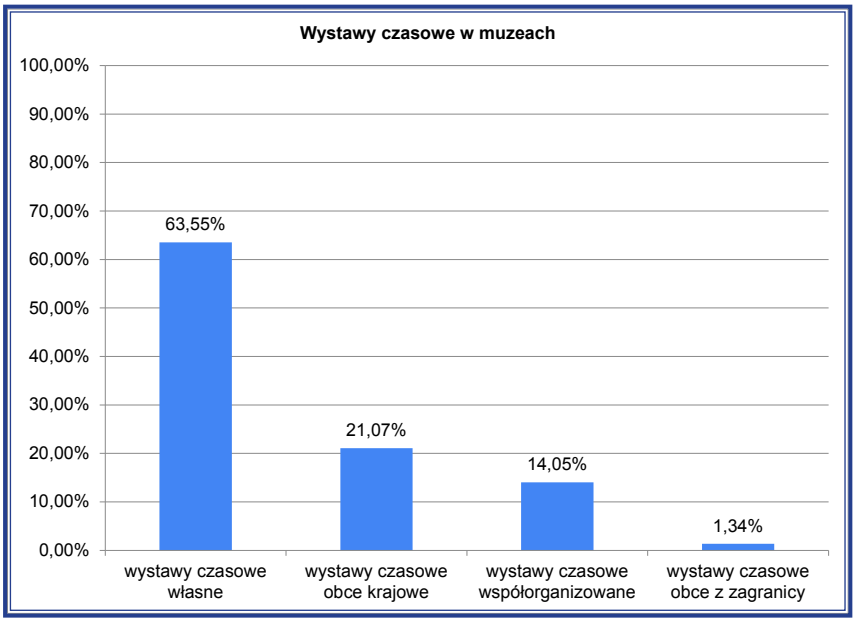

Wykres 30. Wystawy czasowe w muzeach. Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

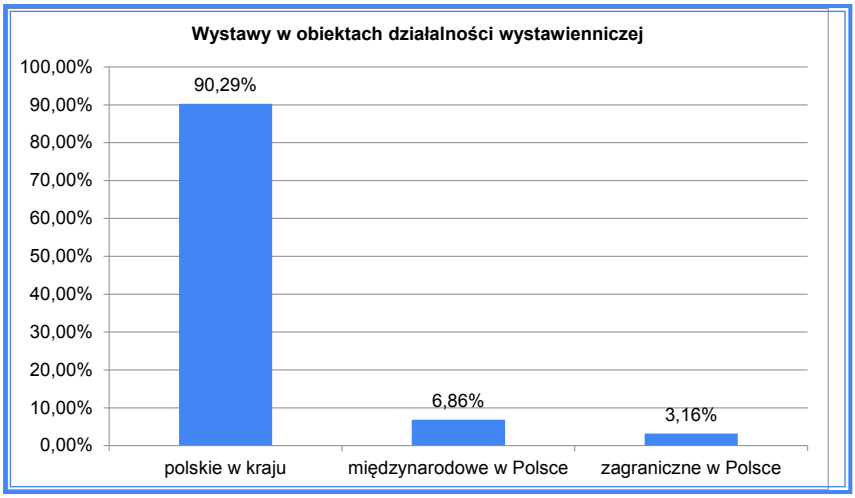

Wykres 31. Wystawy w obiektach działalności wystawienniczej. Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

Głównym rodzajem działalności prowadzonej przez kina są seanse filmowe. W 2018 roku placówki ujęte w Banku Danych Lokalnych wyświetliły w sumie 20 243 filmy, z czego 70,66% stanowiły produkcje zagraniczne, a 29,34% polskie. Brakuje natomiast danych na temat innej działalności prowadzonej przez kina w województwie mazowieckim.

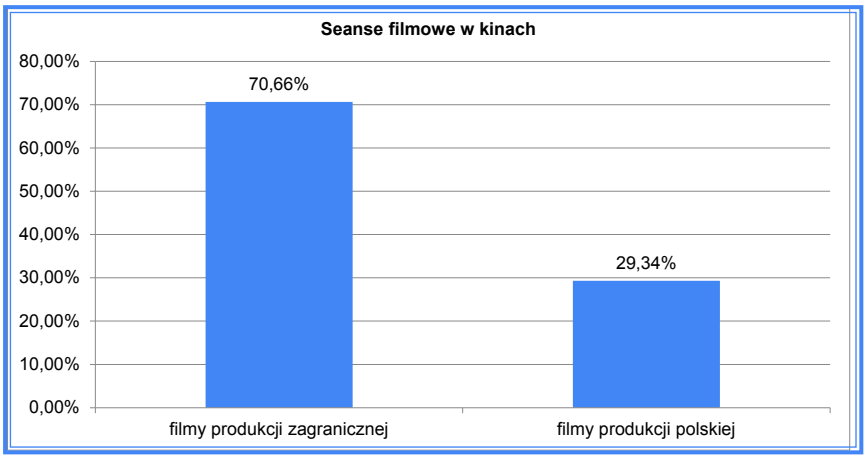

Wykres 32. Seanse filmowe w kinach. Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

Instytucje muzyczne znajdujące się w województwie mazowieckim poza m.st. Warszawą dały w 2018 roku w sumie 89 koncertów, z czego 46 to występy orkiestry symfonicznej, a 43 kameralnej. Zgodnie z danymi z Banku Danych Lokalnych chór nie dał żadnego koncertu ani przedstawienia w 2018 roku. Teatry zajmują się głównie działalnością sceniczną. Zgodnie z informacjami z Banku Danych Lokalnych

obydwa teatry zrealizowały łącznie 710 przedstawień, z czego 462 Teatr Powszechny w Radomiu, a 248 Teatr Dramatyczny w Płocku. Ponadto, jak dowiadujemy się ze stron internetowych teatrów, Teatr w Płocku prowadzi działalność edukacyjną, a Teatr w Radomiu organizuje Międzynarodowy Festiwal Gombrowiczowski i prowadzi teatralne galerie.

STAŁE FORMY DZIAŁALNOŚCI

Przez stałe formy działalności rozumiemy różnego rodzaju koła zainteresowań, kluby, sekcje bądź zajęcia, które są prowadzone systematycznie i z określoną częstotliwością. Taki rodzaj działań realizują przede wszystkim ośrodki kultury oraz, w mniejszym stopniu, biblioteki. Poniższe wykresy pokazują procent placówek prowadzących co najmniej jedno stałe działanie danego typu.

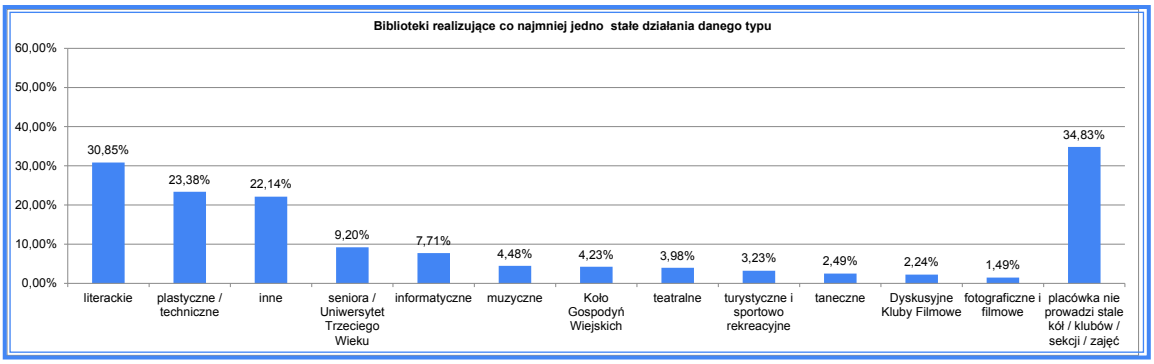

Wykres 33. Procent bibliotek realizujących co najmniej jedno działanie stałe dennego typu.
Dane na podstawie ankiet, pytanie z możliwością wielokrotnego wyboru.

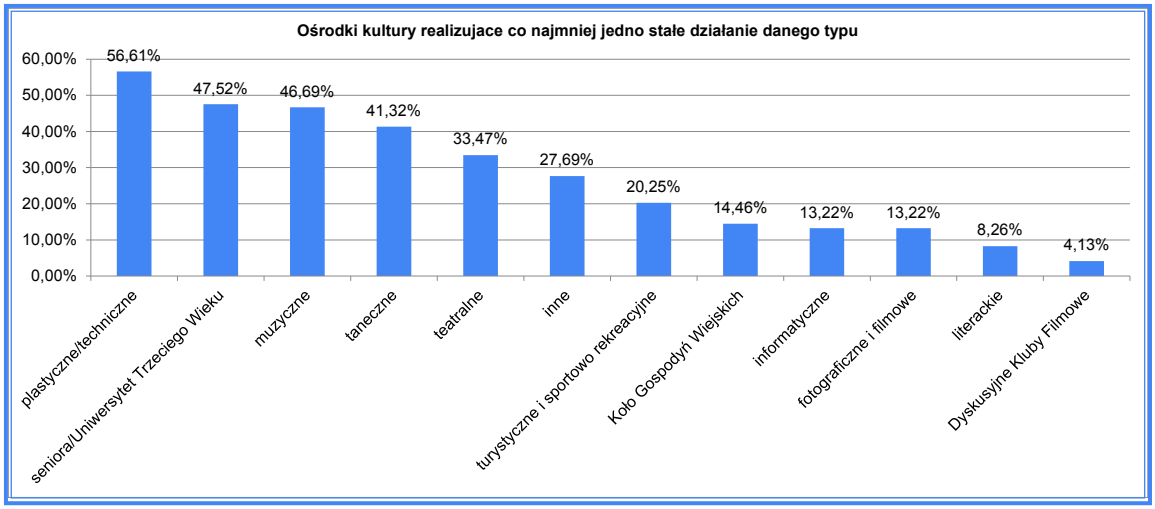

Wykres 34. Procent ośrodków kultury realizujących co najmniej jedno stałe działanie danego typu.
Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

W ankietach dla bibliotek poprosiliśmy o zaznaczenie, jakie typy kół, klubów, sekcji bądź zajęć są prowadzone stale. Zdecydowanie w czołówce znalazły się zajęcia literackie, plastyczne / techniczne oraz inne. Nie dziwi tu oczywiście obecność kół itp. o profilu literackim, ale drugie w zestawieniu plastyczne / techniczne pozwalają dostrzec rozszerzający się zakres działań bibliotek. Najmniej instytucji realizuje zajęcia związane z fotografią i filmem. Dla bibliotek prowadzenie działań stałych jest rozszerzeniem ich działalności podstawowej – to ośrodki kultury zajmują się w dużej mierze realizacją różnego rodzaju stałych działań kulturalnych. Ponad połowa tego typu instytucji uruchamia koła, kluby lub sekcje o profilu plastyczno-technicznym (56,61%), a prawie połowa Kluby Seniora bądź Uniwersytety Trzeciego Wieku oraz zajęcia muzyczne. Najmniej ośrodków prowadzi Dyskusyjne Kluby Filmowe oraz koła literackie. Te ostatnie są rodzajem zajęć stałych najczęściej realizowanych w bibliotekach. Można więc wysnuć wniosek, że w tym przypadku te dwa typy instytucji uzupełniają się z ofertą.

Podobnie jak w przypadku wydarzeń incydentalnych, także tutaj widać, że ośrodki kultury posiadają bardziej zróżnicowaną ofertę zajęć. Ten stan rzeczy ponownie potwierdza wniosek, że tam, gdzie działa tylko biblioteka, dostępność związana z różnorodnością oferty jest mniejsza. Wypełnione ankiety pokazują także, że ponad 1/3 bibliotek deklaruje, iż nie prowadzi żadnych stałych działań. Dane dla ośrodków kultury pochodzą z Banku Danych Lokalnych i niemożliwe jest określenie na tej podstawie, jaki procent ośrodków nie realizuje w ogóle stałych zajęć, ponieważ zdarza się, że w jednej gminie lub mieście na prawach powiatu działa więcej niż jedna tego typu instytucja. W Banku Danych Lokalnych znajdziemy także wyodrębnione grupy artystyczne, kwalifikowane jako forma działań stałych odbywających się w ośrodkach kultury.

Zespół artystyczny

„Zorganizowana grupa prowadząca systematycznie zajęcia o określonym profilu artystycznym, kierowana przez wykwalifikowanych pracowników instytucji kultury".

Opracowanie własne GUS

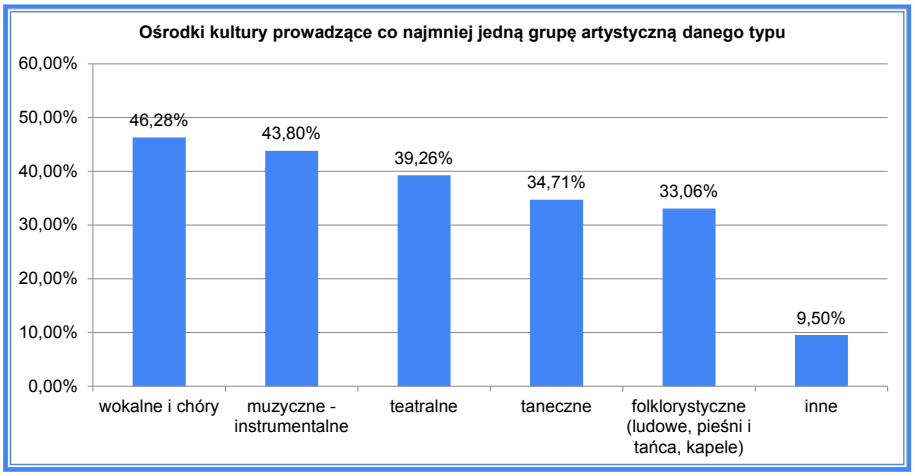

Wykres 35. Procent ośrodków kultury prowadzących co najmniej jedną grupę artystyczną danego typu. Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

Najwięcej ośrodków kultury prowadzi różnego rodzaju grupy muzyczne: wokalne i chóry oraz muzyczno-instrumentalne. Mniej placówek uruchamia grupy teatralne, taneczne czy folklorystyczne.

UWAGA METODOLOGICZNA

Z analizy informacji z Banku Danych Lokalnych wynika, że przynajmniej część ośrodków kultury, podając liczbę kół zainteresowań, klubów i sekcji, wlicza w te dane także grupy artystyczne – wszystkie lub część. W związku z tym zsumowanie obydwu tych typów dałoby fałszywy obraz liczby stałych form aktywności, tzn. część z nich byłaby policzona podwójnie. W związku z powyższym w tym oraz kolejnym rozdziale prezentujemy oddzielnie dane dla kół / klubów / sekcji oraz grup artystycznych.

LICZBA MIESZKAŃCÓW PRZYPADAJĄCYCH NA FORMĘ DZIAŁALNOŚCI

Z punktu widzenia dostępności ważniejsze niż liczba instytucji i oferowanych działań jest, ilu mieszkańców przypada na jedną formę aktywności, zarówno incydentalną, jak i stałą. Z uwagi na osiągalność danych możemy przedstawić, jak wygląda sytuacja w przypadku ośrodków kultury.

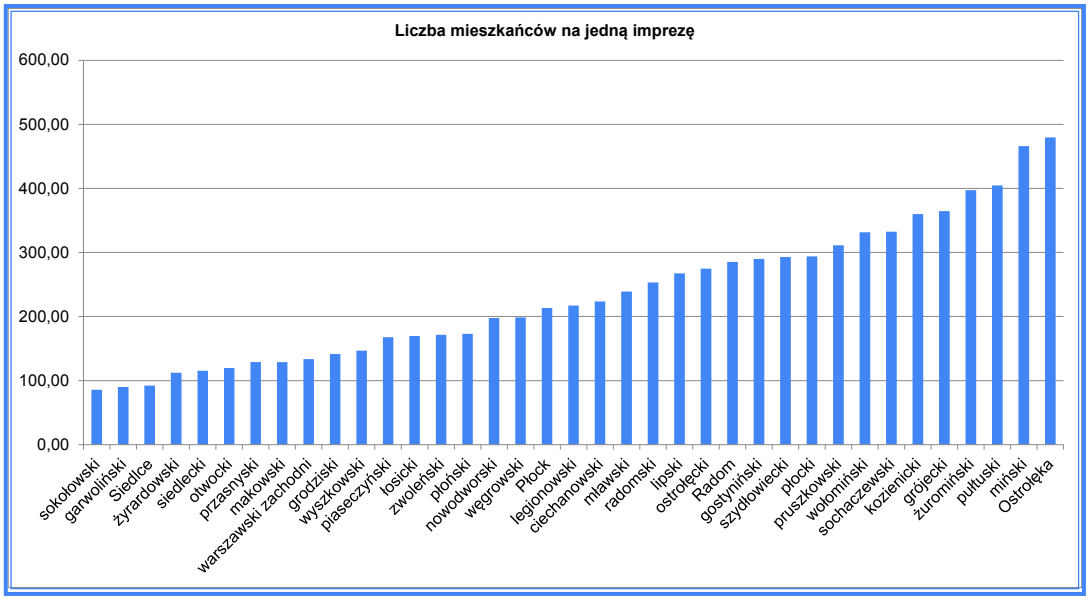

Wykres 36. Liczba mieszkańców przypadających na jedną imprez realizowaną w ośrodkach kultury. Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

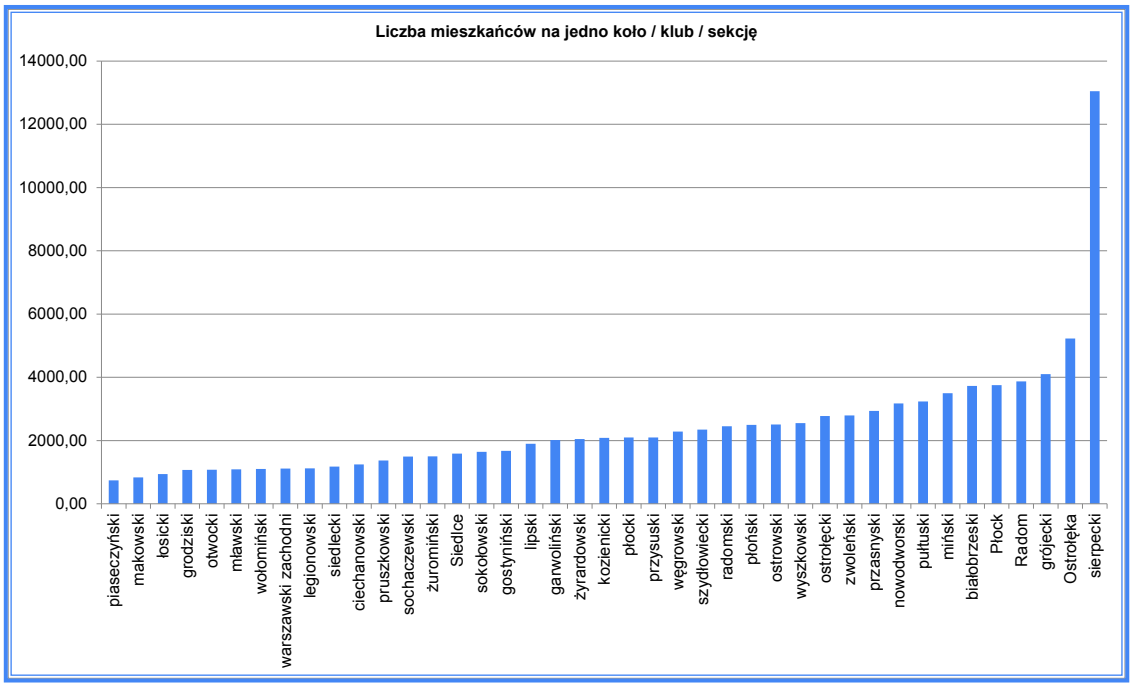

Wykres 37. Liczba mieszkańców przypadających na jedno koło, klub lub sekcję prowadzone w ośrodkach kultury. Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

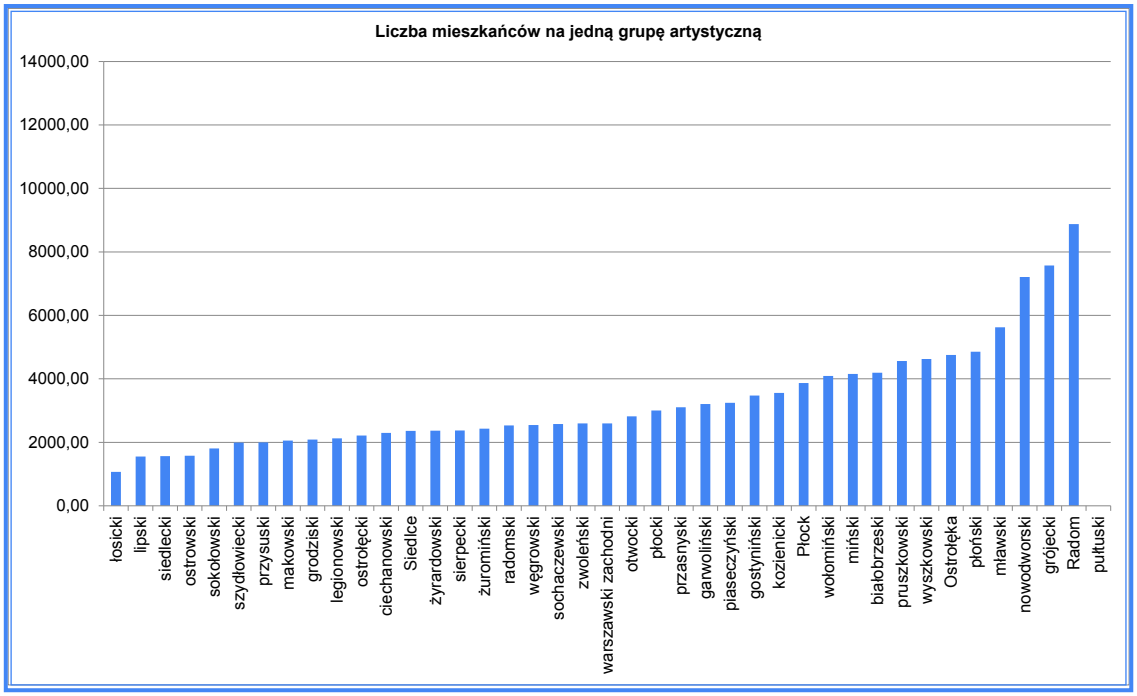

Wykres 38. Liczba mieszkańców przypadających na jedną grupę artystyczną prowadzoną w ośrodkach kultury. Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych za rok 2018.

Liczba mieszkańców przypadających na jedną formę działalności jest dużo mniejsza w przypadku wydarzeń incydentalnych niż stałych. W powiatach z najniższym wskaźnikiem na jedną imprezę zorganizowaną w 2018 roku przypada mniej niż 100 mieszkańców. W odniesieniu do zajęć stałych powiaty z najniższymi wskaźnikami mają mniej niż 1000 mieszkańców na koło, klub lub sekcję oraz ponad 1000 na grupę artystyczną. Trzeba jednak pamiętać, że impreza odbywa się jednorazowo, a stałe formy działalności gromadzą swoich członków cyklicznie i systematycznie, nierzadko nawet raz w tygodniu.

W pierwszej dziesiątce, zarówno w przypadku kół, klubów, sekcji, jak i grup artystycznych, znalazły się powiaty: makowski, łosicki, grodziski, legionowski oraz siedlecki. Dwa z nich leżą w bliskiej odległości od Warszawy (grodziski i legionowski), a dwa znajdują się w subregionie siedleckim (łosicki i siedlecki). Natomiast powiaty z najwyższą liczbą mieszkańców przypadających na stałą formę działalności w przypadku obydwu typów to: grójecki, białobrzeski, pułtuski, nowodworski oraz Radom i Ostrołęka. Warto jeszcze odnotować, że powiat mławski, który znajduje się wśród 10 powiatów o najwyższej liczbie mieszkańców przypadających na jedną grupę artystyczną, jednocześnie jest szósty, jeśli chodzi o najniższą liczbę mieszkańców przypadających na jedno koło, klub lub sekcję. Odwrotnie sytuacja wygląda w odniesieniu do powiatu sierpeckiego, który wyróżnia się najwyższą liczbą mieszkańców przypadających na jedno koło, klub lub sekcję, ale, jeśli chodzi o najniższą liczbę mieszkańców w kontekście grup artystycznych, pozostaje na 15 miejscu.

Porównując wykres dotyczący wydarzeń z wykresami stałych form działalności, można zauważyć, że powiaty: grodziski, makowski i siedlecki znajdują się wśród 10 o najmniejszej liczbie mieszkańców przypadających na jedną formę działalności na wszystkich trzech wykresach. Na drugim końcu plasują się powiaty: białobrzeski, grójecki i pułtuski oraz Ostrołęka -są wśród 10 powiatów o najwyższej liczbie mieszkańców przypadających na jedną formę działalności we wszystkich trzech wariantach.

DNI I GODZINY OTWARCIA

Zamykając część o dostępności przestrzennej związanej z ofertą, musimy jeszcze powiedzieć o dniach i godzinach otwarcia instytucji kultury. Informacje na ten temat czerpaliśmy z kwestionariuszy ankiet. Poniższe wykresy prezentują odpowiedzi udzielone przez przedstawicieli bibliotek, ośrodków kultury oraz muzeów.

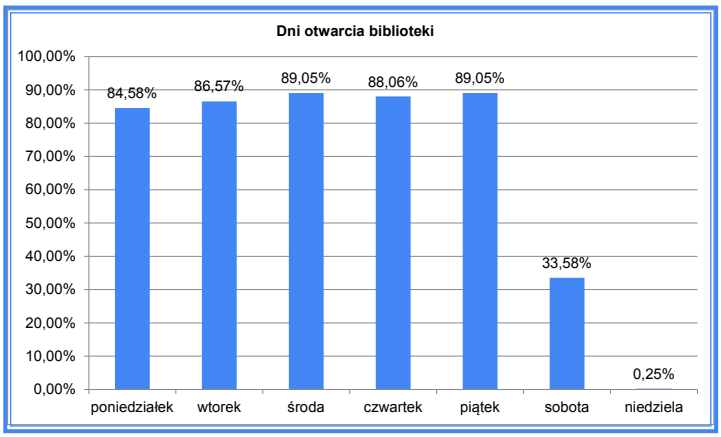

Wykres 39. Dni otwarcia bibliotek. Dane na podstawie ankiet, pytanie z możliwością wielokrotnego wyboru.

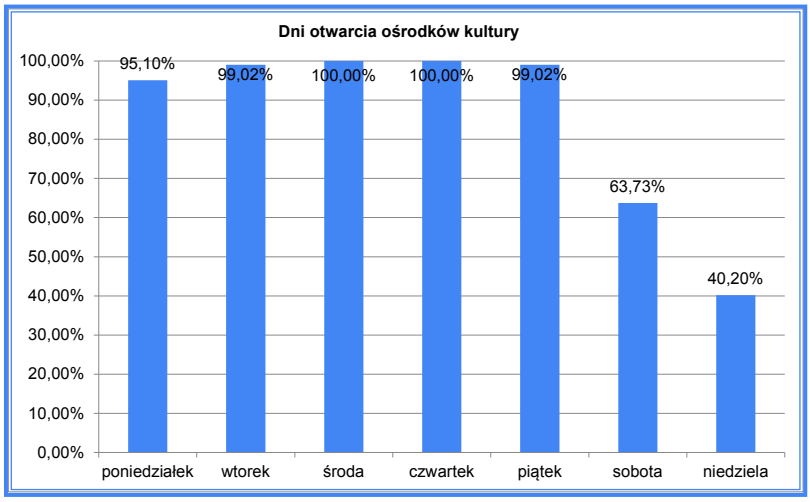

Wykres 40. Dni otwarcia ośrodków kultury. Dane na podstawie ankiet, pytanie z możliwością wielokrotnego wyboru.

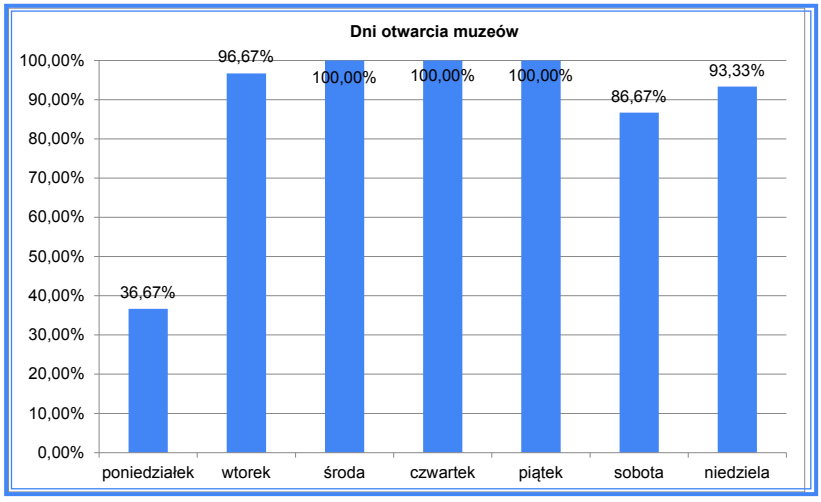

Wykres 41. Dni otwarcia muzeów. Dane na podstawie ankiet, pytanie z możliwością wielokrotnego wyboru.

Wszystkie trzy galerie deklarowały w kwestionariuszu ankiet, że są otwarte od wtorku do niedzieli. Tylko jedna funkcjonuje w poniedziałki. Instytucje muzyczne oraz Teatr w Płocku są dostępne we wszystkie dni tygodnia, a Teatr w Radomiu – od wtorku do niedzieli.

Porównanie dni otwarcia różnych typów instytucji wyraźnie ukazuje, że biblioteki i ośrodki kultury działają głównie od poniedziałku do piątku, a muzea i galerie sztuki od wtorku do niedzieli. Podmiotami deklarującymi funkcjonowanie przez cały tydzień są instytucje muzyczne oraz jeden teatr. Z analizy ankiet wynika, że tylko 0,25% bibliotek informuje o działaniu w niedzielę, a ⅓ – w soboty.

Część ośrodków kultury określiła także swoją aktywność w weekendy: 63,73% w soboty oraz 40,20% w niedziele. Trzeba jednak zaznaczyć, że często fakt ten opatrywano informacją o uzasadnieniu dostępności ośrodka kultury programowym planowaniem, np. określonej imprezy. Można z tego wnioskować, że osoby aktywne zawodowo i pracujące od poniedziałku do piątku mają mniejszy dostęp do instytucji funkcjonujących najczęściej w województwie, czyli bibliotek i ośrodków kultury – jest to jednak hipoteza wymagająca pogłębionego badania.

Warto przyjrzeć się również zestawieniom pokazującym, ile dni w tygodniu są otwarte poszczególne typy instytucji.

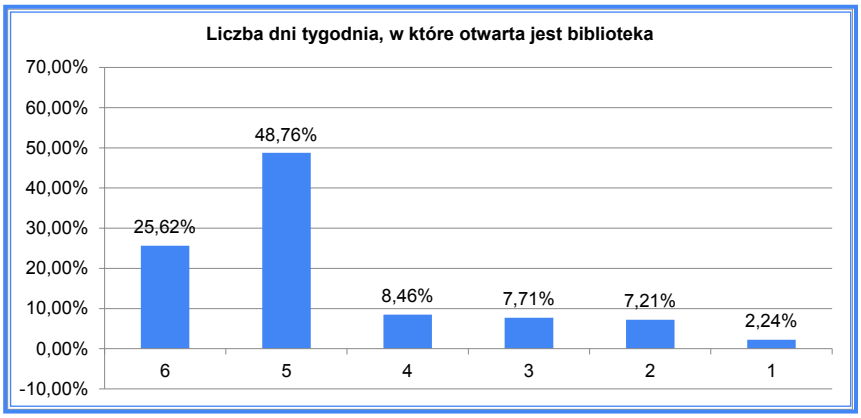

Wykres 42. Liczba dni tygodnia, w które otwarta jest biblioteka.
Dane na podstawie ankiet, pytanie z możliwością wielokrotnego wyboru.

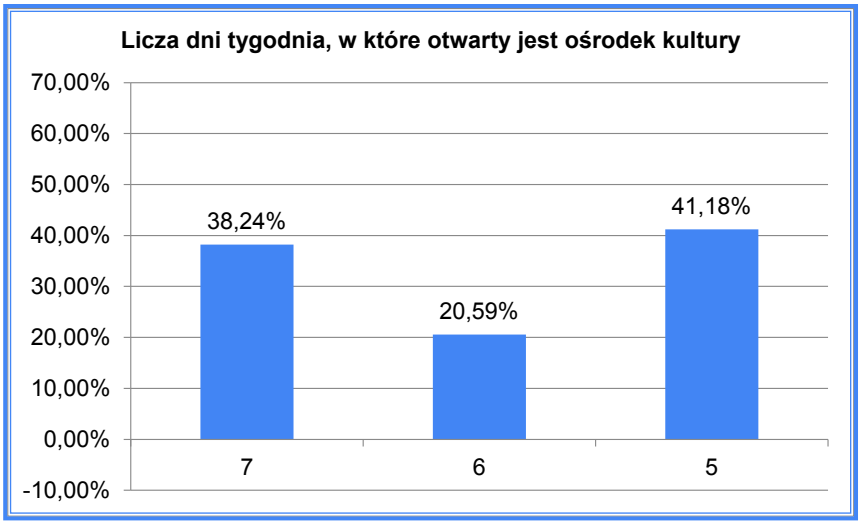

Wykres 43. Liczba dni tygodnia, w które otwarte są ośrodki kultury.
Dane na podstawie ankiet, pytanie z możliwością wielokrotnego wyboru.

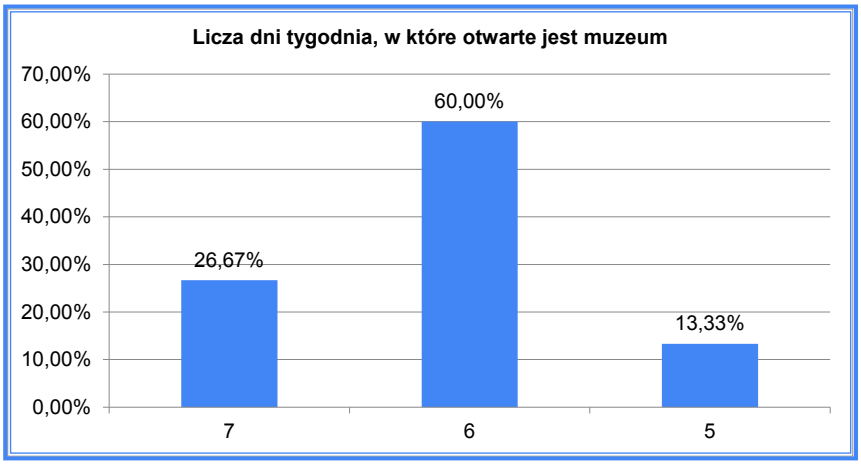

Wykres 44. Liczba dni tygodnia, w które otwarte są muzea.
Dane na podstawie ankiet, pytanie z możliwością wielokrotnego wyboru.

Ośrodki kultury oraz muzea to instytucje, które są otwarte przez co najmniej 5 dni w tygodniu. Natomiast w przypadku bibliotek sytuacja wygląda różnie. ¼ jest dostępna przez 6 dni w tygodniu, a prawie połowa przez 5. Równocześnie ponad ¼ bibliotek deklaruje, że działa przez 4 i mniej dni w tygodniu. Zmniejsza się tym samym dostęp do ich oferty, a potencjalny czytelnik musi znać lub sprawdzać harmonogram dni otwarcia placówki.

Obok dni otwarcia instytucji równie ważne są godziny jej funkcjonowania. Na poniższych wykresach prezentujemy działanie bibliotek, ośrodków kultury i muzeów co najmniej do godziny 17:00.

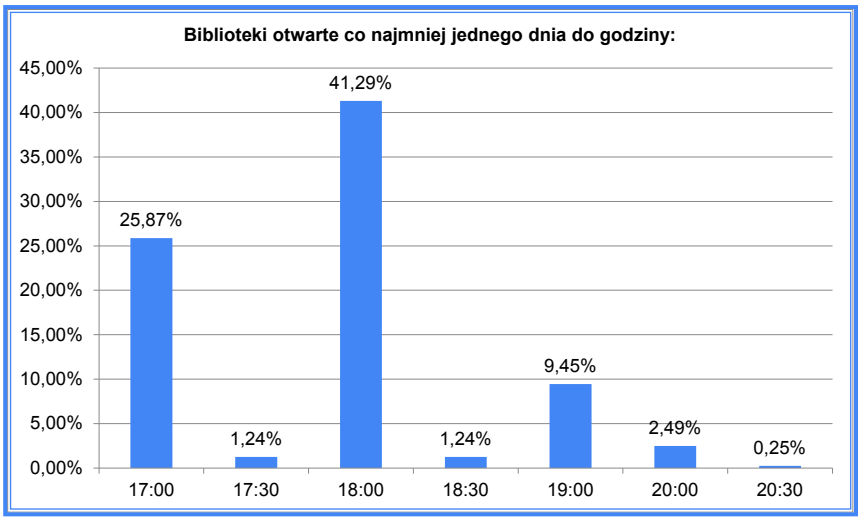

Wykres 45. Działanie bibliotek w godzinach popołudniowych. Dane na podstawie ankiet, pytanie otwarte.

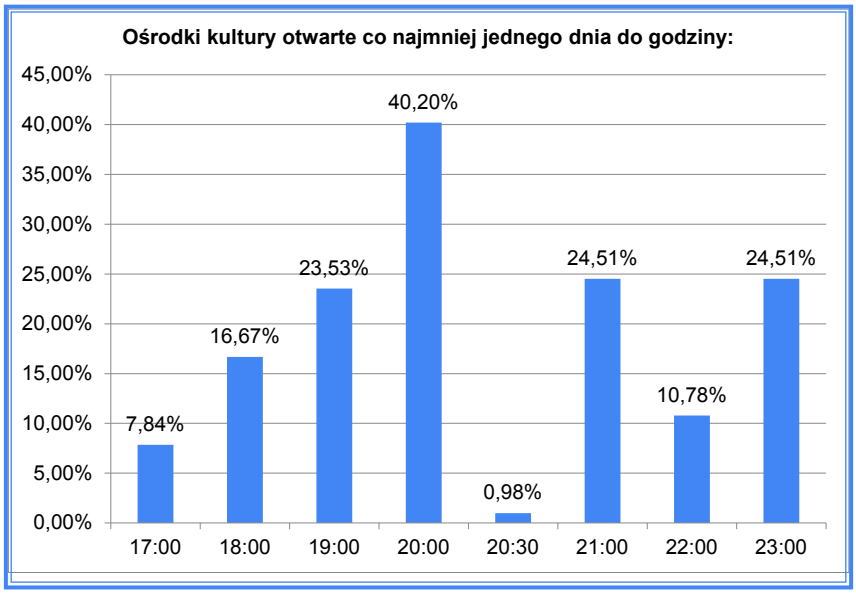

Wykres 46. Działanie ośrodków kultury w godzinach popołudniowych. Dane na podstawie ankiet, pytanie otwarte.

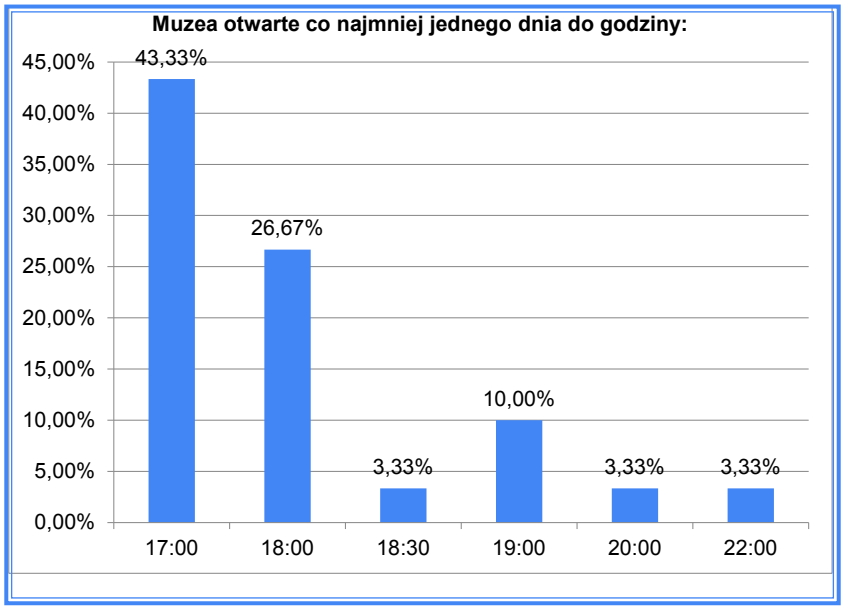

Wykres 47. Działanie muzeów w godzinach popołudniowych. Dane na podstawie ankiet, pytanie otwarte.

Jedna z galerii sztuki działa codziennie do 18:00, a druga w tygodniu do 17:00, w weekendy zaś do 18:00. Trzecia tego typu placówka deklaruje, że jest otwarta do 20:00 w przypadku imprez lub spotkań. Wszystkie instytucje muzyczne zaznaczyły, że funkcjonują przez cały tydzień, przy czym w weekendy godziny otwarcia jednej z nich są uzależnione od prowadzonej działalności, a drugiej od wynajmujących. Jedna z placówek podała w tygodniu tylko godziny otwarcia biura i kasy biletowej. Druga jest czynna w godzinach 8:00-16:00, natomiast trzecia przez trzy dni w tygodniu działa do 21:00, a dwa do – 15:30.

Teatr w Radomiu podaje, że jest otwarty od wtorku do czwartku w godzinach 10:00-19:00, w piątek i sobotę 10:00-21:00, a w niedzielę od 13:00 do 21:00. Teatr w Płocku od poniedziałku do piątku jest dostępny od 9:00 do 14:00, następnie od 16:00 do 18:00. W soboty działa od 9:00 do 13:00. W niedziele oraz w każdy inny dzień tygodnia Teatr w Płocku jest otwarty na godzinę przed każdym spektaklem.

Widać, że godziny otwarcia są uzależnione od typów instytucji. Te, których działalność w większej mierze polega na organizowaniu różnego rodzaju wydarzeń, np. spektakli czy koncertów są otwarte dłużej. Dotyczy to także ośrodków kultury – te które są czynne do godziny 20:00 i dłużej, to głównie placówki, w ramach których funkcjonuje kino. Oznacza to, że w godzinach wieczornych większy jest dostęp do oferty incydentalnej niż stałej. Warto także zauważyć, że ponad 40% bibliotek deklaruje, że co najmniej jednego dnia działa do godziny 18:00, co zapewne zwiększa dostępność do ich oferty, m.in. dla osób aktywnych zawodowo.

Ważne jest także, że instytucje kultury zmieniają sezonowo swoje dni i godziny otwarcia.

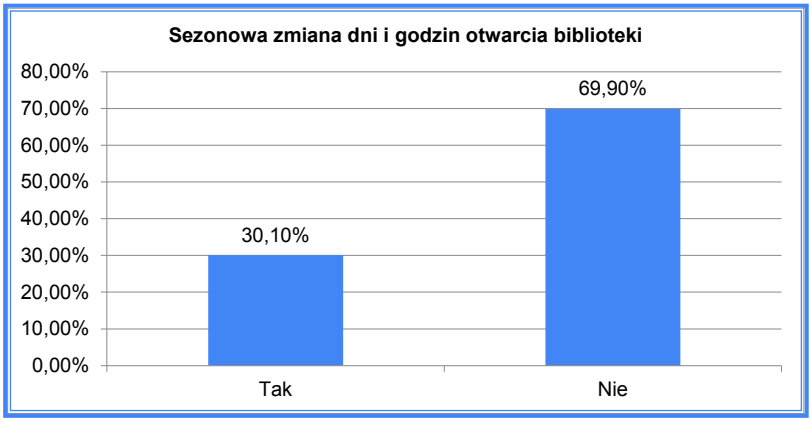

Wykres 48. Sezonowa zmiana dni i godzin otwarcia biblioteki. Dane na podstawie ankiet.

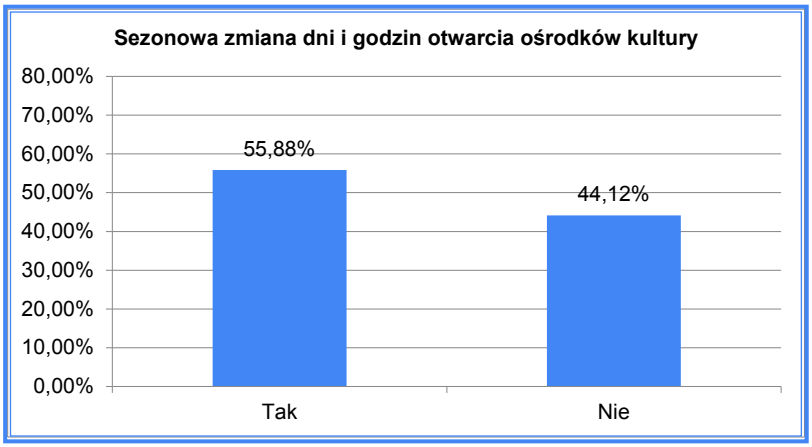

Wykres 49. Sezonowa zmiana dni i godzin otwarcia ośrodków kultury. Dane na podstawie ankiet.

Wykres 50. Sezonowa zmiana dni i godzin otwarcia muzeów. Dane na podstawie ankiet.

Sezonowo dni i godziny otwarcia zmieniają także dwie z trzech galerii sztuki, jedna instytucja muzyczna oraz obydwa teatry.

Powyższe wykresy pokazują, że biblioteki są instytucjami, które najrzadziej zmieniają dni i godziny otwarcia sezonowo, a najczęściej czynią to muzea. Istotne są jednak także powody zmian oraz ich rodzaj – wydłużenie bądź skrócenie czasu funkcjonowania.

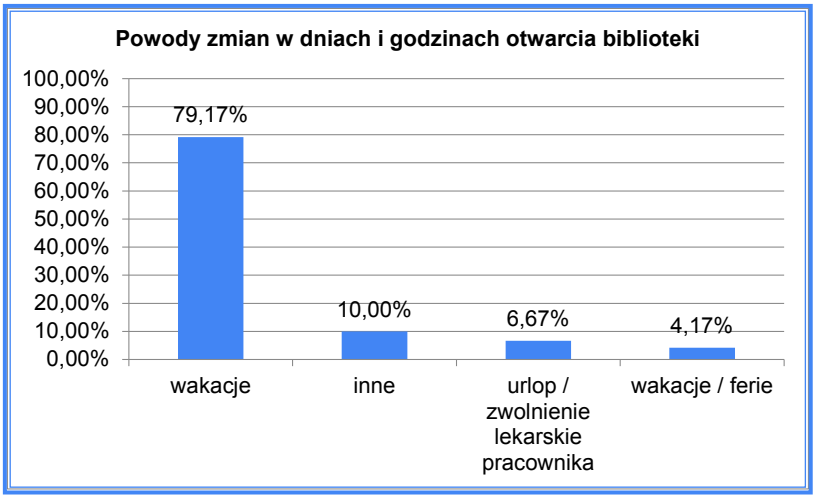

Wykres 51. Powody zmian dni i godzin otwarcia biblioteki. Dane na podstawie ankiet, pytanie otwarte.

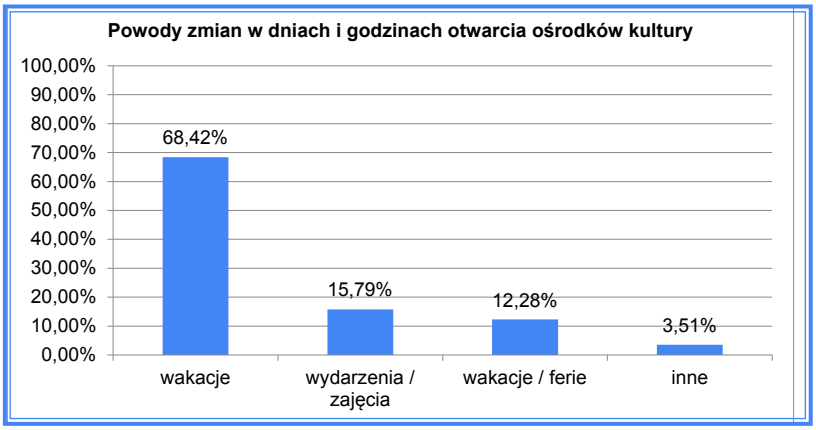

Wykres 52. Powody zmian dni i godzin otwarcia ośrodków kultury. Dane na podstawie ankiet, pytanie otwarte.

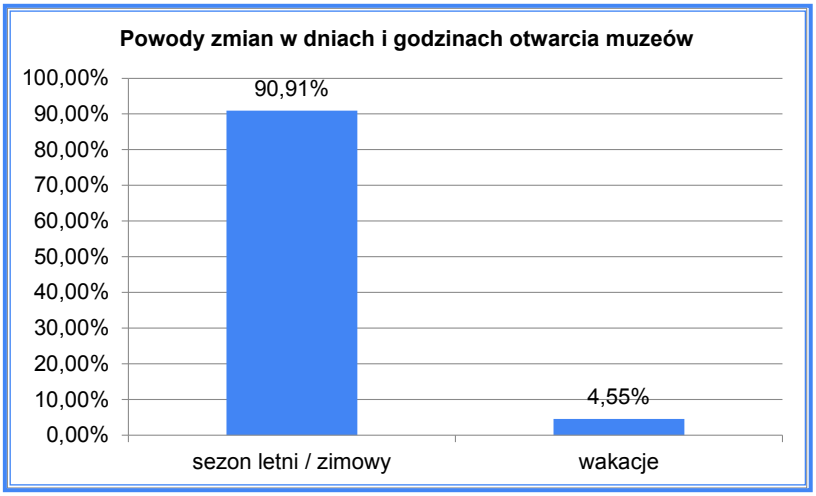

Wykres 53. Powody zmian w dniach i godzinach otwarcia muzeów. Dane na podstawie ankiet, pytanie otwarte.

Powody w przypadku bibliotek są różne, ale zdecydowanie najczęściej placówki zmieniają dni i godziny otwarcia w wakacje. Podobnie jest w przypadku ośrodków kultury. Muzea dzielą rok na sezon letni, który zazwyczaj trwa od maja do września i zimowy – od października do kwietnia. O ile biblioteki i ośrodki kultury często skracają swój czas działania w wakacje, to prawie 91% muzeów zmieniających swój czas otwarcia wydłuża go w sezonie letnim i skraca w zimowym. Podobnie dzieje się w przypadku galerii sztuki. Inaczej wygląda sytuacja w przypadku teatrów, które są zamknięte w sezonie wakacyjnym. Także jedna instytucja muzyczna zamyka kasę biletową w miesiącach lipiec – sierpień.

Na koniec trzeba jeszcze sformułować dwie konstatacje. Po pierwsze, ponad 15% ośrodków kultury oświadcza, że kalendarz imprez i realizowane wydarzenia są przyczyną zmian dni i godzin otwarcia.

Warto także zaznaczyć, że deklarowane zmiany w terminach otwarcia ośrodków kultury dotyczyły zarówno ich ograniczenia / skrócenia, jak i wydłużenia. Krótko mówiąc – część placówek podawała, że np. w okresie wakacyjnym działa dłużej. Po drugie, konieczne jest zwrócenie uwagi na fakt, że część bibliotek zastrzega także, iż w przypadku nieobecności pracownika związanej z urlopem lub zwolnieniem biblioteka będzie nieczynna. Powód ten nie pojawia się w odniesieniu do innych typów instytucji. Może to oznaczać, że biblioteki cierpią na najpoważniejsze braki kadrowe, a nieobecność jedynego pracownika musi powodować zamknięcie placówki.

3.3. DOSTĘPNOŚĆ SPOŁECZNO-EKONOMICZNA

ODPŁATNOŚĆ ZA ZAJĘCIA

Jednym z aspektów dostępności społeczno-ekonomicznej jest oferta zajęć płatnych i bezpłatnych. Informacje na ten temat czerpiemy z ankiety skierowanej do instytucji kultury. Pytaliśmy w tym przypadku ogólnie o zajęcia, nie tylko stałe, realizowane systematycznie.

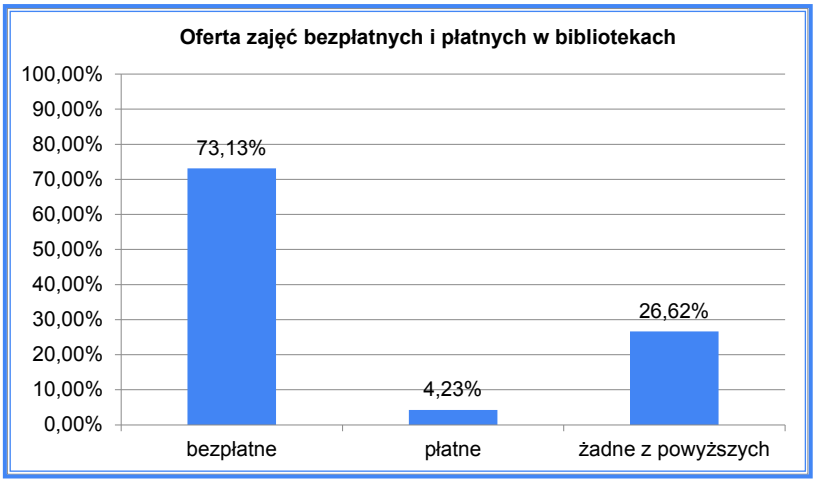

Wykres 54. Zajęcia bezpłatne i płatne w ofercie bibliotek. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

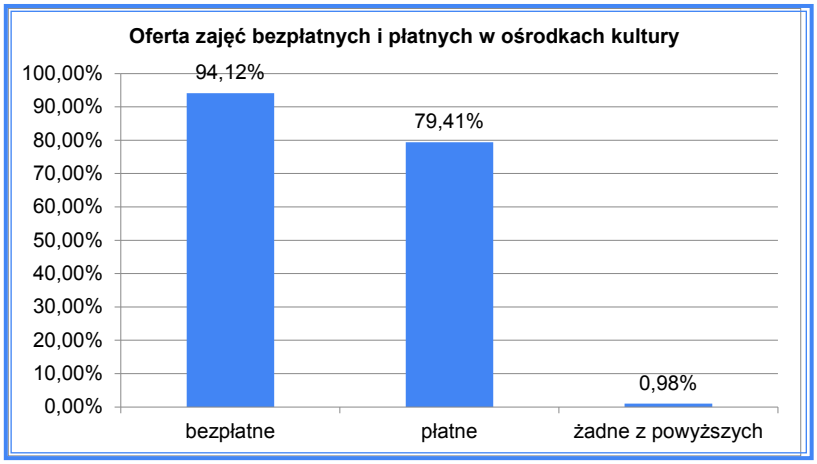

Wykres 55. Zajęcia bezpłatne i płatne w ofercie ośrodków kultury.
Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

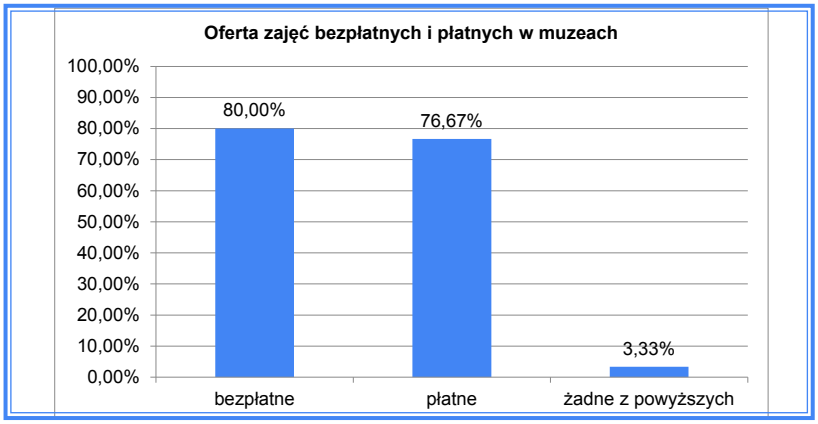

Wykres 56. Zajęcia bezpłatne i płatne w ofercie muzeów. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

Zdecydowana większość bibliotek ma w swojej ofercie zajęcia bezpłatne, a tylko nieco ponad 4% jakieś formy płatne (wykres 54). Inaczej wygląda sytuacja w przypadku ośrodków kultury i muzeów. Tu także przeważają zajęcia bezpłatne, ale zdecydowanie większa niż w przypadku bibliotek jest oferta płatna – posiada ją 79,41% ośrodków kultury oraz 76,67% muzeów. Wszystkie trzy galerie sztuki organizują zajęcia bezpłatne, a dwie także płatne. Instytucje muzyczne różnią się pod względem odpłatnej i nieodpłatnej oferty: jedna placówka przedstawia tylko płatną, jedna tylko bezpłatną, a jedna obydwie formy. Teatry działające w województwie mazowieckim poza Warszawą oferują zarówno bezpłatne, jak i płatne zajęcia. Trzeba także zwrócić uwagę na fakt, że ponad ¼ bibliotek nie przedstawia żadnej oferty tego rodzaju. Ponownie potwierdza to tezę, że w tych gminach, w których działają tylko biblioteki, dostęp do kultury może być dużo gorszy niż w tych, w których funkcjonują także inne typy instytucji kultury.

Warto jeszcze chwilę zatrzymać się nad zagadnieniem odpłatności za zajęcia i przyjrzeć się wykresom pokazującym, jaki procent instytucji wypracowuje ofertę wyłącznie bezpłatną lub płatną, a jaki obydwa te typy.

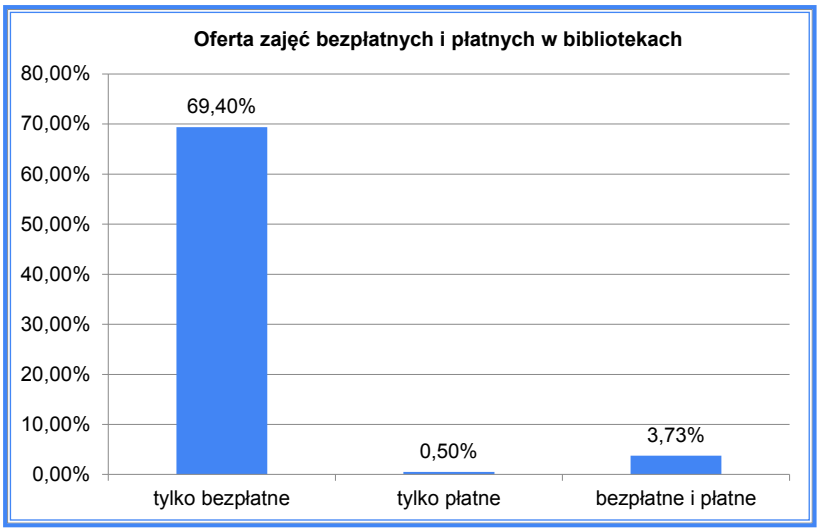

Wykres 57. Zajęcia bezpłatne i płatne w ofercie bibliotek. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

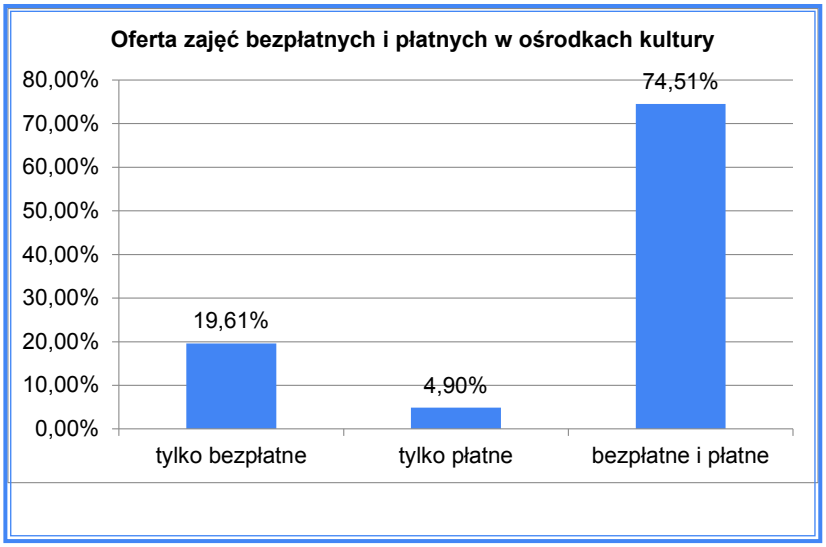

Wykres 58. Zajęcia bezpłatne i płatne w ofercie ośrodków kultury. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

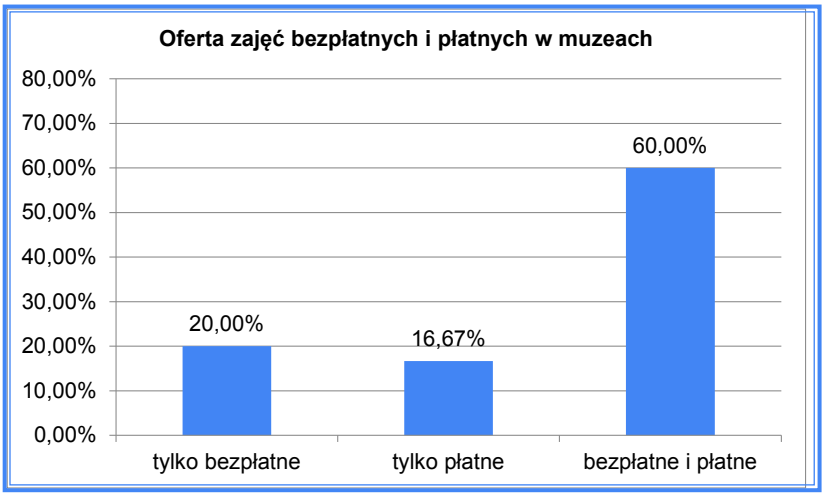

Wykres 59. Zajęcia bezpłatne i płatne w ofercie muzeów. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

Prawie 70% bibliotek prowadzi tylko zajęcia bezpłatne (wykres 57), a tylko 0,5% wyłącznie płatne. Niespełna 4% placówek przedstawia ofertę zarówno bezpłatną, jak i płatną. Inaczej niż w przypadku bibliotek, najwięcej ośrodków kultury, bo aż 74,51% realizuje zarówno bezpłatne, jak i płatne zajęcia (wykres 58). Prowadzenie tylko bezpłatnych deklaruje 19,61%, a tylko płatnych 4,9%. Podobnie jak w przypadku ośrodków kultury, najwięcej muzeów posiada zarówno bezpłatną, jak i płatną ofertę. Realizację tylko bezpłatnych zajęć deklaruje 20%, a tylko płatnych 16,67% (wykres 59). Z powyższych wykresów wynika, że zajęć bezpłatnych jest stosunkowo dużo, nie wiemy natomiast, z jaką częstotliwością się odbywają i jakiego są typu. W przypadku zajęć płatnych brakuje informacji dotyczących wysokości opłat, a co za tym idzie, nie ma możliwości porównania ich ze średnimi zarobkami.

OFERTA DLA RÓŻNYCH GRUP ODBIORCÓW

Oferta instytucji kultury bywa w różnym stopniu dostępna dla różnych grup odbiorców. W kwestionariuszach ankiet prosiliśmy o zaznaczenie, dla jakich grup placówka przygotowała ofertę.

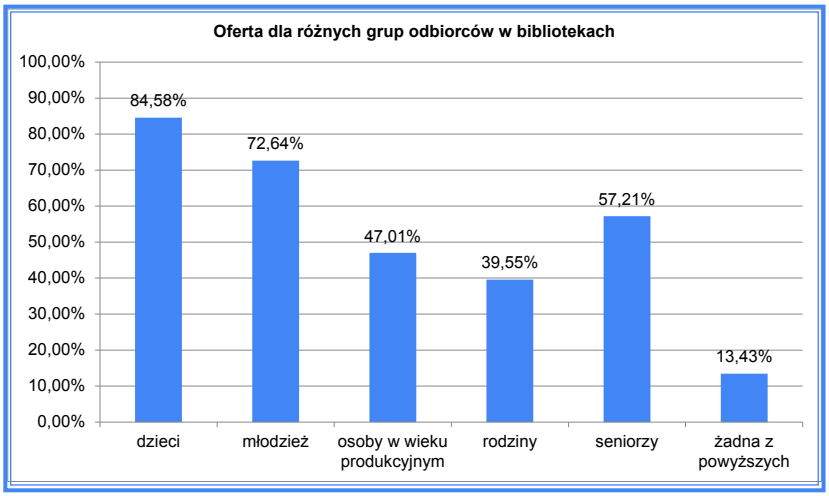

Wykres 60. Oferta bibliotek dla różnych grup odbiorców. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

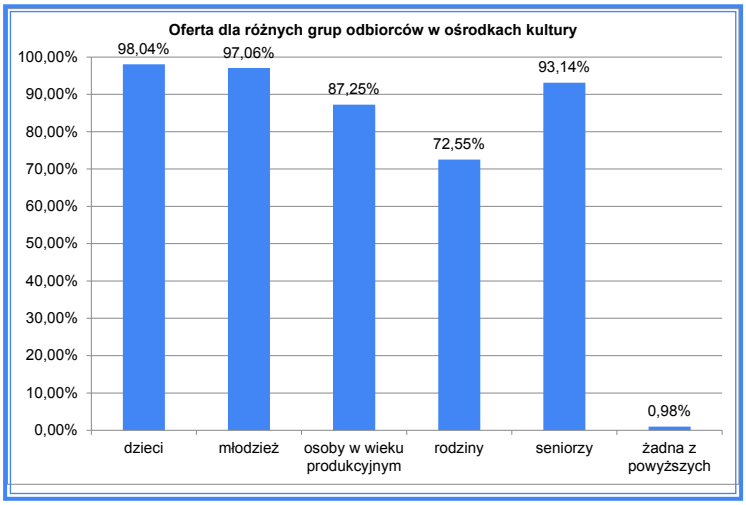

Wykres 61. Oferta ośrodków kultury dla różnych grup odbiorców. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

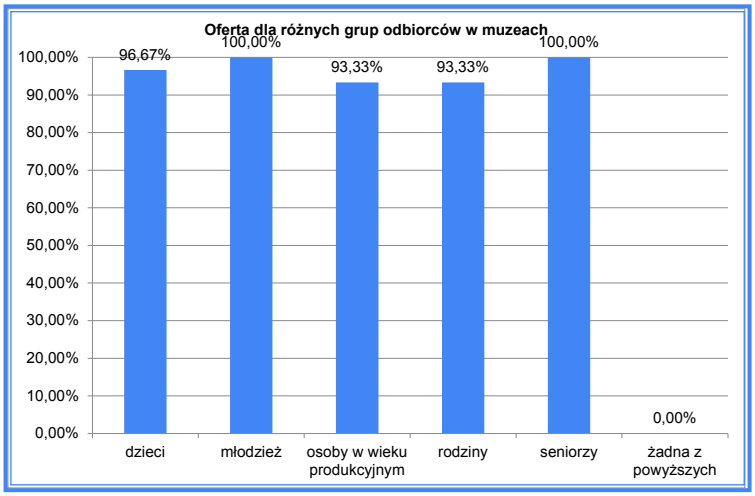

Wykres 62. Oferta muzeów dla różnych grup odbiorców. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

W przypadku bibliotek prawie 85% deklaruje ofertę skierowaną do dzieci, a niemal 73% – do młodzieży. Kolejną grupą, którą biblioteki uwzględniają w swoich działaniach są seniorzy, a dalej na wykresie plasują się osoby w wieku produkcyjnym i rodziny. Niemal 14% placówek oświadcza, że nie ma oferty dla żadnej z powyższych grup. Ponad 90% ośrodków kultury przygotowuje zajęcia dla dzieci, młodzieży i seniorów. Podobnie jak w przypadku bibliotek jako adresaci przedsięwzięć na dalszych miejscach znajdują się osoby w wieku produkcyjnym (87,25%) oraz rodziny (72,55%). Niespełna 1% ośrodków kultury zaznaczyło, że nie ma propozycji dla żadnej z powyższych grup. Nieco inaczej wygląda sytuacja w przypadku muzeów – wszystkie, które wypełniły kwestionariusz ankiety, przedstawiają ofertę dla młodzieży oraz seniorów, a 96,67% dla dzieci. Podobnie jak w przypadku bibliotek i ośrodków kultury jako odbiorców osoby w wieku produkcyjnym oraz rodziny uwzględniono w mniejszym stopniu, ale aż 93,33%

placówek muzealnych zaznacza, że ma ofertę dla tych grup. Galerie sztuki deklarują działania dla dzieci, młodzieży, osób w wieku produkcyjnym i seniorów. Dwie galerie zaznaczyły, że mają ofertę także dla rodzin. Wszystkie instytucje muzyczne przygotowują propozycje dla dzieci i młodzieży. Dwie – także dla osób w wieku produkcyjnym, rodzin oraz seniorów. Obydwa teatry swoje działania kierują do wszystkich grup odbiorców.

Z powyższych danych wynika, że każda z wymienionych grup odbiorców znajdzie dla siebie ofertę w instytucjach kultury zlokalizowanych w województwie mazowieckim poza Warszawą. Trzeba natomiast pamiętać, że są to deklaracje przedstawicieli instytucji – brakuje danych na ten temat z punktu widzenia odbiorców. Nie wiemy także, jak ta oferta prezentuje się zarówno ilościowo (np. ile zajęć placówka realizuje dla danej grupy), jak i jakościowo (np. jakie rodzaje zajęć są oferowane poszczególnym grupom).

FUNKCJE DODATKOWE

Nie tylko oferta przygotowana dla konkretnej grupy społecznej, ale także dodatkowe funkcje instytucji kultury i odpowiednio zagospodarowana przestrzeń mogą zwiększać dostępność. W kwestionariuszu ankiety prosiliśmy o zaznaczenie, czy w instytucji znajdują się: kawiarnia / restauracja itp., strefa wypoczynku, ogólnodostępne miejsce zabaw dla dzieci, kasa biletowa, sklep / księgarnia, punkt informacyjny / recepcja oraz ogólnodostępne wi-fi.

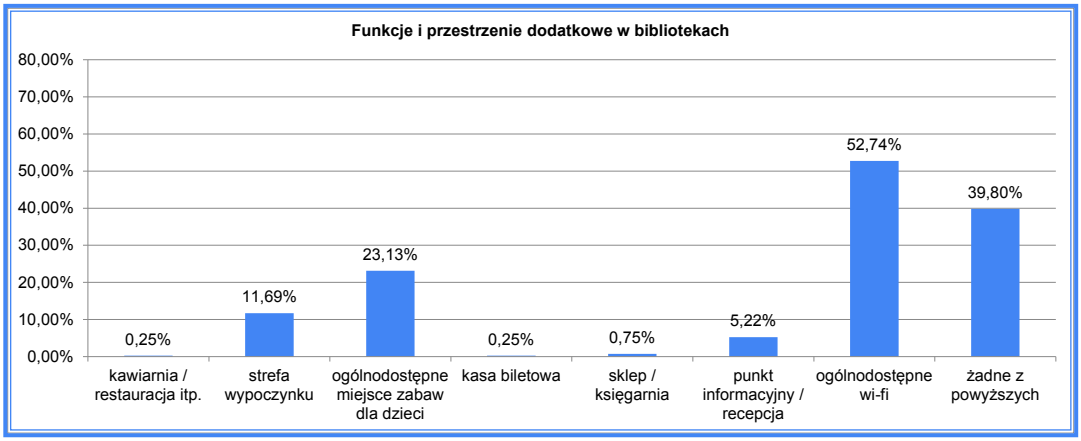

Wykres 63. Funkcje i przestrzenie dodatkowe w bibliotekach. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

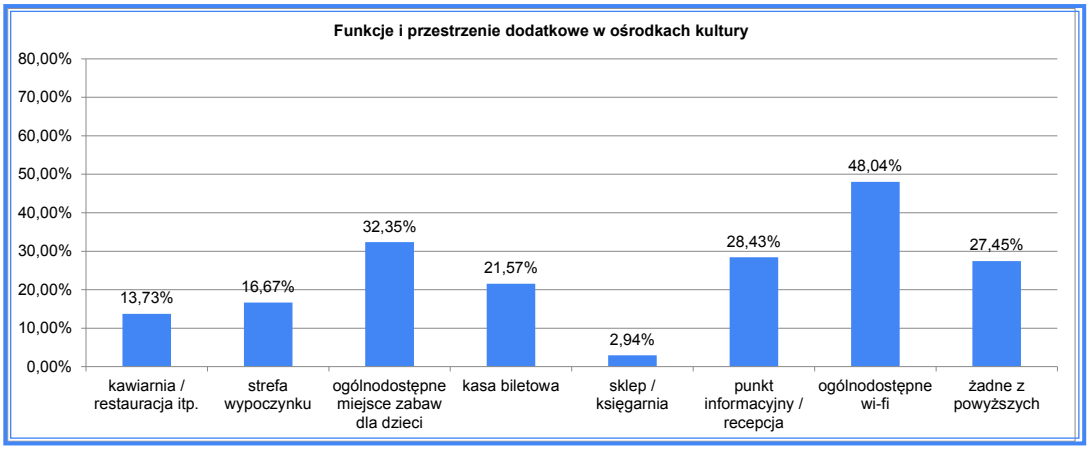

Wykres 64. Funkcje i przestrzenie dodatkowe w ośrodkach kultury. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

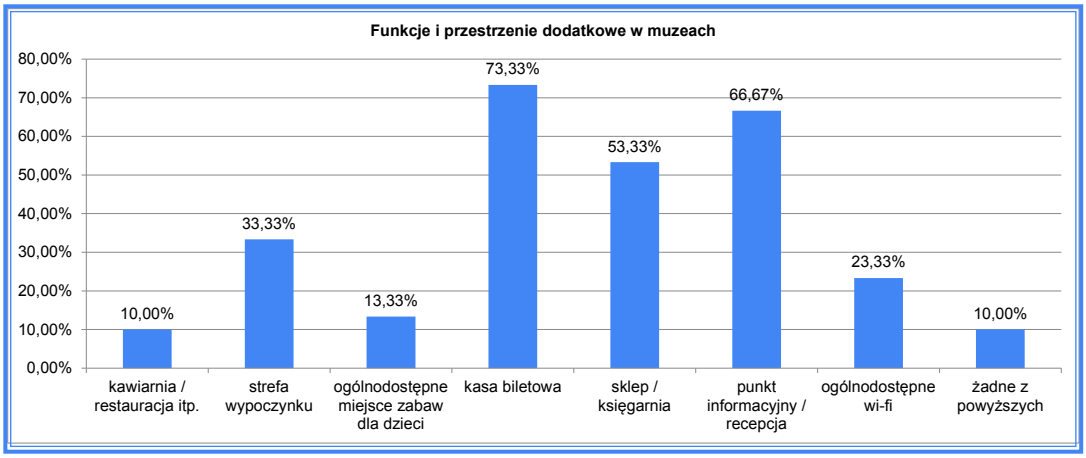

Wykres 65. Funkcje i przestrzenie dodatkowe w muzeach. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

Kawiarnię bądź restaurację mają w swojej placówce dwie galerie. Także dwie – kasę biletową. Ogólnodostępne wi-fi, sklep / księgarnię, punkt informacyjny / recepcję znaleźć można w jednej instytucji każdego typu. Żadna galeria nie posiada strefy wypoczynku ani ogólnodostępnej strefy zabaw dla dzieci. Kasę biletową zaś – dwie instytucje muzyczne. W jednej znajduje się także punkt informacyjny /recepcja oraz strefa wypoczynku. Spośród przestrzeni i funkcji dodatkowych, o które pytaliśmy w kwestionariuszu ankiety, teatry posiadają w swoich siedzibach tylko kasy biletowe.

Z powyższych danych wyraźnie wynikają różnice między poszczególnymi typami instytucji. Dla tych, które zajmują się przede wszystkim organizowaniem pojedynczych wydarzeń, np. spektakli czy koncertów, charakterystyczne jest funkcjonowanie kasy biletowej. Natomiast w instytucjach wystawienniczych, takich jak muzeum czy galeria sztuki częściej znajdują się sklep, księgarnia, punkt informacyjny albo recepcja. Podmioty, których główna działalność polega na zapewnianiu stałej oferty (biblioteki i ośrodki kultury), częściej uruchamiają ogólnodostępne wi-fi, a także specjalne miejsce dla dzieci czy strefę wypoczynku.

Można wnioskować, że chcą tym samym zachęcić odbiorcę do dłuższego pobytu, nawet jeśli nie korzysta on w tym czasie z oferty głównej. Jednocześnie istnienie ogólnodostępnego miejsca zabaw dla dzieci może ułatwiać dostęp do oferty dla rodzin z dziećmi. Natomiast obecność strefy wypoczynku może zwiększać dostępność m.in. dla seniorów. Stosunkowo niewiele instytucji posiada kawiarnię, restaurację lub inną tego typu przestrzeń.

DZIAŁANIA POZA SIEDZIBĄ

Dostępność do kultury rozpatrywaną pod względem społecznym zwiększa także realizacja działań poza główną siedzibą instytucji. Mogą z nich wtedy skorzystać osoby, które nie mają możliwości dotarcia do placówki głównej. Jest to szczególnie istotne tam, gdzie brakuje komunikacji zbiorowej między poszczególnymi miejscowościami gminy.

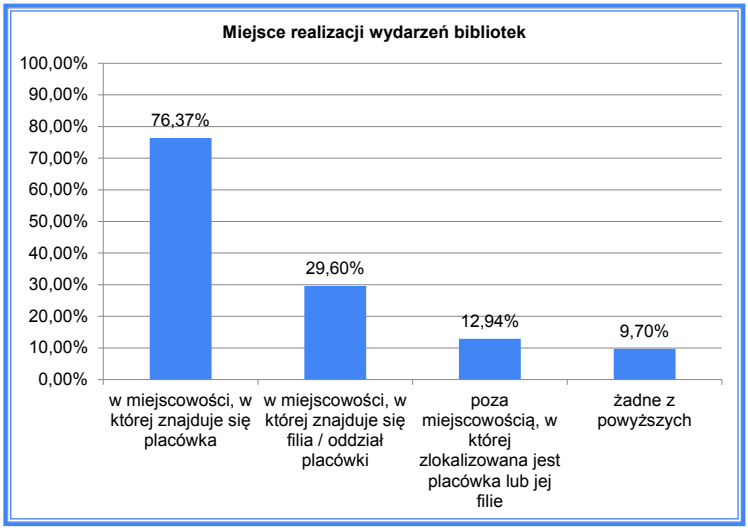

Wykres 66. Miejsca realizacja wydarzeń organizowanych przez biblioteki. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

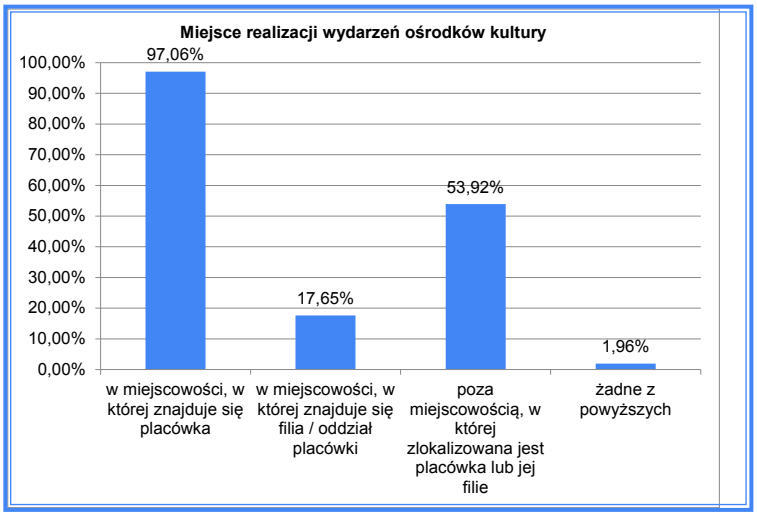

Wykres 67. Miejsca realizacja wydarzeń organizowanych przez ośrodki kultury. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

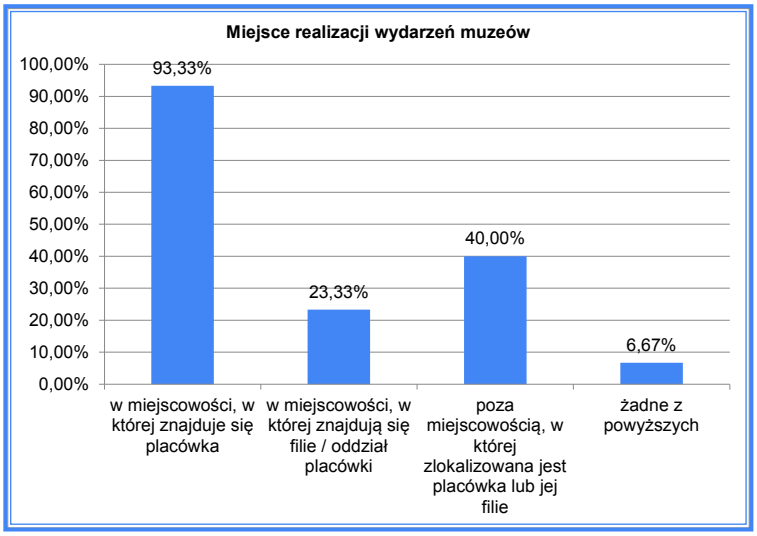

Wykres 68. Miejsca realizacja wydarzeń organizowanych przez muzea. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

Ponad połowa (53,92%) ośrodków kultury oraz 40% muzeów deklaruje, że w 2018 roku zrealizowało wydarzenia w miejscowości, w której nie jest zlokalizowana ani siedziba główna, ani filia lub Oddział. W przypadku bibliotek procent ten jest znacznie niższy, co zapewne po części wynika z faktu, że ten typ instytucji działa w każdej gminie, więc potrzeba działań poza siedzibą jest mniejsza. Tylko jedna galeria sztuki deklaruje, że w 2018 roku zrealizowała przedsięwzięcia poza miejscowością, w której znajduje się jej siedziba. Natomiast wydarzenia przygotowane przez wszystkie trzy instytucje muzyczne oraz jeden teatr miały miejsce zarówno w siedzibach placówek, jak i w innej miejscowości. Zgłębienia wymagałoby zagadnienie rodzaju działań realizowanych poza siedzibą główną oraz ich częstotliwości.

DOSTĘPNOŚĆ STRONY INTERNETOWEJ

Ostatnim z omawianych wątków dostępności społeczno-ekonomicznej jest możliwość uzyskania informacji o instytucji i jej ofercie za pośrednictwem strony internetowej.

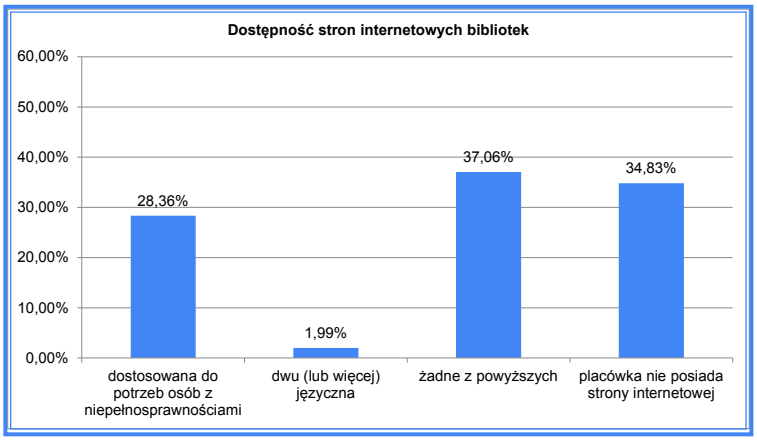

Wykres 69. Dostępność stron internetowych bibliotek. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

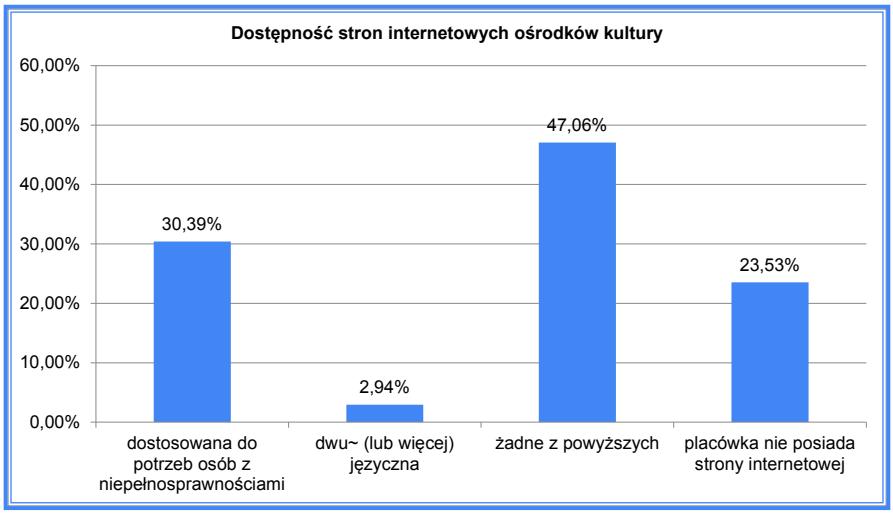

Wykres 70. Dostępność stron internetowych ośrodków kultury. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

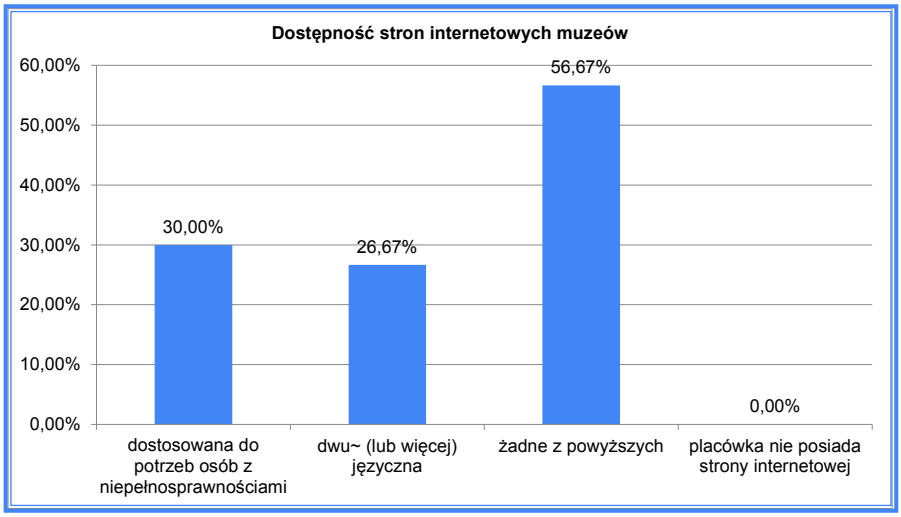

Wykres 71. Dostępność stron internetowych muzeów. Dane na podstawie ankiet, możliwość wielokrotnego wyboru.

Jedna galeria oraz dwie instytucje muzyczne mają dwujęzyczną (lub uwzględniającą więcej tłumaczeń) stronę internetową, ale żadna ze stron tego typu instytucji nie jest dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Takie funkcje deklaruje natomiast jeden z teatrów. Tylko około 1/3 bibliotek, ośrodków kultury oraz muzeów posiada strony internetowe dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Jeszcze gorzej wygląda sytuacja dwujęzyczności (lub większej liczby stron w językach obcych). Wyróżniają się na tym tle muzea – 26,67% posiada wersję strony internetowej w innym języku niż polski. Trzeba także zwrócić szczególną uwagę na fakt, że prawie 35% bibliotek oraz 23,53% ośrodków kultury zaznacza, że nie posiada strony internetowej. Nie ma więc możliwości dowiedzieć się o ich ofercie, nie wychodząc z domu.

4. ZAKOŃCZENIE

Na zakończenie chcielibyśmy krótko podsumować zgromadzone informacje i zwrócić uwagę na najważniejsze wnioski. Jednocześnie naszym celem jest zebranie zagadnień, które pojawiły się w trakcie prowadzenia badania, ale nie wchodziły w jego zakres. Mogą one być inspiracją do planowania kolejnych projektów badawczych Mazowieckiego Instytutu Kultury.

- W województwie mazowieckim z wyłączeniem m.st. Warszawy istnieje najwięcej bibliotek, kolejne miejsca pod względem liczebności zajmują ośrodki kultury, muzea i kina. Zdecydowanie mniej jest galerii sztuki, instytucji muzycznych oraz teatrów. Funkcjonuje również dużo instytucji prywatnych innego typu, ale są one skumulowane głównie w powiatach okołowarszawskich. W gminach wiejskich działają także świetlice wiejskie, których potencjał do prowadzenia działalności kulturalnej jest wykorzystywany w różnym stopniu.

- Największa różnorodność typów instytucji występuje w miastach na prawach powiatu, szczególnie w Płocku i Radomiu. Tylko w tych dwóch miastach działają instytucje muzyczne oraz teatry. Ponadto podmioty kultury są często skupione w miejscowościach będących siedzibą Urzędu Gminy lub Starostwa Powiatowego. Takie usytuowanie zwiększa dostępność do różnorodnej oferty społeczności lokalnej tej miejscowości, ale może zmniejszać dostęp osobom mieszkającym poza nią.

- Wyraźnie widać, że biblioteki rozszerzają zakres swojej działalności, stając się często centrami życia kulturalnego gminy i pełniąc funkcje ośrodków kultury. Ta ich działalność pozostaje jednak nieuchwytna, jeśli bazujemy na danych z Banku Danych Lokalnych. Analiza zasięgu tego zjawiska, a także diagnoza działań podejmowanych przez biblioteki: ich rodzaje, specyfika, cele, jakie realizują, pozwoliłyby na wypracowanie np. odpowiedniej oferty szkoleniowej czy innych adekwatnych form wsparcia.

- Rozszerzający się zakres funkcjonowania bibliotek służy w pewnym stopniu rekompensowaniu braków w dostępie do innych typów instytucji, ale nie jest w stanie zastąpić tych niedoborów. Taki stan rzeczy wynika m.in. ze specyfiki działań podejmowanych przez biblioteki, które w dużej mierze skupiają się wokół czytelnictwa, co, z kolei, stanowi efekt przygotowania zawodowego kadry bibliotecznej.

- Dla części instytucji, szczególnie tych wyspecjalizowanych, jak kina, teatry czy instytucje muzyczne nie ma szczegółowych danych dotyczących ich dodatkowej działalności, np. edukacyjnej. W Banku Danych Lokalnych brak takich informacji. Część znajduje się na stronach internetowych tych podmiotów, ale nie są to dane pełne.

- Obserwujemy narastające zjawisko łączenia kilku typów instytucji w jeden podmiot. Istnieje niebezpieczeństwo, że może to prowadzić do zawężania pola działań i zmniejszania różnorodności oferty. Z poziomu analizy danych zastanych, np. z Banku Danych Lokalnych takie połączenie może być nieuchwytne i dawać fałszywy obraz dostępności do różnego typu instytucji kultury.

- Szczególnie ośrodki kultury coraz częściej stają się placówkami złożonymi, łączącymi wiele różnych form działalności w jednej instytucji. To zróżnicowanie bywa nieuchwytne z poziomu analizy danych zastanych i badań ilościowych. Badania jakościowe oraz analiza przypadków (case study) pozwoliłyby na wyłonienie pewnych typów tych instytucji i charakterystycznego dla nich sposobu działania. Efekt ten, z kolei, mógłby mieć przełożenie na stworzenie przez Mazowiecki Instytut Kultury oferty skierowanej do poszczególnych typów ośrodków kultury i ich pracowników.

- Brakuje informacji o formach zatrudnienia pracowników / instruktorów oraz ewentualnych zmianach zachodzących w tym obszarze w ostatnich latach. Taki stan rzeczy uniemożliwia stworzenie adekwatnej oferty wsparcia oraz doskonalenia zawodowego dla pracowników sektora kultury.

- Brakuje danych i badań dotyczących dostosowania oferty instytucji kultury do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Informacje na temat przystosowania budynków znajdziemy z Banku Danych Lokalnych, ale są one tylko częściowe. Nie ma w ogóle danych o dostosowaniu budynku i oferty do potrzeb osób głuchych. Tylko w przypadku bibliotek dysponujemy informacjami, czy instytucja posiada budynek przystosowany do potrzeb osób niewidzących i słabowidzących.

- Z analizy wynika, że grupę, która może mieć utrudniony dostęp do kultury, stanowią osoby aktywne zawodowo. Część instytucji, w tym najczęściej działające w województwie mazowieckim biblioteki i ośrodki kultury, rzadko funkcjonuje w godzinach popołudniowych i wieczornych oraz w weekendy. Dostęp dla osób aktywnych zawodowo wydaje się ograniczać do działań incydentalnych – różnego typu wydarzeń i imprez.

- Głębszej analizy, także z punktu widzenia odbiorców, wymaga dostęp do kultury dla różnych grup oraz realizacja działań poza siedzibą główną instytucji. Ten ostatni efekt niewątpliwie generuje większą dostępność, ale może mieć charakter incydentalny i ograniczać się do jednego rodzaju przedsięwzięć.

- Niepokojące są wyniki badań tyczących stron internetowych instytucji kultury, z których większość jest jednojęzyczna i nieprzystosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Co jeszcze istotniejsze, wysoki odsetek bibliotek i ośrodków kultury w ogóle nie posiada tego narzędzia komunikacji z odbiorcą.
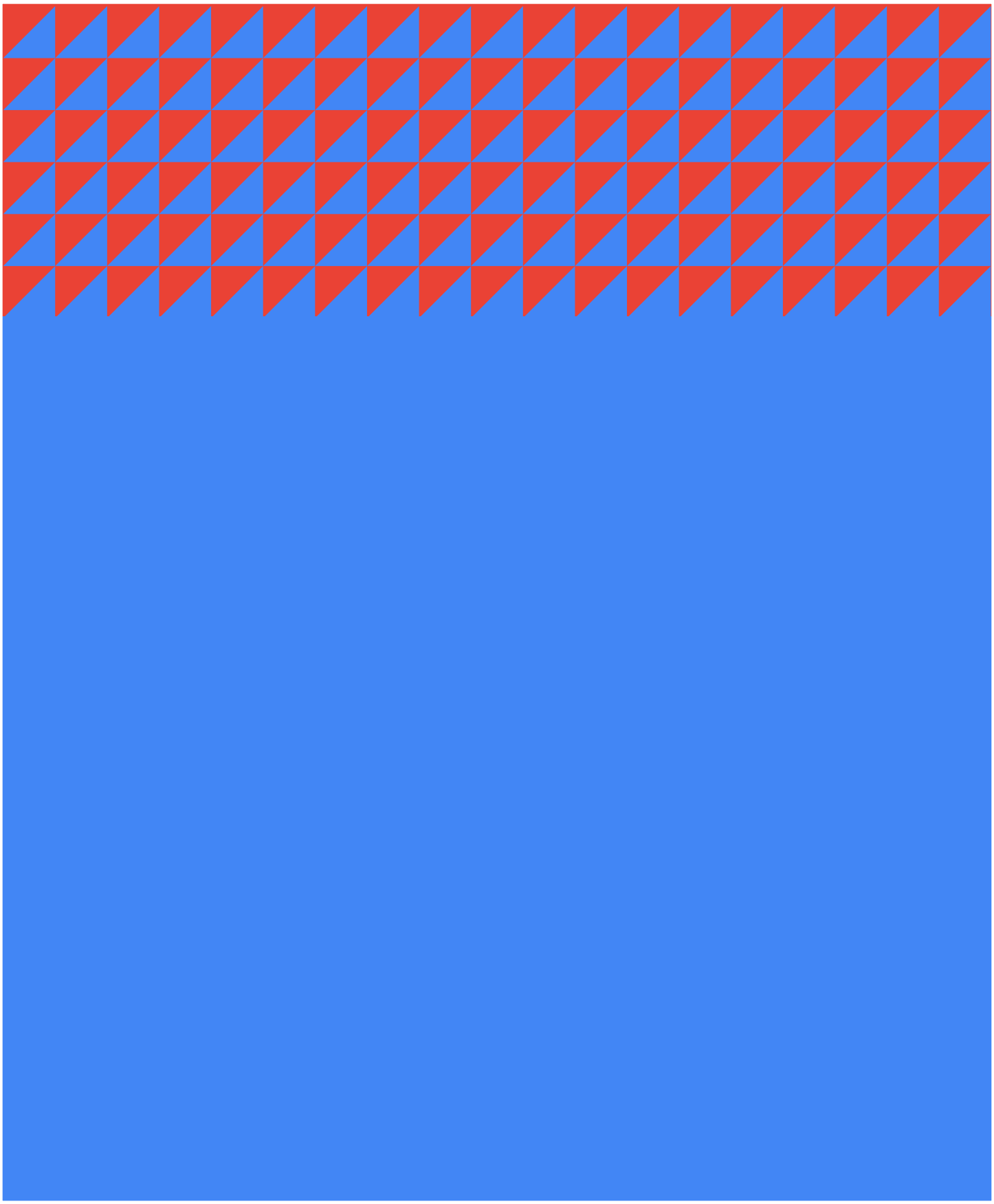
- Wartościowe byłoby także szczegółowe i ciągłe badanie jakościowe prywatnych instytucji kultury, którego celem mogłoby być m.in. określenie typów tego rodzaju instytucji, profili ich działalności oraz sposobów, w jakie regionalna instytucja, taka jak Mazowiecki Instytut Kultury, mogłaby wspierać ten typ podmiotów. Istotne przy tym jest, aby takie badanie było prowadzone cyklicznie z uwagi na efemeryczny charakter tego typu instytucji.